

**T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANA BİLİM DALI**

**KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ ÜLKELERİ'NİN
GENEL EKONOMİK YAPILARI VE TÜRKİYE İLE OLAN
İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SENEM ARZU COŞAN

İstanbul

2007

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANA BİLİM DALI

**KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ ÜLKELERİ'NİN
GENEL EKONOMİK YAPILARI VE TÜRKİYE İLE OLAN
İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SENEM ARZU COŞAN

Danışman : YRD.DOÇ.DR. KAMİL USLU

İstanbul

2007

ÖNSÖZ

Çalışmamızda Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi Ülkeleri'nin genel ekonomik yapıları ve Türkiye ile olan ilişkileri hakkında bilgilerin yanı sıra Körfez İşbirliği Konseyi'nin kuruluşu amaçları ve Konsey'in yapısı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi'ne üye olan ülkelerin Türkiye ile olan ilişkilerinde; ithalat, ihracat ve dış ticaret hacimleri ile ilgili alanlara yer verilmiştir. Bunun dışındaki ekonomik faaliyetler araştırmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bölgenin ekonomik ve ticari potansiyeli düşünüldüğünde ise bu ilişkilerin istenilen düzeyde olmadığını söyleyebiliriz. Yapılacak olan tanıtım çalışmaları ve ikili antlaşmalar ile bu ülkelerle olan ilişkiler geliştirilebilir.

Bu çalışmamın sonuçlanmasında görüşleri ile katkıda bulunan ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli hocam Yard. Doç. Dr. Kamil Uslu'ya ve maddi manevi desteklerini benden esirgemeyerek yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

İstanbul 2007

Senem Arzu Coşan

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	V
ŞEKİL LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÖRFEZ ÜLKELERİ İŞBİRLİĞİ KONSEYİNİN TARİHİ, KURULUŞU VE AMAÇLARI

1. BÖLGENİN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI	2
1.1. Tarihi Yapısı	2
1.2. Coğrafi Yapısı	4
2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİNİN KURULUŞU VE AMAÇLARI.....	6
2.1. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyinin Ortaya Çıkış Süreci	6
2.1.1. Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi	6
2.1.2. Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyinin Kuruluşunu Etkileyen Faktörler	7
2.1.2.1. Bölgede Güvenlik Endişeleri	8
2.1.2.2. Bölge Ülkelerin Siyasal Sistemlerini Korumak İstemeleri	9
2.2. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Kuruluş Süreci Ve Amaçları	10
2.2.1. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Kuruluşu	10
2.2.2. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Amaçları	11
3. KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NİN YAPISI	14
3.1. Yüksek Konsey	14
3.2. Bakanlar Konseyi	15
3.3. Genel Sekreterlik	15
4.KÖRFEZ ÜLKELERİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NDEN BAŞKA BÖLGEDE KURULAN EKONOMİK İŞBİRLİKLERİ	16
5. KÖRFEZ ÜLKELERİ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	18
5.1. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi Ve Temel Ekonomik Göstergeleri	18
5.2 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nde Gümrük Birliği	27
5.3 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nde Parasal Birlik	28

İKİNCİ BÖLÜM
KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ'NE ÜYE OLAN ÜLKELERİN
EKONOMİK YAPILARI

1. SUUDİ ARABİSTAN ÜLKE PROFİLİ	32
1.1 . Suudi Arabistan'ın Tarihi Gelişimi	34
1.2 Suudi Arabistan'ın Siyasi Yapısı	35
1.3. Suudi Arabistan'ın Ekonomik Yapısı	35
1.4. Suudi Arabistan'ın Beşeri Yapısı	39
1.5. Suudi Arabistan'ın Sanayi Sektörü	40
1.6. Suudi Arabistan'da Petrol Ve Enerji Sektörü	40
1.7. Suudi Arabistan'da Tarım Ve Hayvancılık	44
1.8. Suudi Arabistan'ın Dış Ticaret	44
2. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ ÜLKE PROFİLİ	49
2.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nin Tarihi Gelişimi	51
2.2. Birleşik Arap Emirlikleri'nin Siyasi Yapısı	51
2.3. Birleşik Arap Emirlikleri Ekonomik Özellikleri	52
2.3.1. Abu Dhabi Emirliği	54
2.3.2. Dubai Emirliği	54
2.3.3. Sharjah Emirliği	55
2.4.B.A.E'nin Beşeri Yapısı	56
2.5. B.A.E'nin Sanayi Sektörü	56
2.6. B.A.E'de Petrol Ve Enerji Sektörü	57
2.7. B.A.E'de Tarım Ve Hayvancılık	58
2.8. B.A.E'nin Dış Ticaret	58
3. KUVEYT ÜLKE PROFİLİ	61
3.1. Kuveyt'in Tarihi Gelişimi	62
3.2. Kuveyt'in Siyasi Yapısı	63
3.3. Kuveyt Ekonomisi	64
3.4. Kuveyt'in Beşeri Yapısı	67
3.5. Kuveyt'te Tarım Ve Hayvancılık	67
3.6. Kuveyt'in Sanayi Sektörü	68
3.7. Kuveyt'in Petrol Ve Enerji Sektörü	69
3.8. Kuveyt'in Dış Ticareti.....	70
4. KATAR ÜLKE PROFİLİ.....	72
4.1. Katar'ın Tarihi Gelişimi.....	73
4.2. Katar'ın Siyasi Yapısı	74
4.3. Katar'ın Ekonomik Yapısı	74
4.4. Katar'ın Beşeri Yapısı	75
4.5. Katar'ın Sanayi Sektörü	75
4.6. Katar'da Petrol Ve Enerji	76
4.7. Katar'da Tarım Ve Hayvancılık	77
4.8. Katar'ın Dış Ticareti	78

5. BAHREYN ÜLKE PROFİLİ.....	79
5.1. Bahreyn'in Tarihi Gelişimi.....	80
5.2. Bahreyn'in Siyasi Yapısı	81
5.3. Bahreyn Ekonomisi.....	82
5.4. Bahreyn'in Beşeri Yapısı	84
5.5. Bahreyn'in Sanayi Sektörü.....	84
5.6. Bahreyn'de Petrol Ve Enerji Sektörü	85
5.7. Bahreyn'de Tarım Ve Hayvancılık	85
5.8. Bahreyn'in Dış Ticareti	86
6. UMMAN ÜLKE PROFİLİ.....	88
6.1. Umman'ın Tarihi Gelişimi	89
6.2. Umman'ın Siyasi Yapısı	90
6.3. Umman Ekonomisi	91
6.4. Umman'ın Beşeri Yapı	92
6.5. Umman'ın Sanayi Sektörü	92
6.6. Umman'da Petrol Ve Enerji Sektörü	93
6.7. Umman'da Tarım Ve Hayvancılık	94
6.8. Umman'ın Dış Ticareti	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE VE KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ ÜLKELERİ ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. TÜRKİYE- SUUDİ ARABİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ	96
1.1. Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı	98
1.2. Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan İthalatı	100
1.3. Yapılan İkili Anlaşmalar	103
1.4. Ticari İlişkilerde Bilinmesi Gerekli Konular	103
1.4.1. Ticari Engeller (Sektörel)	103
1.4.2. İthalat Mevzuatı Ve Ticarete Uygulanan Standartlar	103
1.5. Suudi Arabistan Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar	105
2. TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ	106
2.1. Türkiye'nin BAE'ne İhracatı.....	107
2.2. Türkiye'nin BAE'den İthalatı	109
2.3. İkili Anlaşmalar Ve Protokoller.....	109
2.4. BAE Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar.....	110
3. TÜRKİYE-KUVEYT EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	111
3.1. Türkiye'nin Kuveyt'e İhracatı.....	112
3.2. Türkiye'nin Kuveyt'ten İthalatı.....	115
3.3. Türkiye İle Kuveyt Arasında İkili Anlaşma Ve Protokoller.....	116
3.4. Kuveyt Piyasasının Genel Özellikleri Ve	

Karşılaşılan Sorunlar.....	117
4.TÜRKİYE-KATAR EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	119
4.1.Türkiye'nin Katar'a İhracatı.....	121
4.2.Türkiye'nin Katar'a İthalatı.....	121
4.3.Türkiye İle Katar Arasında İkili Anlaşma Ve Protokoller.....	121
4.4.Katar Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar, Öneriler.....	122
5.TÜRKİYE-BAHREYN EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	123
5.1. Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı	123
5.2. Türkiye'nin Bahreyn'den İthalatı.....	124
5.3. Türkiye İle Bahreyn Arasında İkili Anlaşma Ve Protokoller.....	126
5.4. Bahreyn Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar.....	126
6. TÜRKİYE-UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	127
6.1. Türkiye'nin Umman'a İhracatı.....	129
6.2. Türkiye'nin Umman'dan İthalatı.....	130
6.3. Türkiye ile Umman Arasında İkili Anlaşma ve Protokoller	130
6.4 Umman Piyasasının Genel Özellikleri ve Karşılaşılan Sorunlar,Öneriler.....	131
SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA.....	136

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Üye Ülkelerin Nüfus Durumu (Milyon).....	20
Tablo 2: Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Ticari İlişkileri (Milyon \$).....	21
Tablo 3: Üye Ülkeler Arası İhracat (Milyon \$).....	22
Tablo 4: Üye Ülkeler Arası İthalat.....	23
Tablo 5: Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Üretimi (Milyon Varil/Gün).....	24
Tablo 6: Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Rezervleri (Milyon varil/yılsonu).....	25
Tablo 7: Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Gelirleri (Milyon \$).....	26
Tablo 8: Suudi Arabistan Temel Ekonomik Göstergeleri.....	37
Tablo 9: Suudi Arabistan Dış Ticareti (Milyon dolar).....	45
Tablo 10: Suudi Arabistan'ın Ülkelere Göre İhracatı.....	46
Tablo 11: Suudi Arabistan'ın İthalatında En Önemli Ülkeler.....	47
Tablo 12: Suudi Arabistan'ın İhracatında Önemli Maddeler.....	48
Tablo 13: Suudi Arabistan'ın İthalatında Önemli Maddeler.....	48
Tablo 14: Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticareti (Milyar dolar).....	59
Tablo 15: Kuveyt Genel Ekonomik Göstergeleri.....	65
Tablo:16 Kuveyt Petrol Rezerv-Üretim İhracat Durumu.....	70
Tablo 17: Kuveyt Dış Ticaret Verileri.....	71
Tablo 18: Bahreyn Temel Ekonomik Göstergeleri.....	83
Tablo 19: Bahreyn Dış Ticaret Göstergeleri.....	87
Tablo:20 Türkiye ve Suudi Arabistan Dış Ticareti.....	97
Tablo:21 İşkollarına Göre Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı (\$).....	99
Tablo:22 Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı.....	100
Tablo 23: Suudi Arabistan ile Dış Ticaretimizin Gelişimi.....	101
Tablo 24: Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan İthalatı (\$).....	102
Tablo 25: Türkiye Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticareti (Milyon \$).....	107
Tablo 26: Türkiye-BAE Ticareti.....	108

Tablo 27:Türkiye'den BAE'ne ihraç edilen başlıca ürünler.....	108
Tablo 28: Türkiye'nin BAE'nden İthalatı (2005).....	109
Tablo 29:Kuveyt-Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi.....	112
Tablo 30:Başlıca Maddelere Göre Türkiye'ye İhracat.....	113
Tablo 31: Maddelere Göre İthalat Miktar ve Değerleri.....	115
Tablo 32:Türkiye – Katar Dış Ticaretinin Seyri.....	120
Tablo 33: Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (Milyon Dolar).....	123
Tablo 34: Başlıca İhracat Kalemleri (2006).....	124
Tablo 35: Başlıca İthalat Kalemleri (2006).....	125
Tablo 36: Türkiye -Umman Dış Ticareti (Milyon \$)	128
Tablo 37: Umman'a Yapılan Başlıca İhracat Kalemleri (Milyon \$)	129

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi Bayrağı	6
Harita 1: Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Ülkeleri	11
Harita 2 : Suudi Arabistan	32
Harita 3 : Birleşik Arap Emirlikleri	49
Harita 4 : Kuveyt	61
Harita 5 : Katar	72
Harita 6 : Bahreyn	79
Harita 7 : Umman	88

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AB: Avrupa Birliği
AFESD: Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma
AMF: Arap Para Fonu
B.A.E: Birleşik Arap Emirlikleri
CCC: Gümrük İşbirliği Konseyi
CAEU: Arap Ülkeleri Ekonomik Anlaşmalar Konseyi
ESCWA: Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
FAO : Tarım ve Gıda Örgütü
GCC: Körfez İşbirliği Konseyi
GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBRD : Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası,
IDA : Uluslararası Kalkınma Birliği
IDB : İslam Kalkınma Bankası
IFAD: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFC: Uluslararası Finansman Kurumu
IMF: Uluslararası Para Fonu
IMO: Uluslararası Denizcilik Örgütü
Intelsat: Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü
Interpol: Uluslararası Polis Teşkilatı
ISO: Uluslararası Standartlar Örgütü
ITU : Uluslararası Haberleşme Birliği
KG: Kilo gram
KİK: Körfez İşbirliği Konseyi
OAPEC: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Fonu
OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
OIC: İslam Konferansı Örgütü
UN: Birleşmiş Milletler
UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

UNESCO :Eğitim-Bilim ve Kültür rgt

UNIDO: Endüstriyel Kalkınma rgt

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde ülkeler arasındaki ve özellikle bölgeler arasındaki iktisadi rekabetin giderek arttığı görülmektedir. Egemen ülkeler bu rekabet ortamını kendi lehlerine çevirebilmek veya mevcut pazarlarını koruma altına alabilmek için daha geniş, kuralları daha net uluslararası organizasyonlar ve ticari anlaşmalara yönelmişlerdir. Bölgeselleşme hareketleri politik, sosyal ve kültürel olarak değerleri paylaşmayı da içerse de çalışmada da göreceğimiz gibi öncelikli ağırlık noktası ekonomik ve ticari bütünleşmenin sağlanmasıdır. Bu açıdan son yıllarda dünyada ortaya çıkan bölgeselleşme örnekleri hiç olmadığı kadar artmıştır. Bu bölgeselleşme hareketlerinden biri de Ortadoğu'nun en önemli alanlarından sayılan Körfez alanında yaşanmıştır. Bu bölgede tümü Arap halklarından oluşan 6 devleti, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Umman ve Katar da ekonomik bütünleşmelerinin faydalarından yararlanmak amacıyla 1981 yılında Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ni kurmuştur.

Çalışmada Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi'ne üye olan ülkelerin Türkiye ile olan ilişkileri değerlendirilir iken; ithalat, ihracat ve dış ticaret hacimleri ile ilgili alanlar ağırlık kazanmaktadır. Bunun dışındaki ekonomik faaliyetler araştırmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi Ülkeleri'nin Genel Ekonomik Yapıları Ve Türkiye İle Olan İlişkileri adlı tez çalışması genel olarak üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin kuruluş süreci ve kuruluşuna etki eden faktörler, Konsey'in organizasyonel yapısı ve işleyişine değinilmiştir. Ayrıca Konsey üyesi ülkelerin gerçekleştirdiği gümrük birliği ve ileriki yıllarda gerçekleştirmek istediği parasal birliğe de ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. İkinci bölümde siyasi, iktisadi ve ekonomik anlamda bu ülkelere ait bilgi ve veriler incelenmiştir. Son bölümde ise Türkiye'nin Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerle olan ekonomik ilişkileri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖRFEZ ÜLKELERİ İŞBİRLİĞİ KONSEYİNİN TARİHİ, KURULUŞU VE AMAÇLARI

1.BÖLGENİN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI

1.1 Tarihi Yapısı

Tarihsel önemi bir yana doğu ve batının birbirine bağlandığı nokta olan Ortadoğu, günümüzde de jeopolitik nedenlerle belirleyici bir coğrafya olmaya devam etmektedir. Dünyanın en büyük petrol rezervine sahip bölgesi olan Ortadoğu, ABD ve diğer batılı ülkeler için hayati öneme sahiptir.Tarihi süreç içerisinde,I. Dünya Savaşı ile birlikte özellikle petrolün endüstrileşmede önemli bir faktör haline gelmesiyle batılı büyük güçlerin mücadele alanı olan bölge, çeşitli çatışmaların da odak noktası haline gelmiştir.Ortadoğu kavramını ilk kez 1902 yılında Amerikan deniz tarihçisi ve stratejisti Alfred Thayer Mahan tarafından, National Review'de yayınlanan Basra Körfezi'nin önemini ele aldığı "*The Persian Gulf and International Relations*" başlıklı yazısında Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullanmıştır.

Yüzyılın başlarında Basra Körfezi'nin stratejik önemi ve bu bölgede Alman İmparatorluğu, İngiltere ve Rusya'nın nüfuz mücadelelerini anlatmaya çalışan A.T. Mahan, jeostratejik bir kavram dâhilinde kullandığı "Ortadoğu" kavramı ile Süveyş'ten Singapur'a kadar uzanan deniz yolunun bir bölümünü koruyan ve kesin şekilde sınırlarını belirtmediği bir bölgeyi anlatmıştır. ¹

¹ Ahmet Usta, **Büyük Ortadoğu Projesinin Bölge Ekonomilerine Etkisi**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 2-3.

Dar bir tanım olarak Ortadoğu; Türkiye, İran ve Mısır üçgeni ve bu üçgenin içinde kalan ülkeleri kapsamaktadır. Geniş bir tanım olarak ise bu devletleri ve onlara komşu olan çevre Müslüman ülkeleri, yani Kuzey Afrika, Sudan, Somali ve Afganistan'ı içermektedir. Bilim adamları arasında üzerinde en fazla anlaşmaya varılan tanım, Arap ülkelerine Türkiye, İran ve İsrail'in eklenmesiyle elde edilen bölge olmaktadır.²

Bölgenin coğrafi konumunun, hem ekonomik, hem de askeri açıdan dünya güçlerinin denetlemek isteyeceği bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Bölge Akdeniz'e açılan bir kapı olduğu gibi, Basra Körfezi'nden yine büyük denizlere açılan ticari trafiğin en önemli merkezlerinden biri olma konumunu sürdürmektedir.

Ortadoğu bölgesinin en önemli alanlarından birini de Basra Körfezi oluşturmaktadır. Basra Körfezi'nin* ilk çağlardan itibaren doğudaki büyük uygarlıkların buluşma yeri olduğu ve önemli bir taşımacılık rotası olduğu belirtilir. Danimarkalı arkeologlar Glob ve Bibby'e göre bu bölge ilk deniz seferlerinin düzenlendiği, doğu ile batı arasındaki ilk alışverişlerin yapıldığı kavşak olmuştur.³

Petrolün keşfine kadar insanların yaygın olarak İnci ve balık avcılığı yaptığı bu bölge ipek ve baharat yollarının da güzergâhında yer almaktadır. Petrolün bulunması 20. yüzyılda bölgenin önemini daha da arttırmıştır. Bölgede ilk petrol keşfi ise 1908 de Mescidi Süleyman'da olmuştur. Sonrasında Kerkük, Kuveyt, Suudi Arabistan, Bahreyn'de yeni keşifler söz konusu olmuştur. Ancak asıl büyük buluşların 1930'lu yıllara doğru olduğu belirtilmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından itibaren körfezde petrol alanları artmış, modern liman tesisleri inşa edilmiştir,neredeys e dünyanın toplam petrol rezervlerinin %50'sinin Basra körfezi ve civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁴

² Oral Sander, “**Siyasi Tarih: 1918–1994**, 6. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 66.

³ Charles Zorgbibe, **Körfezin Tarihi ve Jeopolitiği**, çev. Yıldırım Büktel, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.10

⁴ http://bartleby.com/65/pe/pers_gulf.html ,(Erişim Tarihi: 15.09.2006)

* İran körfezi ya da Arap körfezi de denilmektedir.

Dünya petrol nakliyatı bakımından bölgenin önemi büyüktür. İç kısımlarda çıkarılan petrol, boru hatları ile limanlara getirilerek, dünyaya buradan sevk edilir ve bu durum, körfezin büyük bir jeopolitik önem kazanmasına sebep olmuştur. Bölge dışı güçler tarafından Körfezin kontrolü zaman zaman tartışmalara neden olmuştur. Bunun son örneği İran-İrak çatışması olarak söylenebilir.

İran ile Irak arasında çatışmalar devam ederken 1990 yılında Kuveyt'in Irak tarafından işgali körfezin güvenliği konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir. Bu çatışmalar bölge ekonomisini ve istikrarını olumsuz etkilerken bölgede bazı ekonomik iş birliklerin oluşumunu da tetiklemiştir. Bu açıdan Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyesi olan ülkelerin konsey olarak birleşmeleri körfezin Arap yarımadası sahilindeki ülkelerini kapsamaktadır. Kısacası Körfez bölgesi tarihsel olarak dünyada siyasal, kültürel ve ekonomik olarak devamlı olarak kilit rol oynayan bölgelerden biri olmuştur ve bu nedenle her zaman önemini korumuştur. Bugün olduğu gibi geçmiş dönemlerde de bölge dışındaki güçlerin ilgi alanına giren Basra Körfezi, uzun süreli istikrarın bu bölgede fazla sağlanamaması neticesinde ekonomik olarak bazı sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır.

1.2. Coğrafi Yapısı

Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi üyesi olan ülkelerin konsey olarak birleşmeleri körfezin Arap yarımadası sahilindeki ülkelerini kapsamaktadır. Basra Körfezinin coğrafi konumuna bakıldığında 240.000 km²'lik bir alana yayıldığı söylenebilir. Basra körfezi 46-58 doğu boylamları ile 25-32 kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Hint okyanusunun bir kolu olduğu kabul edilmekle birlikte, Hint okyanusunun Arabistan yarımadası ve İran arasındaki girintisi olarak da tanımlanır. Dicle ve Fırat nehirleri birleşerek Şattülarab adıyla körfezin kuzey ucundan denize dökülür.

Körfez kuzey–güney doğrultusunda Şattularab’ın döküldüğü yerden Hürmüz boğazına kadar uzanır, buradan da Umman denizine ve Hint okyanusuna bağlanır.⁵

Basra körfezinin uzunluğu yaklaşık 805 km, genişliği ise 280 km’dir. Derinliği 100 metreyi geçmezken ortalama derinlik 25 metre civarındadır. Körfezin doğusu İran platosunun dağ kollarını kapsarken batısı Arap sahilidir ve bu sahil dar geçitlerle parçalanmış bir kıyı şeridi görünümündedir. Güneye olan kıyı çizgisi düz olmakla birlikte çoğunlukla sığdır. Körfez, Umman tarafından sınırlanır, güneye B.A.E’den uzanırken Katar ve Suudi Arabistan tarafından batıya, Kuveyt ve Irak tarafından kuzeye uzanır, doğu kıyısı boyunca ise İran yer alır. Basra körfezinde bir çok ada yer almakta iken bunların arasında en büyük ve tek devlet olanı; Bahreyn’dir.

Hürmüz, Larak, Kişm, Hingam, Buşir, Kiş, Lavan, Faylaka, Kubr, Şacar, Varba, Buby an, Büyük Tomb, Küçük Tomb, Ebu-Musa bu adalardan bazılarıdır. Sıcak bir deniz olan Basra körfez’inin ortalama sıcaklığı kışın 20°C, yazın 30°C ‘dir. Havanın sıcak olması sebebiyle buharlaşma fazladır ve tuzluluk oranı %4 civarındadır.

⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/basra_körfezi (Erişim Tarihi: 28.09.2006)

2.EKONOMİK İŞBİRLİĞİNİN KURULUŞU VE AMAÇLARI

2.1 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Ortaya Çıkış Süreci

2.1.1 Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi

Şekil 1
Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi Bayrağı

Resmi dili :Arapça

Nüfus :35.869.438

Kuruluşu : 25 Mayıs 1981

Para Birimleri:Bahreyn Dinarı,Kuveyt Dinarı Umman Riyali,Katar Riyali,

Suudi Riyali,Birleşik Arap Emirlikleri Dinarı

(2010 yılında ortak bir para biriminin ortaya çıkartılması planlanmakta)

Üye Ülkeler: Bahreyn, Umman, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve BAE

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council) 1981 yılında Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Umman, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin katılımıyla kurulan bölgesel bütünleşme hareketidir. Üye ülkeler arasında 1982 yılında gümrük birliğinin sağlanması ardından 1983 yılında da hizmetler arasında serbest dolaşım sağlanması ile Konsey bölgede önemli bir örgüt durumuna yükselmiştir.

2.1.2 Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyinin Kuruluşunu Etkileyen Faktörler

Körfez ülkeleri arasındaki coğrafi yakınlık, ekonomik ve sosyal yapılarındaki benzerlik ve bu ülkelerin körfez bölgesinde sınır güvenliğini ve istikrarı sağlama yönündeki istekleri Körfez Ekonomik İşbirliğinin oluşumunu sağlayan yardımcı faktörler olarak gösterilmektedir. Benzer ekonomik yapı, petrol zenginliği, gelir kaynaklarının çeşitlendirilerek petrole bağımlılığın engellenmesi arzusu, nüfus zayıflığı, askeri alandaki hassasiyet bu ülkeleri birbirine yaklaştırmıştır. Bunların yanı sıra İran Devrim, Kuveyt'in işgali ve İran-İrak arasındaki çatışmaların bölge güvenliğini ve istikrarını olumsuz etkilemesi; Körfez ülkelerinin bir araya gelme ve ortak politikalar üretme isteğini açığa çıkarır nitelikte olmuştur.

Körfez bölgesinde iş pazarının nüfus yapısı bakımından elverişli özellikler içermesi istihdamı düşük olan diğer ülkelere bu ülkelere olan göçleri arttırmıştır. Bu durum bu ülkelerin nüfuslarındaki göçmen sayılarını arttırmıştır, nüfusun bu yapısı ise zaman zaman bu ülkelerde benzer iç kargaşaların yaşanmasını da tetikleyici olmuştur. Körfez ülkeleri arasında ki değer bir ortak payda ise benzer gelir kaynaklarına sahip olmaları ve petrole olan bağımlılıklarını azaltma yönündeki istekleri olmuştur. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi kurulurken ekonomik alanda sarf edilecek gayretin altı çizilirken, Kuveyt'e sınırları ile ilgili yapılan tacizler ve neredeyse bütün Arap yarım adasını tehdit eden İran - Irak çatışmasına karşı üye devletlerin güvenliklerini sağlama ve sağlamlaştırma arzusu da önemli bir etken olmuştur.⁶

⁶ Zorğbibe, a.g.e., s. 80.

2.1.2.1 Bölgede Güvenlik Endişeleri

Uluslararası güvenlik, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletlerin, aralarındaki ilişkileri düzenleyen temel belirleyicilerden biridir. Soğuk savaşın güvenlik kavramı yenedünya düzeni olarak kavramsallaştırılan sistemin içerisinde yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Ülke topraklarının savunulmasına dayalı güvenlik kavramı, yerini ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları da olan yeni güvenlik anlayışına bırakmıştır. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin kuruluşuna dair yapılan yorumlarda da ön plana çıkan belirleyicilerden ilki güvenlik endişeleri nedeniyle bölge ülkelerinin daha fazla işbirliği yapma ihtiyacı duymasıdır.

Yetmişli yıllarda Ortadoğu'da dengeleri bozacak şekilde sınırdaş iki ülke 1968 yılında iktidarı ele geçiren Baas Partisi'nin Irak'ı ve petrol gelirleri ile önemli bir zenginleşme sağlayan İran- güç kazanmıştır. İki ülkenin güç mücadelesi 1980'de Şatt-ül Arap suyoluna bağlı sınır anlaşmazlığı dolayısıyla 1980 yılında çatışmaya dönüşmüştür. Savaş sekiz yıl sürmüş, geride binlerce ölü ve derin ekonomik sıkıntılar bırakmış ve 1988'de İran'ın ateşkesi kabul etmesi ile sonuçlandırılabilmiştir. Bu savaş Körfez ülkelerinin işbirliğine gitmeleri açısından çok önemli kabul edilmiştir.

Tayyar Arı'ya göre de 1980 Eylül'ünde başlayan İran – Irak Savaşıyla beraber Suudi Arabistan ABD'nin desteğine dayanmak zorunda kalmış; ABD direktifleri doğrultusunda da 1981 Mayıs'ında Konsey'in kuruluşunda öncülük etmiştir.⁷

İki kutuplu sistemin yerini belirsizliklere bıraktığı günümüz uluslararası sisteminde uluslararası örgütler de gittikçe artan bir şekilde önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda ekonomik birlik yönünde önemli adımlar atan Körfez ülkeleri savunma ve güvenlik alanında işbirliğine gitme çabaları da önemli aşamalar kaydetmiştir. 1984 ve 1987 yılları arasında bu amaçla ülkeler karşılıklı güvenlik işbirliği alanında güvenlik alanı oluşturma kararı almıştır.

⁷Tayyar Arı, **Irak, İran ve ABD:Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul:Alfa Yayınları, 2004, s.74.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin güvenlik endişesi ile kurulması, aynı zamanda üye ülkeler arasında askeri işbirliğinin geliştirilmek istenmesi ile de ortaya çıkmıştır. Üye ülkelerin 4000 kişilik bir kuvveti güvenlik amacıyla oluşturması da bunu kanıtlamaktadır. Bunun yanı sıra 1987'de de üye ülkeler bir üye ülkeye saldırılması halinde bunun tüm üyelere yapılmış sayılacağını açıklamıştır.

Son İran nükleer deneme krizi de Ortadoğu bölgesinde tansiyonun yükselmesine yol açmıştır. Bu durum Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkelerinde de tepkiyle karşılanmıştır. Bu açıdan Konsey üyesi ülkeler Körfez'in tüm ülkelerini ve hatta Ortadoğu ülkelerinin dâhil olduğu bir savunma antlaşmasını tartışmaya başlamıştır. Düşünülen antlaşma bölgede nükleer silah olmayan ya da kitle imha silahlarının olmadığı bir bölge yaratma amacını dile getirmeye başlamışlardır.

2.1.2.2 Bölge Ülkelerin Siyasal Sistemlerini Korumak İstemeleri

Körfez Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün ortaya çıkışında etkili olan faktörlerden biri de bölge ülkelerinin İran İslam Devrimi ve Irak'taki Baas rejimi dolayısıyla monarşilerinin devamlılığını sağlamak istemesidir. Bu nedenle ortaya çıkan gelişmeler ardından ülke yetkilileri sık sık bir araya gelmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Körfez bölgesinde İngilizlerin ayrılması ardından çeşitli alanlarda ikili ilişkiler kurucu altı ülke arasında artmaya başlamıştır. Ancak işbirliği için önceki çalışmalar ne olursa olsun; bir örgüt kurmak için yeterli şartlar sağlanamamıştı. Bu konuda tetikleyici gelişmeler daha önce de belirttiğimiz gibi İran devrimi ve İran Irak Savaşı olmuştur.

Gerçekte İran Irak Savaşı, Arap dünyasını da ikiye bölmüştür diyebiliriz. Suriye Irak ile anlaşmazlıkları nedeniyle İran'ı desteklemiş, ancak öteki Arap devletlerinin çoğu Irak'a mali ya da askeri yardım sağlamışlardır. Çünkü bir İran zaferi Körfezdeki siyasal sistemi altüst edecek ve aynı zamanda Şiiliğin güçlü olduğu ülkelerdeki toplumsal durumu etkileyebilecekti. Bunun sonrasında, Irak ve İran arasındaki savaşın sona ermesi Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerde bir değişiklik umuduna yol açmıştır. Irak'ın serbest kalan enerjisi ve savaş deneyiminden geçmiş ordusuyla öteki alanlarda, Körfez'de ve Arap dünyasının genel siyasetinde daha faal bir rol oynayacağı görülüyordu.⁸

⁸Albert Hourani, **Arap Halklarının Tarihi**, Çev.Yavuz Alogan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 479.

Bölgede ülkelerin siyasal sistemlerini tehdit eden Sunni Baas rejiminin Şii çoğunluğu idaresi ve İran İslam Devrimi ile Şii'lerin etkinliğini arttırması ile ön plana çıkmıştır. Özellikle İslam Devrimi'nin rejimini dışarıya ihraç etme yaklaşımı, bölgede özellikle Bahreyn'deki Şii güçler nedeniyle endişe ile karşılanmıştır. Bu nedenle bölgede Sunni petrol zengini Körfez ülkelerini yakınlaştıran nedenler işbirliğinin arttırılmasında etkili olmuştur.

2.2 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyinin Kuruluş Süreci Ve Amaçları

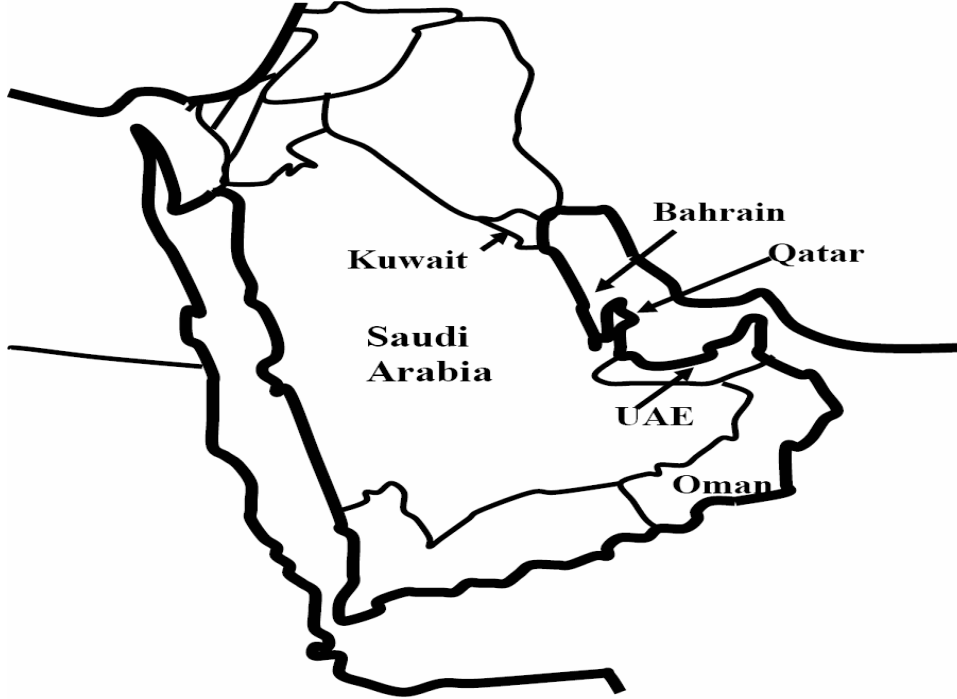
Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin antlaşma metni 4 Şubat 1981'de Riyad'ta kabul edilerek, 25 Mayıs 1981'de ise üye ülkelerin devlet başkanları tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Altı üye devletten oluşan Konsey, Bahreyn, Birleşik Arap Emirliği, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve Umman'dan oluşmaktadır. Konsey'e dâhil ülkeler toplamda 2,667.000 km² alana yayılmıştır. Yemen de 2006 itibariyle Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi ile tam üyelik için müzakere halindedir.

2.2.1 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Kuruluşu

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin antlaşma metni 4 Şubat 1981'de Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanlarının Riyad'da yaptıkları toplantıda kabul edilmiş ve devlet başkanları tarafından 25 Mayıs 1981'de Abu Dabi'de imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Birleştirilmiş Ekonomik Anlaşma Kasım 1981'de imzalanmış ve 1982'de yürürlüğe girmiştir.

Konsey Anlaşması, üye ülkeler arasında bölgesel kaynaklı tüm tarımsal, hayvansal ürünlerin ve sanayi ürünlerinin ticaretinin serbestleştirilmesini, bu ürünlerin gümrük vergilerinden muaf tutulmasını hedeflemektedir. Anlaşma, ayrıca ortak bir dış tarife ve ticaret politikası yürütülmesini ve kalkınmanın koordinasyonunu da hedeflemektedir.⁹ Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin merkezi halen Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da bulunmaktadır.

Harita 1
Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Ülkeleri

2.2.2 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin Amaçları

Temel olarak Konsey'in kuruluş amacı dış politikaların ve güvenlikle ilgili oluşturulan politikaların birleştirilmesi sağlanarak bölgede güvenliğin ve istikrarın sağlanması olarak görülmektedir. İkincil amaçlar ise ekonomik, sosyal, mali ve parayla ilgili politikaların ortak bir şekilde geliştirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

⁹ TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı "Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi", <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1068&icerikID=1178&dil=TR> , (Erişim Tarihi: 08.05.2007)

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin kuruluş anlaşmasının 4. maddesinde de belirtildiği gibi, Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin amaçları;¹⁰

- Ülkeler arasında bütünleşme sağlamak amacıyla üye ülkeler arasında her alanda işbirliğini sağlamak,
- Bölge insanları arasındaki ilişkileri ve bağları güçlendirmek ve derinleştirmek,
- Hukuksal ve yönetsel ilişkilerde, turizmde, sağlık ve sosyal güvenlikle ilgili konularda, kültür ve eğitimde, iletişim, gümrük, ticaret sanayi, tarım alanlarında benzer ve uyumlu düzenlemeler oluşturmak,
- Çeşitli alanlardaki teknolojik ve bilimsel yenilikleri teşvik etmek, bilimsel araştırma merkezleri kurmak ve ortak projeler yürütmek, özel sektör aracılığıyla işbirliğini teşvik etmek gibi konular olarak açıklanmıştır.

Tüm bunların dışında Konsey aynı zamanda üyeleri arasında askeri işbirliğini destekleyerek bölgede ortak güvenlik oluşturmayı da amaçlamaktadır. 4000 kişilik askeri bir güçten oluşan savunma gücü de bu amaçla oluşturulmuştur. Konsey çerçevesindeki ekonomik işbirliğinin ilkeleri şartın sonuçlandırılmasından kısa bir süre sonra Birleştirilmiş Ekonomik Antlaşmanın da taslağı çizilmiştir. Bu resmi amaçların yanı sıra Konsey, Katar ve Bahreyn arasında var olan deniz sınırı anlaşmazlığında olduğu gibi üye ülkeler arasında sorunları da çözmeyi hedeflemektedir.¹¹

¹⁰ "Charter of Cooperation Council for the Arab States of the Gulf", Cooperation Council Resmi Web Sitesi, <http://www.gcc-sg.org/CHARTER.html> , (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

¹¹ Philippe Sands, **Bowett's Law of International Institutions**, London: Sweet and Maxwell, 2001, s. 240'dan aktaran Şamil Canbek, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Örgütlenmelere Bir Örnek: Körfez İşbirliği Konseyi**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Enstitüsü Ortadoğu İktisadı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2006,s. 68.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin resmi belgelerinde ön plana çıkan bir söylem de üye ülkelerin arasında İslami ilişkilerin kuruluşun dayanak noktalarından birini oluşturacağı da belirtilmektedir. Konsey'in belirli hedefler arasında; çeşitli alanlarda ekonomi, finans, ticaret, turizm, yasama, yönetim ve gümrüklerde benzer düzenlemeleri oluşturmak, endüstride, madencilikte, tarımda, su ve hayvan kaynaklarında bilimsel ve teknik gelişmeleri teşvik etmek, özel sektör işbirliğini teşvik etmek ve 2010 yılında ortak bir para birimi kurmak olarak gösterilmektedir.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürülürken; yatırım madencilik, sanayi, ticaret ve tarım alanlarında üye ülkeler arasındaki, ekonomik ilişkilerin birleştirilmesi amacıyla Körfez Yatırım Şirketi kurulmuştur. 1984 yılında 2,1 milyar ABD doları izinli sermayeyle kurulan şirket üye ülkeler ve diğer Arap ülkeleri arasında ki ortak kalkınma projelerini desteklemek, kredi sağlamak ile görevlendirilmiştir. 1982 yılında ise standartlar ve ölçüler konusunda çalışma yapılmasını sağlayan Körfez Standartlar Örgütü kurulmuştur.

Patent düzenlemelerinin yürütülmesi ve buluşlarla ilgili verilerin yayınlanması gibi çalışmaların yürütülmesi amacıyla da 1992'de İşbirliği Konseyinin Patent Ofisi kurulmuştur. 1993 tarihinde üye ülke vatandaşlarının kendi aralarındaki ve diğer ülke vatandaşlarıyla aralarındaki ticari anlaşmazlıkları çözmek amacıyla Körfez İşbirliği Konseyi Ticari Hakem Merkezi kurulmuştur.¹²

¹² Canbek, a.g.e., ss.71-74.

3. KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİNİN YAPISI

Körfez Ekonomik İşbirliğinin yapılanma şekline bakıldığında belli başlı 3 temel organ görebiliriz. Üye ülkelerin devlet başkanlarından oluşan Üst Konsey, yine 6 üye ülkenin dışişleri bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi, Genel Sekreterliktir.

3.1 Yüksek Konsey

Kuruluşun en temel yönetim organı olan ve üyelerin devlet başkanları tarafından temsil edildiği Yüksek Konsey’de toplantılar normal olarak yılda iki kez üye devletlerin katılımı ile gerçekleştirilmektedir.

Yüksek Konsey’in başkanlığı üye devletlerarasında Arap alfabe sıralamasına göre dönüşümlü olarak yapılmaktadır. Yüksek Konseyin yılda bir kez toplanması öngörülürken üye ülkelerden birinin yaptığı başvurunun diğer bir ülke tarafından izlendiği durumlarda da Konsey toplanabilmektedir. Yüksek Konsey’in toplantıları üye devletlerin üçte birinin katılımı ile geçerli kabul edilmektedir. Ayrıca Konsey’de üye devletlerin bir oy hakkı vardır.¹³

Yüksek Konsey Konsey’in genel olarak temel politikalarını belirlemekte, raporları ve önerileri incelemekte, Genel Sekreteri seçmekte, Genel Sekreterlik bütçesini onaylamakta ve Anlaşmazlıkların Çözümü Komisyonu’nun kurallarını ve üyelerini belirlemektedir. Bu açıdan Yüksek Konseyin temel görevleri şu şekilde maddeleştirilebilecektir:¹⁴

- Üye devletleri ilgilendiren sorunlarla ilgilenir,
- Konsey’in temel politikasını ve yürütülmesi gereken temel çizgileri belirler,
- Bakanlar Konseyi’nin onaylamak için kendisine sunduğu ortak proje, çalışma ve önerileri inceler,
- Genel Sekreter’in düzenlenmesi için gönderdiği çalışmalarını inceler,
- Üye olmayan diğer devletlerle ve uluslar arası örgütlerle ticari ilişkiler kurulması ile ilgili kararlar alır,

¹³ “Organizational Structure”, Cooperation Council Resmi Web Sitesi, <http://www.gcc-sg.org/Organisational%20.html>, (Erişim Tarihi: 02.05.2007)

¹⁴ Canbek, a.g.e., s. 71.

- Danışma Kurulu'nun işleme mekanizmasını düzenler,
- Genel Sekreteri belirler,
- Konsey'in Anayasası'nı ve Konsey'in içyapısını düzenler,
- Genel Sekreterliğin bütçesini onaylar.

3.2 Bakanlar Konseyi

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin ikinci önemli organizasyon kuruluşu Bakanlar Konseyi'dir. Yeni etüt ve projeleri değerlendirmek, üye ülkeler arasındaki ilişkileri koordine etmek ve bu ilişkilerin gelişimi amacıyla projeler üretmek Bakanlar Konseyi'nin görevleri arasındadır. Ayrıca Yüksek Konsey'in gündemini belirlemek de görevleri arasındadır. Olağanüstü durumlar dışında üç ayda bir toplanmaktadır. Ancak üye ülkelerden birinin yaptığı başvurunun diğer bir ülke tarafından izlendiği durumlarda da bakanlar Konseyi toplanabilmektedir. Bunların yanı sıra toplantıların geçerli olabilmesi için yine üçte iki üye devletin katılımı gerekmektedir.¹⁵

3.3 Genel Sekreterlik

Yüksek konseyin ve bakanlar konseyinin çalışmalarını hazırlar ve üye ülkelerin katkıda bulunduğu bütçeyi idare eder.Genel Sekreterlik ofisi beş müdürlükten oluşmaktadır.Bunlar;ekonomik ilişkiler,politik ilişkiler,hukuki ilişkiler,mali işler,çevre ve insan kaynakları müdürlükleridir.Birde dayanışma merkezi vardır,dayanışma merkezi de Genel Sekreterliğe bağlı olarak çalışmaktadır.Genel Sekreterliğin merkezi Riyad'ta dır.Sekreterliğin başında ise Yüksek Konsey tarafından atanan Genel Sekreter görev yapmaktadır ve genel sekreter üç yıllığına atanmaktadır.

¹⁵ “Organizational Structure”, Cooperation Council Resmi Web Sitesi ,
<http://www.gcc-sg.org/Organisational%20.html>, (Erişim Tarihi: 02.05.2007)

4. KÖRFEZ ÜLKELERİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NDEN BAŞKA BÖLGEDE KURULAN EKONOMİK İŞBİRLİKLERİ

Değişen dünya düzeni ile birlikte bu bölgede de kalkınma ve istikrar amaçlı çeşitli oluşumlar meydana gelmiş ve bazı işbirlikleri kurulmuştur. Bunları şu şekilde belirtebiliriz;

Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu (AFESD), Arap Para Fonu (AMF), Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı (OAPEC), Arap Ülkeleri Ekonomik Anlaşmalar Konseyi (CAEU), Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCWA)

Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu ;1968 yılında kurulmuş ancak 1974 yılından itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Arap ülkelerinin kalkınması amacıyla tamamen arapların kurduğu bölgesel ve bağımsız bir tüzel kişiliğe sahip bir finans kuruluşudur.

Cezayir, Bahreyn, Jibuti, Mısır, Irak, B.A.E, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Katar, Libya, Moritanya, Fas, Umman, Filistin, Suudi Arabistan, Sudan, Somali, Suriye, Tunus, Yemen fona dahil olan ülkelerdir.

Fonun amacı ise çeşitli finansman destekleri, proje ve teşviklerle Arab ülkelerinin kalkınmasını sağlamak ve yüksek büyüme hızlarına ulaşmaktır. Belli şartlar altında borç vermek, diğer Arap kalkınma fonlarını koordine etmek, teknik yardım desteği sağlamak fonun diğer faaliyetleri arasındadır.

Arap Para Fonu; 27 Nisan 1976 da onaylanmış, 13 şubat 1977 de yürürlüğe girmiştir. Cezayir, Bahreyn, Mısır, Irak, B.A.E, Katar, Kuveyt, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Umman, Filistin, Suudi Arabistan, Somali, Suriye, Tunus, Yemen fona üye olan ülkelerdir.

AMF bölgesel ve hükümetler arası,bağımsız hukuksal yapısı olan bir kuruluştur.Ticaret ve ödemeler kısıtlamalarının ortadan kaldırılması,üye ülkeler arasında para ve mal hareketlerinin serbestleştirilmesi ve sermaye hareketlerinin teşvik edilmesi,ödemeler dengesizliklerinin telafi edilmesi gibi amaçları bulunmaktadır.¹⁶

Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Fonu;1968'de Beyrut'ta kurulmuştur.Petrol ihracatçısı Arap ülkeleri arasında ticari ve endüstriyel bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Kuveyt,Libya,SuudiArabistan,Cezayir,Bahreyn,Mısır,İrak,Katar,Suriye,Tunus, B.A.E üye devletleridir.

Arap Ülkeleri Ekonomik Anlaşmalar Konseyi; 3 Haziran 1957'de kurulmuş olup organizasyonun amacı ise,ülkeler arasında imzalanan anlaşmalar çerçevesinde ekonomik bütünleşme sağlamaktır.Mısır,İrak,Ürdün, Kuveyt, Libya, Moritanya, Filistin, Somali, Sudan, Suriye,Yemen üye ülkelerdir.¹⁷

Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu; 9 Ağustos 1974'de Cenevre'de kurulmuştur,genel sekreterliği ise Amman'da yer almaktadır.Bahreyn,Mısır,İrak,Ürdün,Kuveyt,Lübnan,Ummman,Filistin,Katar,SuudiArabi stan, Suriye, B.A.E,Yemen olmak üzere 13 üyesi bulunmaktadır.

ESCWA, ekonomik ve sosyal konseyi ile batı Asya ülkeleri arasında bir bağ oluşturmaktadır, ve bu ülkelerin diğer ulusal,uluslararası,bölgesel kuruluşlarla olan işbirliği entegrasyon çalışmalarını desteklemek amacıyla politikalar belirlemekte ve uygulamaktadır.¹⁸

¹⁶ <http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/16rapfon.htm> ,(Erişim Tarihi: 02.11.2006)

¹⁷ <http://www.caeu.org.eg/english/achievements> ,(Erişim Tarihi: 02.11.2006)

¹⁸ <http://froeingntrade.gov.tr/dunya/ulus/45brlasekokm.htm> ,(Erişim Tarihi: 02.11.2006)

5. KÖRFEZ ÜLKELERİ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ’NİN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi kendi bölgesinin en önemli ekonomik bütünleşme hareketlerinden biri olarak önemli bir ekonomik potansiyele sahiptir. Üye ülkeler arasında gümrük birliğinin tamamlanması ardından ülkeler 2010 yılı itibariyle parasal birliğe geçmeyi de planlamaktadır. Bu açıdan ilk olarak Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi’nin temel ekonomik ve siyasal göstergeleri, ardından da Konsey’in bölgesel ve küresel ekonomik ilişkilerine değinilecektir.

5.1. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi Ve Temel Ekonomik Göstergeleri

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkeleri tüm Arap nüfusu içerisinde payı %15 olmasına rağmen; bölgede en önemli ekonomik güce sahiptir. Özellikle Körfez Ülkeleri İşbirliği Ülkeleri özellikle petrol gelirleri sayesinde önemli kaynaklara sahip durumdadır. Bu durum özellikle Konsey’in ekonomik ve finansal alanda dünyada önemli bir güç olmasını sağlamaktadır.

Özellikle Euro deneyimini değerlendiren Körfez ülkeleri 2010 itibariyle parasal birliğe geçmek için çalışmalarına başlamıştır. Son otuz yıl içerisinde Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyelerinde yaşanan hızlı ekonomik büyüme yabancı işçi ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle üye ülkelerinde istihdam edilenlerin yarısını yabancı işçiler oluşturmaktadır. Konsey ülkelerinde istihdam piyasası çok farklı özelliklere sahip olmakla birlikte, yabancı işçilerin %90’ı kamu sektöründe çalışmaktadır. Konsey üyesi ülke vatandaşları arasındaysa işsizlik genel olarak ihtiyari işsizlik kategorisinde değerlendirilmektedir.¹⁹

Son otuz yıl içerisinde Körfez ülkeleri bütün olarak dünyadaki nüfus artışının en fazla olduğu yerlerden biri olmuştur. Nüfusun bu hızlı büyümesi genel olarak doğum hızının artmasına dayalı olmuştur ve dünya ortalamasının iki katı hıza ulaşmıştır. Bu durum eğitim ve sağlık alanında üye ülkelere önemli avantajlar sunmaktadır.

¹⁹ Cyrus Sassanpour ve diğerleri, “Labor Market Challenges and Policies in the Gulf Cooperation Council Countries”, **Financial Systems and Labor Markets in the Gulf Cooperation Council Countries**, Washington: International Monetary Fund Publications, 1997, s. 26.

Ayrıca ölüm oranlarının düşmesi ve yaşam süresinin yükselmesi de bu artışta önemli birer etken olmuştur.²⁰

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkelerinde istihdam piyasasına katılım, aynı ekonomik gelişmişlik ve kişi başına düşen gelire sahip ülkelerle karşılaştırıldığında %35 oranı ile düşük kabul edilmektedir. Bu durumun en temel sebepleri demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak görülmektedir. Öncelikli olarak nüfusun büyük bir bölümü çalışma yaşının altındadır. İkinci olarak iş yaşamını girişi engelleme ve yüksek öğrenime devam etme konusunda yoğun teşvikler vardır. Eğitim ücretsizdir ve yüksek öğretim eğitimi kişilerin yüksek gelirli iş yapma şansını arttırmaktadır. Bunun yanı sıra üçüncü faktör de kamu sektöründe emeklilik yaşının düşük olması nedeniyle iş piyasasından çıkışın fazla olmasıdır. Son olarak üye ülkelerde son yıllarda eğitilmiş kadınların sayısının artmasına rağmen kadınların iş yaşamına katılımının çok düşük olmasıdır. Üye ülkeler arasında Kuveyt en yüksek kadın istihdamına sahip ülke olmasına rağmen, o bile uluslararası standartların çok altındadır.²¹

Halen Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi yaklaşık olarak 35 milyon nüfusu temsil eden bir kuruluş durumundadır. Buna göre son güncellemeler ışığında üye devletlerin nüfus durumu aşağıdaki tablo 1’de gösterilmektedir.

²⁰ Cyrus Sassanpour ve diğerleri s.31.

²¹ a.g.e.,s.32.

Tablo 1
Üye Ülkelerin Nüfus Durumu (Milyon)

Ülkeler	1995	2000	2005
Birleşik Arap Em.	2,4	3,2	4,7
Bahreyn	0,6	0,7	0,7
Suudi Arabistan	18,1	20,5	23,1
Umman	2,1	2,2	2,4
Katar	0,5	0,6	0,8
Kuveyt	1,6	2,2	2,9
Toplam	25,3	29,5	34,6

Kaynak:Simon Gray ve Mario Blejer, “The Gulf Cooperation Council Region: Financial Market, Development, Competitiveness and Economic Growth”, **Regional Monetary Integration in the Member States of the Gulf Cooperation**, European Central Bank Occasional Paper Series: Frankfurt, 2005, s. 41.

Görüldüğü gibi üye ülkeler arasında Suudi Arabistan’ın nüfus açısından diğer ülkelerin çok üzerinde bir nüfusa sahiptir. Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve Kuveyt’in Suudi Arabistan’ı izlediği, son olarak da Bahreyn ve Katar’ın geldiği görülmektedir.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi’nin resmi verilerine baktığımızda en önemli ticari ortağın Japonya olduğu görülmektedir. Japonya’nın dışında Arap ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) de Konsey üye ülkelerinin önemli ticaret ortakları olduğu görülmektedir. Tablo 2’de üye ülkelerin toplu halde 2004 yılı itibariyle belli başlı ticari ortaklıkları bir arada gösterilmiştir.

Tablo 2
Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Ticari İlişkileri (Milyon \$)

	İhracat	İthalat	Denge
Arap Ülkeleri	8063.6	3122.5	4941.1
Avrupa Birliği	21987.2	44713.6	- 22726
ABD	22541.4	13236.7	9304.7
Japonya	25842.1	11573.3	14268.8

Kaynak: Direction of Trade for GCC with Selected Partners”, GCC Information Center, <http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/tradestat/tr68.htm>, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

Tablodan görülebileceği gibi Konsey ülkeleri sadece Avrupa Birliği ülkeleri ile olan ticarete açık vermekte;diğer ortaklarıyla ticari ilişkilerinde, özellikle petrol ve petrol ürünleri ihracatının sağladığı avantaj ile bütçe fazlası vermektedir.Buna rağmen Konsey üyesi ülkelerinin ihraç ettikleri malların sayısı oldukça azdır.Üye ülkelerinin hemen hepsinin ekonomik gelir kaynağı petrole dayalı olduğundan ihraç edilen ürünlerin başında gelen petrol, bazı ülkelerin tek ihraç malı niteliğindedir. İthal ürünleri incelendiğinde, ithalatta ilk sırada en büyük payın mamül mallar,ikinci sırayı gıda malları, tütün ve içecek alırken, üçüncü ve dördüncü sırayı ham maddeler ve yakıtların aldığı görülmektedir.Dolayısıyla ithalatlarının büyük bir kısmının sanayileşmiş ülkelerden olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan Konsey’in en önemli üye ülkesi kabul edeceğimiz Suudi Arabistan’ın Japonya ile olan dış ticaretinin büyüklüğünün nedeni anlaşılacaktır.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyelerinin birçoğu 2006 boyunca da bütçe fazlası vermiştir. Özellikle 200 milyar Suudi Riyali ile Suudi Arabistan’da gerçekleşen bütçe fazlası diğer üye ülkelerin çok önündedir.Bu durum genel olarak petrol gelirlerinin bir sonucudur.²²

²²Naser Abumustafa,“A Review of Regulation, Opportunity and Risk in Gulf Cooperation Council Stock Markets and Case of Kuwait,**International Research Journal of Finance and Economics**, Issue.8,2007,s. 134.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin üye ülkeler arasındaki ithalat ve ihracatına baktığımızda da bölge içi ticaretin henüz tam anlamıyla gelişmediği ve geçen yıllar içerisinde de ilerleme kaydedemediğini göstermektedir. Tablo 4 ve Tablo 5'te göreceğimiz gibi Konsey içerisinde ihracat 6,5 milyar dolar, ithalat ise benzer şekilde yine 6,5 milyar dolar seviyesindedir.

Tablo 3
Üye Ülkeler Arası İhracat (Milyon \$)

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997
BAE	314.7	1189.9	2158.5	1357.3	1636.0
Bahreyn	521.28	428.18	531.9	489.3	443.5
S. Arabistan	3941.4	4270.2	3554.1	3322.6	4557.2
Umman	1031.1	1003.2	885.1	896.5	867.2
Katar	337.49	578.4	546.3	258.4	299.6
Kuveyt	254.67	306.5	305.5	278.7	307.1
Konsey Toplamı	6400.6	7776.4	7981.4	6602.8	8110.6

Kaynak: "Intra GCC Trade (Exports)

http://www.gccsg.org/achievement_stat2003/achvmt5.html, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

Tablo 4
Üye Ülkeler Arası İthalat

Ülkeler	2001	2000	1999	1998	1997
BAE	1478.9	1190.0	1326.2	1285.9	1181.0
Bahreyn	398.94	377.7	353.7	329.8*	324.6*
S.Arabistan	1215.1	1078.6	1090.0	1008.6	882.3
Umman	1924.6	1673.0	1526.8	1640.4	1458.2
Katar	458.48	483.4	439.2	525.1	439.6
Kuveyt	877.94	851.4	795.2	820.7	872.8
Konsey Toplamı	6354.0	5654.1	5531.1	5610.5	5158.5

Kaynak:“Intra GCC Trade (Imports),http://www.gcc-sg.org/achievement_stat2003/achvmt6.html,
(Erişim Tarihi: 19.05.2007)

*Petrol hariç

Bu tabloları yorumladığımızda belirtmemiz gereken en genel durum Körfez ülkelerinin iktisadi yapılarına genel anlamda birbirine yakın olması dolayısıyla, aralarında ciddi bir ticaretin gerçekleşme imkânının sınırlı seviyede devam edeceği şeklindedir.Çünkü Konsey üyesi ülkeler hemen hemen ekonomik yapı itibariyle birbirleriyle benzerlik arz etmekte ve petrol belirleyici konumunu sürdürmektedir. Buna rağmen bölgesel ticaretin gelişmesi yolunda son yıllarda Konsey üyeleri arasında girişilen liberalizasyon çalışmaları önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır.

Önceki yıllarda, bölge ülkeleri arasında yapılacak ticaretin önündeki en önemli engellerden birisi olan dış ticaret sınırlamaları ve bölge ülkeleri paralarının birbirileri nezdinde kovertibil olmaması; geçen yıllarda aşılmıştır.Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkelerinin yatırımları ise son yıllarda ABD yerine Doğu Asya'ya kaymaya başlamıştır. Körfez ülkelerinin yatırımcılarının geçmiş yıllarda öncelikli olarak ABD'yi tercih edip, hazine tahvilleri ve büyük bankaların yatırım portföylerine yatırım yapması günümüzde yön değiştirmeye başlamıştır.

Son yıllarda ABD'nin cari işlemler açığının büyümesi, doların zayıflaması, ülke ekonomisine yönelik risk algılamaları gibi ekonomik etkenlerin yanı sıra, 11 Eylül sonrasında ABD'nin İslam ülkelerine yönelik dış politikasının yarattığı olumsuz etkiler, petro dolarların akış yönünü değiştirmiştir.

Konsey ülkeleri dünyada bilinen petrol rezervlerinin %40'ına ve doğal gaz rezervlerinin de %20'sine sahip durumdadır. ABD Enerji Bakanlığı'na göre de bu rakam özellikle yakın gelecekte Kuzey Denizi'nden sağlanan ihracatın düşmesi ile beraber artacaktır. Hiç şüphesiz Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı üye ülkelerinin petrol zengini olması ve dünyanın ham petrol rezervlerinin yarısından fazlasını ellerinde bulundurmaları ülkelere önemli ekonomik avantajlar sağlamıştır. Tablo 3'te de göreceğimiz gibi üye ülkelerin petrol üretimi dünya çapında üretimin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Buna göre üye ülke üretimleri tablo halinde aşağıda görülebilmektedir:²³

Tablo 5
Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Üretimi (Milyon Varil/Gün)

Ülkeler	2007 Mayıs
BAE	2,53
Bahreyn	-
S. Arabistan	8,54
Umman	-
Katar	0,80
Kuveyt	2,42

Kaynak: <http://www.opec.org/home/Montly%20oil%20Market%20Reports/2007/pdfMR052007.pdf>,
(Erişim Tarihi: 16.06.2007), (OPEC Montly Oil Market Report May 2007)

²³“Oil Production of GCC States”, GCC Information Center,
http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/oilind/oil73_1.htm, (Erişim Tarihi: 22.05.2007)

Petrol üretiminin yanı sıra Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı üye ülkeleri zengin petrol rezervleri ile de dikkat çekmektedir. Dünyanın en büyük petrol ülkesi olan Suudi Arabistan, tespit edilmiş dünya rezervlerinin yüzde 25'ine sahip olarak burada da üstünlüğünü göstermektedir. Buna göre Tablo 6'da gösterildiği gibi ülkeler arasında petrol rezervleri açısından Suudi Arabistan diğer üye ülkelerin çok önünde bir rezerve sahip bulunmaktadır. Buna göre Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri petrol rezervleri aşağıdaki tablo 6'da görülebilecektir.

Tablo 6
Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Rezervleri
(Milyon varil/yılsonu)

Ülkeler	2006 Sonu	Dünyadaki Oranı (%)
BAE	97,8	8,1
Bahreyn	-	-
S. Arabistan	264,3	22
Umman	5,6	0,5
Katar	15,2	1,3
Kuveyt	101,5	8,4

Kaynak:“BP Statistical Review of World Energy June 2007,
<http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6848&contentId=7033471>, (Erişim Tarihi: 18.06.2007)

Üye ülke ekonomilerinde, özellikle Suudi Arabistan,BAE ve Kuveyt ekonomilerinde petrol ve doğalgazın büyük önemi bulunmaktadır.Petrol gayri safi milli hâsılası her zaman büyük oranda petrol fiyat ve üretimine dayalı olmuştur.1970'ler ve 1980'lerin başında ülke ekonomileri geniş mali ve dış hesap fazlalarıyla hızlı bir ekonomik büyüme süreci geçirmişlerdir.

Bu üye ülkelerde önemli oranda yatırım yapılmasına olanak sağladığı gibi endüstriyel ve hizmet sektörlerinde de gelişmelere olanak sağlamıştır. Ek olarak bu ekonomik çeşitlilik petrol dışı alanlar ve mali sektör için de yol gösterici olmuştur.²⁴

250 milyar üzerinde varillik kanıtlanmış rezerve sahip olan Suudi Arabistan petrolde en büyük üretici ve ihracatçı konumunu sürdürmektedir. 2004 yılında % 35'lik artışla 116 milyar \$'a ulaşmış olan net ham petrol ihraç geliri, 2005 yılında 150 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, dünyada yeni rezerv keşif maliyeti varil başına ortalama 4 \$ ve petrol üretim maliyeti 5 \$ iken, Suudi Arabistan'da yeni rezerv keşif maliyeti 10 cent ve üretim maliyeti 1,5 \$ civarındadır.²⁵ Aşağıdaki tabloda bütün olarak Konsey üyesi ülkelerin ekonomilerindeki petrol ve petrol ürünlerinin önemi petrol gelirleri ile daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 7
Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Petrol Gelirleri
(Milyon \$)

Ülkeler	2002	2003	2004
BAE	11121	15418	19924
Bahreyn	1838.8	2223.67	2510.1
S. Arabistan	44293.3	61600	* 61600
Umman	5922.24	6250.72	8207.54
Katar	5628.67	6727.71	8528.95
Kuveyt	17292.5	20090.3	26015.1
Konsey Toplamı	86096.51	112310.4	126785.7

Kaynak:“Oil Revenues”, GCC Information Center,
http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/oilind/oil75_1.htm, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

²⁴ Sassanpour, a.g.e., s. 28.

²⁵ Kerem Aklin ve Sabit Atman, **Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açından Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkileri**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2006, s. 82-83.

Körfez ülkeleri bölgesinde enflasyon ve petrol fiyatları doğru orantılı bir ilişki içerisinde. Petrol fiyatları arttığında yerli talep de artma eğilime girmekte; gelirlerin artması da Körfez Ülkeleri Ekonomik İşbirliği teşkilatının üye olmayan Arap ülkelere oranla daha fazla enflasyon ile karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Ancak sabit kur fiyatlarında ve enflasyonda istikrar sağlamaktadır. Aynı zamanda bu durum üye ülkelere başka önemli avantajlar da sunmaktadır.

5.2 Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nde Gümrük Birliği

Gümrük birliği bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ve diğer dış ticaret kontrollerinin kaldırılmasıdır. Gümrük birliği kapsamında birlik dışı ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri de eşitlenmektedir.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ni çalışmalarının kapsamını genişleterek üye ülkeler arasında 2003 yılında gümrük birliğine geçmiştir. Halen Konsey üyesi ülkeler liberal ve açık ekonomi politikası izlemekte ve malların, sermayenin ve işçilerin hareketine herhangi bir sınırlama getirmemektedir. Ayrıca Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerinden ihraç edilen mallar, bu ürünlerin en az %40'ının Konsey ülkelerinden birinde katma değer kazanmış olması ve üretici firmanın en az %51'inin Konsey üyesi devletlerin vatandaşları tarafından kurulmuş olması koşuluyla tüm vergilerden muaf. Üye ülkeler ülke uyruklu kişilerin diğer üye ülkelerin menkul kıymet borsalarında işlemde bulunmalarına henüz izin verilmemektedir.²⁶

Gümrük Birliğinin serbest ticaret bölgelerinden sağlanacak kazançları artırması, Konsey ülkeleri arasında ticaret engellerinin kaldırılmasını ve ülkelerin yatırım ve teşvik politikalarının uyumlulaştırılmasını sağlayacaktır. Bölge ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilen Gümrük Birliğindeki istisnaların ve sorunların ortadan kaldırılarak tam anlamda işlerlik kazanması için ise öngörülen tarih 2007 sonudur.

²⁶Nesli Öztürk "Suudi Arabistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye Suudi Arabistan Dış Ticareti", Mayıs 2001, İzmir, ss.6-7
<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/9144A90D-B3E2-4B78-BEE0-1CF1FA60D018/486/SARABISTAN.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

Bunun yanı sıra üye ülkeler arasındaki Gümrük Birliği uygulaması ile birlikte gümrük vergisi gelirlerinin toplanması için uygulanan metot bölge ülkelerinden herhangi birine bölge dışından gelen mallar için ilk giriş noktasında gümrük vergisi alınmasıdır. Bir havuzda toplanan bu gelir malların son giriş yaptığı ülke baz alınarak ülkelere bölüştürülmektedir. Ayrıca Gümrük Birliği çerçevesindeki ürünler 5 kategoriye içermektedir. Bunlar:²⁷

- Gümrük vergisinden muaf ürünler
- İkili anlaşmalar uyarınca gümrük vergisinden muaf ürünler
- Yüzde 5 gümrük vergisine tabi ürünler
- Tütün ve türevleri
- Yüksek gümrük vergisi uygulanan ürünler (Özel tür etler ve alkollü içecekler) ve 2007 sonuna dek koruma uygulanacak ürünler

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin de gümrük birliği uygulaması ile 6 üye ülke istisnalar dışındaki mallar için, diğer ülkelere yüzde 5 gümrük vergisi uygulamaya başlamıştır. Gerçekte Suudi Arabistan, Bahreyn ve Umman bu oranları uygulamaktaydı ve gümrük birliği sonrası diğer üyeler de yüzde 4 olarak uyguladıkları oranları yüzde 5'e çıkarmıştır.²⁸

5.3 Körfez Ülkeleri İşbirliği Teşkilatı'nda Parasal Birlik

Üye ülkeler arasında uluslararası parasal birlik, bir bütün olarak üye ülkeler arasında tek bir para birimini ve ekonomik, parasal ve mali şartların yakınlaştırılmasını içermektedir. Bunun yanı sıra üye ülkeler şu anda bile parasal yakınlaşma sağlamışlardır. Ancak üye ülkeler arasında mali yakınlaşma da gerekmektedir.

²⁷Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Suudi Arabistan Ülke Bülteni", Şubat 2007, DEİK, İstanbul, s.11
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214165841SuudiArabistan-subat07.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

²⁸ Canbek, a.g.e., s. 80.

Ayrıca halen ülkeler arasında yapısal bir yakınlaşma görülse de nispeten benzer özelliklere sahip bu ekonomiler arasındaki farklılıkların giderilmesi gerekmektedir.²⁹

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkeleri arasına parasal birliğin temel amacı daha istikrarlı ekonomiler yaratmak için üye ülkelerin tam bütünleşmesini sağlamaktır. Gümrük birliğinin ve serbest ticaret alanının gerçekleştirilmesi ardından 2007 yılı için ortak pazarın tamamlanması ve 2010 yılı için de tek para biriminin tedavüle çıkması hedeflenmektedir.³⁰

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin parasal bütünleşme kararı kuruluşun bir yıl sonra imzalanan Ekonomik Antlaşmada dile getirilmiştir. Ancak bu konuda en ciddi adım 2000 yılında Yüksek Konsey toplantısında kararlaştırılmıştır. 2000 yılı Aralık ayında yapılan toplantıda Yüksek Konsey parasal ajanslar, merkez bankası yetkilileri ve Finansal ve Ekonomik İşbirliği Komitesi'ne bu konuda bir plan hazırlama emri vermiştir. Bunun yanı sıra 2001 yılı baharında Konsey yetkilileri ve üye ülke maliye bakanları da parasal birliğin gerekliliklerini yerine getirmek için bir çalışma grubu kurulmasını kararlaştırmıştır.³¹

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyeleri 21 Aralık 2001'de Muscat'ta gerçekleştirdiği 22. zirvesinde üye ülkeler arasında ekonomik birlik oluşturulması kararı almıştır. İmzalanan antlaşma ile üye ülkelerin 2003 yılı itibariyle gümrük birliğini tamamlaması öngörülmüş ve ülkeler belirtilen zamanda gümrük birliğine geçmiş; Konsey üyesi ülke dışı ithalatta gümrük vergilerinin %5 olmasını kararlaştırmışlardır.³²

²⁹ Michael Sturm ve Nikolaus Siegfria, **Regional Monetary Integration in the Member States of the Gulf Cooperation**, European Central Bank Occasional Paper Series : Frankfurt, 2005, s. 4.

³⁰ Sturm ve Siegfria, a.g.e., s. 5.

³¹ a.g.e., ss. 6-7.

³² Khalid Al-Bassam, "The Gulf Cooperation Council Monetary Union: A Bahraini Perspective", **Regional Currency Areas and the Use of Foreign Currencies**, Switzerland: Bank for International Settlements Papers, No. 17, 2003, s. 106

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi 2001 yılı Aralık ayında Muscat'ta yaptığı toplantıda şu kararları almıştır: ³³

- 2002 yılında tüm üye ülke paraları ABD dolarına bağlanacaktır.
- 2005 yılı sonunda Konsey birimleri ekonomik bütünleşme ve yakınlaşma konusunda işbirliği yapacaktır.
- 2005 ve 2010 yılları arasında üye ülkeler gerekli kriterleri sağlamak için çalışacaktır.
- 2010 yılı Ocak ayında tüm üye ülkeler tek para birimine geçeceklerdir.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkeleri 2010 yılında parasal birliğe geçmeden önce kurlarını ABD dolarına sabitlemişlerdir. 2003 itibariyle tüm üye ülkeler bunu yerine getirmiş durumdadır. Gerçekte kur sabitlemesi tüm Arapça konuşan ülkelerin izlediği bir politikadır. Arap merkez bankaları kur sabitlemesi yoluyla enflasyon oranlarını düşük tutma ve kredibilitelerini artırma amacı taşımaktadır.

Deneyimler ekonomik yapı ve sistemleri benzer ülkelerin parasal birlik ve bütünleşme konusunda daha başarılı olduğunu göstermiştir. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkeleri de daha sıkı ekonomik bütünleşme yönünde ilerleme kaydetmek istemektedir. Bu açıdan üye ülkeler arası benzerlikler şu şekilde özetlenebilecektir: ³⁴

- Üye ülkelerin tamamı Körfez bölgesinde yer almaktadır.
- Üye ülkeler aynı din, dil ve geleneklere sahiptir.
- Petrol ihracatı üye ülkelerin en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Buna göre Kuveyt'in %92, Suudi Arabistan'ın %81, Umman'ın %77, Birleşik Arap Emirlikleri'nin %76, Bahreyn'in 74 ve Katar'ın %56 hükümet geliri petrolden sağlanmaktadır.
- Üye ülkelerinin birçoğu gelir vergisini hiç ya da çok az almakta, gümrük vergileri üye ülkelerde çok düşük tutulmuştur.
- Üye ülkeler sabit döviz kuru sistemi ile anti-enflasyonist politikalar izlemektedir.

³³ Sturm ve Siegfria,a.g.e., s. 7.

³⁴ Al-Bassam,a.g.e, s. 105.

Ekonomik ve parasal birliğin Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ne etkileri ve faydaları şu şekilde özetlenebilecektir: ³⁵

- Tedavül muamele maliyetlerinin ortadan kaldırılması, hem zaman hem de para tasarrufu sağlayacaktır
- Döviz kuru risklerinin ortadan kaldırılması Konsey içerisindeki ticareti ve yatırımları arttıracaktır.
- Fiyatlandırma ve rekabette şeffaflık Körfez müşterileri için daha fazla yararlar sağlayacaktır.
- Üye ülkelerin mali disiplin sağlaması Konsey içerisinde enflasyon ve faiz oranlarının kontrol altına alınmasını sağlayacaktır.
- Mikro düzeyde, tek para biriminin uzun dönemde bölgesel bankalara büyük etkisi olacaktır. Tek para biriminin kullanılması nakit kullanımını özendircektir.
- Genişleyen ve tek bir piyasa olan Konsey üyeleri, halen 300 milyar dolar gayri safi milli hâsılayı temsil eden Konsey ülkelerinin yatırım ve ticaret fırsatlarını arttıracaktır.
- Körfez parasal bölgesi, Ortadoğu'nun en geniş ve likid sermaye bölgesi olacaktır. Yerli ve yabancı yatırımcılar bu sayede Körfez piyasasını bir bütün olarak hedefleyebilecektir.

³⁵ a.g.e., s.106.

İKİNCİ BÖLÜM

KÖRFEZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ'NE ÜYE OLAN ÜLKELERİN EKONOMİK YAPILARI

1. SUUDİ ARABİSTAN ÜLKE PROFİLİ

1930'lu yıllarda petrol bulunması ile birlikte bölgenin önemi artmış ve özellikle Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nde ki rolü ile bölge ve dünya ekonomisinde belirleyici ülkelerden biri olmuştur. Bu kısımda öncelikli olarak Suudi Arabistan ile ilgili genel bilgileri; ardından ülkenin tarihi geçmişi, siyasi yapısı, ekonomik yapısı, beşeri özellikleri, tarım, hayvancılık, enerji sektörleri ve dış ticareti incelenmiştir. Ülkenin künyesi aşağıdaki gibidir.³⁶

Harita 2
Suudi Arabistan

Resmi Adı: Suudi Arabistan Krallığı

Yönetim: Mutlak Monarşi

Başkent: Riyad

³⁶ CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html> ,(Erişim Tarihi: 14.07.2007)

İdari bölümler: 13 bölge; Al Bahah, Al Hudud ash Shamaliyah, Al Jawf, Al Madinah, Al Qasim, Ar Riyad, Ash Sharqiyah (Doğu Bölgesi), 'Asir, Ha'il, Jizan, Makkah, Najran, Tabuk

Konum: Orta Doğu, Basra Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında, Yemen'in kuzeyinde yer almaktadır.

Yüzölçümü: 1.960.582 km²

Sınır komşuları: Irak Ürdün, Kuveyt, Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen

İklimi: Sert ve kuru çöl iklimi

Doğal Kaynakları: Petrol

Nüfus: 27,601,038 (Temmuz 2007) %90 Arap, %10 Afrika-Asyalı

Din: Müslüman %100

Diller: Arapça

Para Birimi: Suudi Dinarı

GSMH: 366.2 milyar \$ (2006)

Kişi Başı GSMH: 13,600 \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: % 2.4 (2006)

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: ADB(Afrika Kalkınma Bankası), AFESD (Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu), AMF (Arap Ülkeleri Para Fonu), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), IDA(Uluslararası Kalkınma Birliği), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFAD(Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC(Uluslararası Finansman Kurumu), IMF(Uluslararası Para Fonu), IMO(Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), OAPEC(Arap Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı), UN(Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

1.1 Suudi Arabistan'ın Tarihi Gelişimi

Bugün Suudi Arabistan yönetiminde ki topraklar İslam dininin doğduğu topraklardır.İlk yerleşimlerle ilgili arkeolojik bilgilerin M.Ö.12.yy'a ait olduğu söylenmektedir.Genel olarak göçebe ve kabile halinde yaşam tarzının benimsendiği bu topraklarda M.S.6.yy da Hz. Muhammed tarafından İslam dini tebliğ edilmeye başlanmıştır.622 yılında İslam devletini kurmak adına Mekke'den Medine'ye Hicret edilmiş;630 yılında ise Mekke feth edilerek İslam devletinin topraklarına katılmıştır.Hz. Muhammed'in vefatının ardından dört halife devri yaşanmış ardından ise 662 yılında devlet idaresi Emeviler'e geçmiştir.Emevi devletinin ardından bölgede Abbasi hakimiyeti yaşanmıştır.1517 yılına gelindiğinde Arap Yarımadası Osmanlı'ların hakimiyetine geçmiştir.

1730'larda çıkan Vehhabi hareketi Suud ailesi tarafından benimsenerek Osmanlı hakimiyetine karşı bölgede siyasi birlik çalışmaları başlamıştır .Bu çalışmalar devamında 1821'de başkenti Riyad olan ve Osmanlı'ya tabi olmayı kabul eden Vehhabi devleti ilan edilmiştir.³⁷1891 yılında dağılan bu devleti II. Abdulaziz İbnu Suud, 1902 yılında yeniden toparlayarak İngiliz'lerle işbirliği yapmıştır.

Suud yönetimi tarafından Hail,Taif,Mekke,Medine ve Cidde ele geçirildikten sonra;1924 yılında Abdülaziz İbnu Suud Necd ve Hicaz kralı olarak ilan edilmiştir.1927 yılında ise İngiltere ile yapılan antlaşma ile Necd ve Hicaz Krallığı bağımsız bir devlet statüsü kazanmıştır.1932 yılında ise devletin adı Suudi Arabistan Krallığı olarak değiştirilmiştir.

Abdülaziz İbnu Suud 'un ölümünden sonra yerine Suud bin Abdülaziz ardından ise Faysal bin Abdülaziz geçirildi. Faysal bin Abdülaziz'in 1975 yılında öldürülmesi üzerine ise yerine Halid bin Abdülaziz geçirildi.1982 yılında ise tahta Halid bin Abdülaziz'in oğlu Fahd bin Abdülaziz geçti.2005 yılında Fahd bin Abdülaziz'in vefatıyla kardeşi Abdullah bin Abdül Aziz el Suud Suudi Arabistan Krallığının tahtına geçti.

³⁷ <http://ansar.de/sarab.htm>, (Erişim Tarihi: 03.08.2007)

1.2 Suudi Arabistan'ın Siyasi Yapısı

Suudi Arabistan devleti 1927 yılında kurulup 1932 yılında Birleşik Krallık olmuştur. İdari sistemi Monarşi olmakla birlikte Kral oldukça geniş yetkilere sahiptir.

Kral tarafından atanan bir Bakanlar Konseyi mevcuttur ancak Kral Konseyin aldığı kararları veto etme hakkına da sahiptir. Yasama, yürütme yargı yetkileri de Kralın elindedir. Ülkede uygulanacak yasaların Şeriat'a uygun olması gerekmektedir. Yönetimle ilgili önemli kararların tümü Suud ailesi tarafından alınırken, yönetim kadrosunu oluşturanların büyük çoğunluğu da Suud ailesinden gelmektedir. Emirlerin tamamı ise yine Suud ailesine mensuptur.

1.3 Suudi Arabistan'ın Ekonomik Yapısı

Genel olarak Suudi Arabistan ekonomisi petrol bulunmadan önce, ticaret ve Hac mevsiminde Mekke ve Medine'ye gelen hacıların harcamalarından sağlanan gelirlere bağlı iken, 1938 yılında petrolün bulunması ardından ekonominin yapısı tamamen değişmiş ve petrol ihracatı en önemli gelir kaynağı olmuştur. Dünya üzerinde 2004 yılı itibarıyla Suudi Arabistan'ın BP'nin verilerine göre 1189 milyar varil, OPEC'in verilerine göre ise 1144 milyar varil ispatlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Ancak gelecek öngörülerinde petrole 41 yıllık bir ömür biçilmektedir.³⁸Bu açıdan ülke içerisinde petrole olan bağımlılığın azaltılması konusunda tartışmalar devam etmektedir.

Suudi Arabistan yaklaşık 360 milyar dolarlık milli geliri ile bölgesinde en önemli ekonomi olmayı sürdürmektedir. Geçtiğimiz yıllarda düşme eğilimine giren kişi başına düşen milli gelir de yeniden artmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra ülkede sanayinin tarım ve hizmetler önünde önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Şüphesiz bu durumun temel nedeni de petrol sanayinin çok gelişmiş durumda olması ve tarımsal arazilerin sınırlı verimliliğe sahip bulunmasıdır.

Suudi ekonomisinde 2006 yılı sonuna ilişkin gözden geçirilmiş tahmini büyüklükler de netlik kazanmıştır. Buna göre, 2006 yılı sonunda, bütçe gelirlerinin

³⁸ Aklin ve Atman, a.g.e., s. 59.

174,6 milyar Dolar, bütçe giderlerinin 104 milyar Dolar, bütçe fazlasının ise 70,6 milyar Dolar düzeyinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Suudi Arabistan gayrisafi yurtiçi hâsılasının ise,2006 sonu itibariyle,sabit fiyatlarla %4,2 oranında büyüyerek 347,9 milyar Dolar'a ulaşmış olduğu tahmin edilmektedir.(Petrol dışı endüstri sektöründe %10,1, inşaat sektöründe %6,3, elektrik, gaz ve su ile ilgili sektörlerde %5,5, ulaştırma sektöründe %9,5, toptan ve perakendede %5,2 oranında büyüme söz konusudur). Özel sektörde kaydedilmesi beklenen büyüme ise %6,3' tür.2006 yılında özel sektörün gayrisafi yurtiçi hâsılaya katkısının sabit fiyatlarla %44,8 oranında gerçekleşmiş olduğu tahmin edilmektedir.³⁹

Suudi Arabistan'da enflasyon yok denecek kadar düşük durumdadır. Ancak bu seyre rağmen geçtiğimiz yıl enflasyon oranı 2,2 oranı ile son yıllardaki en yüksek seviyesine ulaşmıştır.Ülkenin döviz kuru politikası ABD dolarına bağlı durumdadır.İlk bölümde de ifade ettiğimiz gibi bu durum Konsey ülkeleri arasında tek para biriminin yürürlüğe girmesi ile sona erecektir.Bunun dışında ülkede faiz politikası,ABD ekonomisindeki faiz oranları arasındaki farkın kapatılması yaklaşımına dayanmaktadır.ABD faiz indirince, Suudi Arabistan Merkez Bankası da Riyal faizlerini indirmekte, yükseltince onlar da yükseltmektedir.Üç ay vadeli Riyal mevduat faiz oranları 2004 yılında ortalama yüzde 1,7 iken,2006 itibariyle 4,9 düzeyine çıkmış durumdadır.⁴⁰

³⁹“Suudi Arabistan Ülke Bülteni”, a.g.e, s.3

⁴⁰Gazi Erçel,“Suudi Arabistan Ekonomisi”,<http://www.digimedya.com/Content/Articles/1528.aspx>, (Erişim Tarihi: 16.06.2007)

Tablo 8
Suudi Arabistan Temel Ekonomik Göstergeleri

	2003	2004	2005	2006
GSYİH (Milyar\$)	214.6	250.6	307.4	347.4
GSYİH artış oranı (%)	7.2	5.3	6.5	4.2
Enflasyon	0.6	0.5	0.4	2.2
Nüfus	22.1	22.6	23.1	25.3
İhracat (milyar \$)	93.2	126.1	160.0	207.7
İthalat (milyar \$)	33.9	40.9	44.9	64.159
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	28.049	51.927	87.131	103.773
Döviz Rezervi (Altın hariç milyar \$)	22.6	27.3	26.5	27.4
Toplam Dış Borç (milyar \$)	31.3	34.9	41.6	46.6
Döviz Kuru (Riyal: \$)	3.75	3.75	3.74	3.75

Kaynak:<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214165841SuudiArabistan-subat07.pdf>,s.2, (Erişim Tarihi: 19.05.2007)

Suudi Arabistan'ın 2007 bütçesinde dikkati bir başka, Kral Abdullah'ın tahta çıkmasının ardından hız verilen kalkınma projeleri için 37,3 milyar Dolar gibi büyük oranda bir kaynağın ayrılmasıdır.

2007 yılında gerek Suudi Arabistan ekonomisinin petrole bağımlılığını azaltmak,gerekse ülkenin her bölgesine yayılan dengeli bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla,sanayi şehirleri gibi endüstrileşme, ekonominin çeşitlendirilmesi,altyapının geliştirilmesi ve istihdam olanakları yaratılmasına yönelik projelerin uygulanmasına devam edileceği değerlendirilmektedir.⁴¹

2009 yılı sonuna kadar Suudi Arabistan 50 milyar \$'lık yatırım programı ortaya koymuştur. Günümüzdeki günlük 11 milyon varil düzeyindeki üretim seviyesini; 2010 yılında yatırım tamamlandığında üretim seviyesini,12,5 milyon,2030 yılında ise 18 milyon varil düzeyine yükseltmeyi planlamaktadır.

Ancak tüm bunlara rağmen ülke içinde rafine edilebilen ham petrolün, günde 1,8 milyon varil ile sınırlı kalabilecek olması rafinerilerin kapasitelerinin arttırılmasını

⁴¹ a.g.e., s. 4.

öngörmektedir.⁴²Tüm bunların dışında Suudi Arabistan tarihinin en büyük bütçesi olacağı belirtilen 2007 yılı bütçesinde, toplam bütçe gelirlerinin 106,6 milyar Dolar, toplam bütçe giderlerinin 101,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.Ayrıca Suudi ekonomisi tablodan da görebileceğimiz gibi cari işlemler fazlası vermektedir.

Günümüzde Suudi Arabistan'ın en önemli gündem maddelerinden biri devletin ekonomiye müdahalesini azaltmak ve özel sektörün ekonomideki payının artırılması olmuştur.Bunun yanı sıra yabancı sermayenin ülkeye girişi için de teşvikler yaratılmıştır.Bu konuyla ilgili olarak; özel sektör yatırımlarının artırılması, yabancı sermayenin çekilmesi, ülkenin en büyük sorunu olan işsizlik sorununun çözülmesi konularında çalışmalar yapmak üzere 1999 Ağustosunda “Yüksek Ekonomik Konsey” kurulmuş ve 2000 yılı başında yapılan mevzuat değişiklikleri yabancı yatırımcılara Suudi vatandaşlarına tanınan bir kısım haklar tanınmış ve yabancı yatırımcılara uygulanan vergi oranları düşürülmüştür.Bunun dışında Suudi Arabistan'da hükümetin öncelikli hedefi, petrol sektörü dışındaki sektörlerde, yabancı ve yerli sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla yeni iş sahaları açmaktır.Özellikle altyapı alanında yatırımların geliştirilmesini amaçlayan hükümet, bu amaçla birçok kamu kuruluşunun özelleştirilmesi konusunda faaliyetlere başlamıştır.⁴³

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın yüzde 7.1'ini teşkil eden inşaat sektörü toplam iş gücünün yüzde 14.7'sini istihdam etmektedir.İnşaat firmalarının büyük bir kısmı özel sermayeli olsa da önde gelen müşterinin devlet olması nedeniyle devletin müdahalesine açıktır.

Tüm bunların yanı sıra Suudi Arabistan'da ekonomisi, toplumsal hayatın her alanında olduğu gibi resmi din olan İslam'a dayanmaktadır.Ekonomik aktiviteler önünde en resmi İslami kısıtlama ise faiz sistemidir.Suudi Arabistan bankaları bu duruma çare olarak borçlar için faiz yerine başka bir ücret uygulaması koymuşlardır.

⁴² Aklin ve Atman, a.g.e., s. 83.

⁴³ “Suudi Arabistan Ülke Bülteni”, a.g.e,s. 4.

Suudi ekonomisinin bir özelliği de liberal devletlerde çok olağan olmayacak şekilde kamu sektörünün özel sektör önündeki hâkimiyetidir. Devlet bunun için aşırı vergilendirme yolunu seçmemiş ve petrole dayalı olan ekonomide sağlanan gelirler hizmet olarak halka dağıtılmaktadır. Hazineye aktarılan petrol gelirlerini kullanabilme Suudi Arabistan'ın ve diğer petrol ihraç eden ülkelerin ayırt edici özelliğidir. Suudi Arabistan'da ihracat, ülkenin dışa açılmasına yol açarken, ulusal gelirlerin de en önemli bölümünü oluşturmuştur. İthalat da tüketimin önemli bir parçası haline gelmiştir. Suudi Arabistan'da yapılan ihracatın tamamına yakını petrol ve petrol ürünleri olmuştur. İthal malları da tüketim talebinin artmasına bağlı olarak sürekli artmıştır. Bu açıdan petrol dışı sanayi sektörünün hızlı bir şekilde büyümesi ülkenin beş yıllık kalkınma planlarının en önemli amaçlarından biridir.

İmalat sanayisinin gelişimi devlet tarafından ekonominin çeşitlendirilmesi ve böylelikle değişken petrol gelirlerine bağımlılığın azaltılması ve sermaye yoğun petrol endüstrisinde sınırlı olan iş olanaklarının artırılması için desteklenmektedir. Sanayinin geliştirilmesine yönelik strateji petrokimyasallar, gübre ve çelik gibi ağır sanayi ürünlerinin üretimini yükseltmesini amaçlamaktadır. Bu sanayi kollarında kamu sektörü daha yoğun faaliyet göstermektedir.⁴⁴ Ancak, amaç bu olmakla birlikte hedefe ilerlemede önemli bir başarı sağlandığı gözlenememektedir. Bu konudaki en büyük engel ise, Suudi özel sektörü kadar işlerini kaybetme endişesi taşıyan Suudi Arabistanlı iş adamları oluşturmaktadır.

1.4 Suudi Arabistan'ın Beşeri Yapısı

Bir Arap ülkesi olan Suudi Arabistan halkının %90'ı Vahabi mezhebine dâhildir. Bunun dışında %10 oranında yer alan Asyalılar büyük ölçüde ülke iş gücünün önemli bir parçasıdır. İslam dini resmi olarak tanınan bir din olup, diğer dinlerin takip edilmesine tolerans gösterilmektedir. Nüfusun büyük bir kısmı Hicaz bölgesinde tarım sektöründe çalışmaktadır. Göçebe ve yarı göçebe olan halk, deve, koyun, keçi ve at yetiştirmektedir. Suudi Arabistan'da yerleşik yabancıların büyük bir çoğunluğu petrol sanayii, bilgisayar sektörü, inşaat sanayii ve danışmanlık sektöründe çalışmaktadır.

⁴⁴ a.g.e., s. 5.

1.5 Suudi Arabistan'ın Sanayi Sektörü

Suudi Arabistan ekonomisinde sanayide petrolün ağırlığı yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Ayrıca yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında amaçlandığı üzere, üretim sektörünün gelişmesi ve teşvik edilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, geleneksel sektörler olan kilim ve dokuma, dericilik ve deri işleme, sabun yapımı, çömlekçilik ve ev mobilyaları ile aksesuar üretimi teşvik edilmektedir. Devletin sanayi üretiminde ise stratejisi petrokimya, suni gübre ve demir gibi ağır sanayi dallarının geliştirilmesidir. Ağır sanayinin büyük bir bölümü, yüzde 70'i devlete ait olan Suudi Temel Sanayiler Şirketi (Sabic)'nin elinde toplanmıştır. 1999 yılından beri demir üretimi yapan Suudi Temel Sanayiler Şirketi (Sabic), 2005 yılında 4,2 milyon ton demir üretimi gerçekleştirmiştir. Sabic tarafından üretilen ürünlerin başında; petro kimyasallar, kimyasallar, gübre, metaller, plastikler ve diğer sanayi ürünleri gelmektedir. Sabic 1990 yılında ortalama 12 milyon ton olan yıllık üretimini 2004'de 43 milyon tona çıkarmış ve 2008'de ise 60 milyon tona çıkarmayı hedeflemektedir⁴⁵

Özel sektörün sınai üretimine katılımı gün geçtikçe artmaktadır. Özel sektör, gıda, tekstil, mobilya, kâğıt, kimyasallar, seramik, metal, cam, plastik ve kauçuk, makina ve ekipmanları alanlarında faaliyet göstermektedir. Hükümet üretim alanındaki yatırımların artması amacıyla özel ve yabancı yatırımcıları desteklemektedir. Suudi Arabistan Genel Yatırım Otoritesi petrol dışında yatırım yapılabilecek alanları belirlemiş ve bu alanlardaki yabancı yatırımcılara esit haklar tanımıştır.⁴⁶

1.6 Suudi Arabistan'ın Petrol Ve Enerji Sektörü

Suudi Arabistan günlük yaklaşık 11 milyon varil ile dünyada en fazla petrol üretimi yapan ülke konumundadır. Bu miktar dünya toplam petrol üretiminin % 13,1'ine denk gelmektedir. 1980 yılında tamamı kamulaştırılan Suudi Aramco'nun petrol üretimi, en büyük özel petrol şirketi olan Exxon'un üretiminin iki katını aşmakta, BP'nin üretiminin ise üç katına yaklaşmaktadır.

⁴⁵ a.g.e., s.7

⁴⁶ a.g.e., s.7

Ayrıca Suudi Arabistan üretilen petrolün büyük bir bölümü ihraç etmekte; sadece % 15-17'lik bir pay ülke içinde tüketilmektedir. Bunlarla beraber Suudi Arabistan'ın sahip olduğu yedek üretim kapasitesi kendisine küresel petrol piyasasında önemli bir avantaj sağlamaktadır.⁴⁷

Suudi Arabistan'da ortaya çıkarılan petrol hiç şüphesiz ülkede kalkınma ve zenginlik dönemine geçişi başlatan temel gelişme olmuştur. Ancak, ekonomide esas hızlı kalkınma, alt yapı ve idari yapılanmanın önemli bir değişim yaşadığı 1970–1975 yılları arasındaki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gerçekleşmiştir. Bu plan döneminde hedeflenen ekonomik ve sosyal amaçların yanında, öncelikli hedef olarak petrol dışı ekonominin güçlendirilmesi seçilmiş ve sağlanan yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 13,4 olmuştur. 1980'lerde değişen petrol fiyatlarına paralel olarak gelişme gösteren ekonomi 1990'larda yavaşlama eğilimine girmiştir.⁴⁸

Suudi Arabistan'da 1982'de dünya petrol talebinin düşmesiyle petrol fiyatlarında da düşüş olmuştur. Suudi Arabistan OPEC içerisinde kendi petrol üretimini düşürerek petrol fiyatındaki çökmeyi engellemek istemiştir. 1985'in ortalarından itibaren de OPEC kotasına tamı tamına uyan tek ülke Suudi Arabistan olmuştur. Petrolün çıkartılması ve fiyatlandırması konusunda en önemli kuruluş olan OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries)'in üyelerinin büyük bir kısmı Ortadoğu ülkelerinden oluşmaktadır. 14 Eylül 1960 tarihinde Bağdat'ta İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Venezüella tarafından kurulan örgütün üyeleri Cezayir, Endonezya, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Nijerya, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Venezüella'dır. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin 4 üye ülkesi de OPEC'te yer almaktadır. Kısacası üyelerinin büyük çoğunluğu Ortadoğu ve Körfez bölgesinde yer alan örgütün amacı fiyat dalgalanmalarını önlemek ve uluslararası petrol piyasasında istikrar sağlanmasıdır.

⁴⁷ Aklin ve Atman, a.g.e., s. 64.

⁴⁸ "Suudi Arabistan Ülke Bülteni", a.g.e,s.2

Suudi Arabistan'ın petrole bu kadar bağımlı ticaret yapısı ülkenin OPEC içerisinde etkin politikalar izlemesini ve hatta dünya petrol arzında değişiklik yapabilme şansını da vermiştir. Ayrıca toplam bütçe gelirleri içerisinde %80'lere yaklaşan petrol geliri ile de dış ticaret fazlası veren ülkeler içerisinde girmiştir. Ancak son yıllarda kişi başına düşen milli gelirden azalma yaşanması ve iç borç stoku ülke ekonomisinin son yıllarda bir durağanlık içerisinde girdiğini de kanıtlamaktadır. Çünkü petrolün sağladığı gelire rağmen özellikle son yıllarda Körfez Savaşı'nı takip eden dönemde başta savunma harcamaları olmak üzere kamu harcamalarının artması ve petrol fiyatlarının düşmesi, Suudi hükümetini iç borçlanmaya yöneltmiştir.

Gerçekte Suudi Arabistan'ın stratejik öneminin asıl kaynağı, ona istediği zaman üretimi artırma ve dolayısıyla fiyatları yönlendirme yeteneğini veren sahip olduğu yedek üretim kapasitesidir. OPEC dışındaki petrol üreticilerinde bulunmayan ve üretimini bir kararla artırabilmesini sağlayan Suudi Arabistan'ın sahip olduğu yedek üretim kapasitesi, OPEC'in stratejik önemini artıran önemli bir faktördür. Devlet bu kapasite sayesinde gerektiğinde arz dengeleriyle OPEC içindeki liderlik gücünü korumayı amaçlamaktadır.⁴⁹

Günümüzde Suudi Arabistan dünya petrol piyasasında egemenliğini OPEC içerisinde de sürdürmek istemektedir. OPEC içerisinde egemen ve önemli bir ülke konumunda olan Suudi Arabistan, petrol piyasasını rakip üye ülkelerin değil kendisinin üretimini kontrol ederek etkileyebilmektedir. Suudi Arabistan temel tedarikçi olarak konumunu devam ettirdiği sürece; Suudi petrolü için artan talep, fiyatlara, OPEC petrolüne yönelik olan toplam talepten, daha duyarlı olacaktır. Özellikle de bazı OPEC ülkeleri gelir hedeflere yönelik petrol politikalarını uygularsa, bu yaklaşım petrol piyasasının arz yönüne odaklanacaktır. Ancak bu şekildeki piyasanın arz yönündeki istikrarsızlığı, 1970'lerin başlarında oluşan, talepteki istikrarsızlıktan daha uzun süreli kesintilere yol açabilecektir.⁵⁰

⁴⁹ Aklin ve Atman, a.g.e., s.83.

⁵⁰ a.g.e., ss.97-98.

Suudi Arabistan'nın petrol üretimi neredeyse tamamı Suudi Arabistan Petrol Şirketi olan "Saudi Aramco" tarafından gerçekleştirilmektedir. Suudi Aramco'nun 2005 yılı raporuna göre 2005 yılında Suudi Arabistan 3.3 milyar varil ham petrol üretmiş ve bunun 2.6 milyar varilini ihraç etmiştir. Rafineride işlenerek ihraç edilen petrol ve petrol ürünleri ise 592 bin varili bulmuştur. 2006 yılı tahmini rakamlarına göre ise Suudi Arabistan 154 milyar dolarlık ham petrol ihracatı gerçekleştirmiştir.⁵¹

Sahip olunan petrol rezervleri ülkenin doğusunda yer alan Gavar, Sefaniye, Abgaik ve Berri bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu dört bölge Suudi Arabistan'ın toplam rezervlerinin yüzde 45'ine ve toplam üretimin yüzde 85'ine sahiptir. Suudi Arabistan aynı zamanda Kuveyt ile sınırında yer alan "Tarafsız Bölge"de 5 milyar varil kapasiteli rezervleri de paylaşmaktadır. 264.2 milyar varil petrol rezervine sahip olan Suudi Arabistan, bu itibarla dünyadaki toplam petrol rezervlerinin de yüzde 22'sine sahip olmaktadır.⁵²

Suudi Aramco 2005 yılının sonunda Suudi Arabistan'ın toplam gaz rezervlerini 243 trilyon kübik fit olarak açıklamıştır. BP tarafından yıllık olarak yayımlanan rapora göre ise, Suudi Arabistan'ın dünya rezervlerinin yüzde 2.5'ine denk düşen, 6.9 trilyon metre küp rezerve sahip olduğu bilinmektedir. Yine Suudi Aramco tarafından yayınlanan rapora göre, 2005 yılında 400 milyon varil sıvı hidrokarbon gazı üretilmiş ve bunun 289 milyon varili ihraç edilmiştir.⁵³

Tüm bunların yanı sıra Suudi Arabistan, altın, demir, bakır, fosfat, gümüş, uranyum, boksit, kömür, çinko madenleri açısından da zengin bir ülkedir. Ülkenin petrol üretimine ve dış satımına önem vermesi nedeniyle bu madenlerin çıkarılması ve işlenmesi için gereken yatırımlar yapılamamıştır. Bu amaçla, söz konusu madenler için yüzde 100 oranında yabancı yatırım olanağı tanıyan bir yasa kabul edilmiştir. Bu itibarla, 6,800 Suudi vatandaşına iş olanağı ve 5.3 milyar dolar değerinde yabancı yatırım amaçlanmaktadır.⁵⁴

⁵¹"Suudi Arabistan Ülke Bülteni", a.g.e.,s.4

⁵²a.g.e.,s.4

⁵³a.g.e.,s.4

⁵⁴a.g.e.,ss.6-7

1.7 Suudi Arabistan'da Tarım Ve Hayvancılık

Çöl iklimine sahip olan Suudi Arabistan'da tarım bu durumdan büyük ölçüde etkilenmiştir ve bu nedenle ülkede sınırlı bir alanda faaliyet göstermektedir. Buna rağmen Suudi Arabistan'da tarım sektörü de GSYİH'ya katkısının yanı sıra ülke ekonomisi için önemli bir istihdam kaynağıdır. Ekili alanlar ülke topraklarının % 2'si ile sınırlandırılmıştır. Ülke topraklarının % 39'unun otlak olduğu ülkede; deniz suyunun arıtılması yoluyla elde edilen su, arıtma işlemlerine rağmen tuzlu olması nedeniyle tarımda kullanılamamaktadır. Bunlarla beraber ülke finansal kaynaklarındaki daralma nedeniyle tarım politikaları daha düşük düzeye getirilmesine rağmen kamu sektörü tarımda hala yoğun olarak yer almaktadır.⁵⁵

Ülkede 1980'lerde başlatılan ve Suudi Arabistan'ın gıda konusunda kendine yeter bir ülke olmasını amaçlayan politikalar sonucu özellikle buğday ve süt üretimi yüzde 70 oranında artmış; bu sayede 1992 yılında 4 milyon ton buğday üreten Suudi Arabistan, dünyanın 6. buğday üreten ülkesi konumuna gelmiştir. Fakat üretimin diğer ülkelere oranla beş kat daha pahalıya gelmesi nedeniyle üretim azaltılmış ve diğer Körfez ülkelerindeki elverişli alanlara kaydırılmıştır. 2004 yılında Suudi Arabistan'ın buğday üretimi 1,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Yaş meyve ve sebzenin büyük bir kısmını ithal eden Suudi Arabistan'da 2004 yılında 300 bin ton kavun, 410 bin ton domates ve 100 bin ton üzüm üretilmiştir. 2000 yılında 1.04 milyon tona ulaşan süt ve sütü ürünlerin üretimi bu alandaki teknoloji ağırlıklı yatırımların üretime katılmasıyla gelişmiştir.⁵⁶

1.8 Suudi Arabistan'ın Dış Ticareti

Suudi Arabistan dış ticareti büyük ölçüde enerji kaynaklarına dayalı bir yapı sergilemektedir. Ülkenin 2006 kesinleşmemiş verilerine göre ihracat ithalatın çok önünde bir şekilde gerçekleşmiştir. Tablo 10'da görüldüğü gibi petrol ihraç eden bir ülke olması bakımından ise dış ticarete sürekli fazla vermektedir.

⁵⁵ Öztürk, "Suudi Arabistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye Suudi Arabistan Dış Ticareti", a.g.e,s.4

⁵⁶ "Suudi Arabistan Ülke Bülteni", a.g.e,s.4

2005 yılında gerçekleştirilen toplam 180 milyar dolar değerindeki ihracatın 126 milyar dolarlık kısmını ham petrol, 54 milyarlık kısmını ise petrol ürünleri oluşturmuştur. Bu itibarla, ihracatın yaklaşık yüzde 90'ı petrol ve petrol ürünlerinden oluşmaktadır.

Tablo 9
Suudi Arabistan Dış Ticareti (Milyon dolar)

	2002	2003	2004	2005	2006**
İhracat	72.273	92.997	125.666	180.963	228.560
İthalat	-29.624	-33.868	-41.050	-54.504	64.320
Denge	42.649	59.129	84.615	126.458	164.240

Kaynak: Cidde Başkonsolosluğu Aralık 2006 Suudi Arabistan Ülke Raporu, Ocak 2007,
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/ARALIK%202006_rapor.doc, (Erişim Tarihi: 16.06.2007)

*Kesinleşmemiş rakamlar

Tablo 11'de yer aldığı gibi ihracatın büyük çoğunluğu Japonya, ABD, Güney Kore ve Çin'e yapılmaktadır. En çok ithalat yapılan ülkeler ise %14,8 ile ABD, %9 ile Japonya %8.2 ile Almanya ve %7.4 ile Çin'dir.

İtalya, Bahreyn, Hollanda, İngiltere, Hindistan Suudi Arabistan'ın diğer ticaret yaptığı ülkeler arasındadır.

2005 yılında 54 milyar dolarlık ithalat yapan Suudi Arabistan tablo 14'te de görüldüğü gibi ağırlıklı olarak binek araç, hava taşıtı, ilaç, gıda ürünleri, motor ve ekipmanları ve telekomünikasyon ürünleri satın almaktadır.

Tablo 10
Suudi Arabistan'ın Ülkelere Göre İhracatı

	2004	Payı	2005	Payı	
	Değer Milyon \$	%	Değer Milyon \$	%	%Artış 2005/2004
Japonya	17.868	14,2	28.155	15,6	58
ABD	21.696	17,2	27.932	15,5	29
Güney Kore	10.768	8,5	15.298	8,5	42
Çin	6.076	4,8	10.805	6,0	78
Hindistan	7.367	5,8	10.730	5,9	46
Singapur	5.906	4,7	9.463	5,2	60
Tayvan	4.106	3,3	6.498	3,6	58
Hollanda	4.858	3,9	6.482	3,6	33
İtalya	3.347	2,7	5.372	3,0	60
Bahreyn	3.068	2,3	4.970	2,8	62
10 Ülke Toplamı	85.060	67,4	125.705	69,6	48
Toplam İhracat	125.998	100,0	180.572	100,0	43

Kaynak: Cidde Başkonsolosluğu Aralık 2006 Suudi Arabistan Ülke Raporu, Ocak 2007,
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/ARALIK%202006_rapor.doc, (Erişim Tarihi:
16.06.2007)

Tablo 11
Suudi Arabistan'ın İthalatında En Önemli Ülkeler

	2004		2005		%Artış 2005/2004
	Değer Milyon \$	%	Değer Milyon \$	%	
ABD	6.336	14,2	8.787	14,8	29
Japonya	4.366	9,8	5.358	9,0	23
Almanya	3.612	8,1	4.863	8,2	35
Çin	2.968	6,6	4.406	7,4	48
İngiltere	2.541	5,7	2.785	4,7	10
İtalya	1.525	3,8	2.258	3,8	48
Güney Kore	1.702	3,5	2.170	3,6	28
Fransa	1.565	3,4	2.050	3,4	31
Hindistan	1.417	3,2	1.836	3,1	30
Avustralya	1.281	2,9	1.672	2,8	31
10 Ülke Toplamı	27.811	62,2	36.185	60,9	30
Toplam İthalat	44.700	100,0	59.463	100,0	33

Kaynak: Cidde Başkonsolosluğu Aralık 2006 Suudi Arabistan Ülke Raporu, Ocak 2007,
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/ARALIK%202006_rapor.doc, (16.06.2007)

Tablo 12
Suudi Arabistan'ın İhracatında Önemli Maddeler

Ürünler	Değer (Milyon \$)
Mineral Ürünler	110.852
Kimyasal Ürünler	8.300
Ana Metaller ve Metallerden Ürünler	1.195
Yiyecekler	975
Elektrikli Makineler Ekipmanlar ve Aletler	568
İnciler Kıymetli ve Yarı Kıymetli Taşlar	503
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	378
Cam ve Cam Eşya	234
Önemli Maddeler Toplamı	123.005
Toplam İhracat	125.666

Kaynak: TC Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği Suudi Arabistan 2006 Eylül Raporu, http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/NISAN%202006_rapor.doc, (Erişim Tarihi: 16.06.2007)

Tablo 13
Suudi Arabistan'ın İthalatında Önemli Maddeler

Ürünler	Değerler (Milyon \$)
Binek Arabaları	4.419
Hava Araç Parçaları	1.223
Motorlu Ticari Kara Vasıtaları	941
Oto Parçaları	751
Tıbbi Araçlar	703
Ses ve Görüntü Nakil Araçları	612
Külçe Altın	558
Arpa	553
Pirinç	534
Gaz Türbinleri	514

Kaynak: TC Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği Suudi Arabistan 2006 Eylül Raporu, http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/NISAN%202006_rapor.doc, (Erişim Tarihi: 16.06.2007)

2. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ ÜLKE PROFİLİ

Ortadoğu’da Umman Körfezi ve Basra Körfezi kıyısında Umman ve Suudi Arabistan arasında yer alan ve yedi emirlikten oluşan Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye açısından önemli potansiyel barındıran ülkelerden biridir. Bu açıdan öncelikli olarak BAE’nin tarihi gelişimi, ülkenin ekonomik yapısı, ardından sektörlere göre ülke ekonomisinin durumu ve dış ticareti incelenecektir. Ülkenin künyesi aşağıdaki gibidir.⁵⁷

Harita 3
Birleşik Arap Emirlikleri

Resmi Adı: Birleşik Arap Emirlikleri

Yönetim biçimi: Monarşi İle Yönetilen Yedi Emirlikten Oluşan Federasyon

Başkent: Abu Dabi

İdari bölümler: 7 emirlik; Abu Zaby (Abu Dhabi), Ajman, Al Fujayrah, Ash Shariqah (Sharjah), Dubayy (Dubai), Ra's al Khaymah, Umm al Qaywayn

Yüzölçümü: 82,880 km²

Konum: Orta Doğu'da, Umman Körfezi ve Basra Körfezi kıyısında, Umman ile Suudi Arabistan arasında yer almaktadır.

⁵⁷<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>, (Erişim Tarihi: 14.07.2007)

Sınır komşuları: Umman ve Suudi Arabistan

İklimi:Çöl iklimi, doğuda dağlık bölgede daha soğuktur.

Doğal kaynakları: petrol, doğal gaz

Nüfus: 4,444,011 (2005) Emirlikli %19, diğer Arap ve İranlılar %23, Güney Asyalılar %50, diğer %8

Din: Müslüman %96, Hıristiyan, Hindu, diğer %4

Diller: Arapça (resmi), Parsça, İngilizce, Hindi, Urdu

Para birimi: Emirlik Dirhemi (AED)

GSMH: 164 milyar \$ (2006)

Kişi Başı GSMH: 49,700 \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: % 8.9 (2006)

Üye olduğu uluslararası örgüt ve kuruluşlar: AFESD(Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu),AMF(Arap Ülkeleri Para Fonu),CAEU(Arap Ülkeleri Ekonomik Anlaşmalar Konseyi),CCC(Gümrük İşbirliği Konseyi), ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), FAO (Tarım ve Gıda Örgütü),GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi),IBRD(Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası),IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu),IFC (Uluslararası Finansman Kurumu),IMF(Uluslararası Para Fonu),IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü),Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı),ISO(Uluslararası Standartlar Örgütü),ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), OAPEC(Arap Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü),OIC(İslam Konferansı Örgütü),OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı),UN(Birleşmiş Milletler),UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü),WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

2.1 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Tarihi Gelişimi

Birleşik Arap Emirlikleri'nin kuruluşu 1971 yılında yedi emirliğin birleşmesi ile ilan edilmiştir.B.A.E'nin bulunduğu topraklar Hz.Ömer zamanında İslam devleti topraklarına katılmış,16.yüzyılda ise Portekizlilerin saldırılarına maruz kalmıştır.17. yüzyıldan itibaren ise bölgede İngilizlerin varlığı söz konusu olmuştur.İngilizler ile Arap kabile başkanları arasında yapılan antlaşmalar İngilizlerin bölge üzerindeki nüfuzunu artırmıştır.

1892 yılında İngilizler Özel Ayrıcalık Antlaşması olarak da bilinen bir Paktın oluşmasını sağlayarak;bu emirliklerin iç işlerinde bağımsız dış işlerinde ve savunmada ise İngilizlere bağlanmasını sağladılar.⁵⁸

Bu antlaşmalarla birlikte emirliklerin yönetimi 1947 yılına kadar İngiliz Doğu Hindistan şirketi tarafından sürdürülürken,bu tarihten sonra emirlikler İngiltere Dışişleri Bakanlığına bağlandı.1952 yılında İngiltere kendine bağlı olarak Anlaşmalı Emirlikler Konseyi'ni kurmuştur.1968 yılında İngiltere'nin bölgeden çekileceğini açıklaması üzerine Abu-Dabi(Dhabi) ve Dubai emirlikleri,emirlikler arası birleşmeyi sağlamak amacı ile Basra Körfezi'nde ki tüm ülkelere çağrıda bulunmuşlardır.Yedi emirlikten olumlu yanıt gelmesi üzerine ise 2 Aralık 1971'de Birleşik Arap Emirliği'nin kuruluşu ilan edilmiştir.Federasyon emirliğine ise Abu-Dabi emiri Zayed bin Sultan Ali Naheyan getirilmiştir.

2.2 Birleşik Arap Emirliklerinin Siyasi Yapısı

Birleşik Arap Emirlikleri yedi özerk emirlikten meydana gelen monarşik bir federasyondur.Bu emirlikler:Abu Dhabi (Ebu Zaby),Dubai,eş-Şârıka,Re'su'l-Hayme, Fuceyre, Ucmân,Ummu'l-Kayveyn'dir.

Bu yedi emirlikten Abu Dhabi emiri federasyonun başkanıdır.Diğer emirler İç işlerinde bağımsız dış işleri ve savunma gibi konularda ise bu başkana bağlıdırlar.Emirler seçimle başa gelmemektedir her bir emirliğin yönetimi belli bir ailenin elindedir.Bütün ülkeyi ilgilendiren kararlar,yedi emirin oluşturduğu Yüksek Federal Meclis'te oylama yoluyla alınır.Ancak Ebu Zaby ve Dubai emirliklerinin veto

⁵⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Arap_Emirlikleri (Erişim Tarihi: 25.08.2007)

hakları vardır.Federal bir hükümet bulunmaktadır.Bu hükümetin başında başbakan bulunur.Hükümet Yüksek Federal Meclis'in kararlarını uygulamakla yükümlüdür.

En yüksek yargı organı Yüce Divan'dır,federasyonu ilgilendiren hukuki meseleler burada çözümlenir.Mahkemeler bağımsızdır.Mahkeme kararlarında İslâm hukukunun koyduğu kurallara aykırı hareket edilmemesi istenmektedir.

2.3 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Ekonomik Özellikleri

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin en büyük ikinci ekonomisine sahip olan BAE, petrol gelirlerinin de sayesinde harcamaların finansmanı konusunda güçlük çekmemektedir Oldukça yüksek gelire ve büyük bir yıllık dış ticaret fazlasına sahip olan BAE'nde, dışa açık bir ekonomi anlayışı bulunmaktadır. GSYİH rakamının 2006 yılı itibarıyla 163 milyar dolar büyüklüğünde olduğu tahmin edilmektedir.Zenginliğinin kaynağı GSMH'nın yaklaşık %40'ını oluşturan petrol ve doğalgazdır. Abu Dhabi en büyük petrol üreticisi olup, onu sırasıyla Dubai, Sharjah ve Ras Al-Khaimah takip etmektedir.⁵⁹

BAE'nde işsizlik oranı %2-3 arasındadır.Özellikle yüksek öğrenim görmüş vatandaşların emek yoğun işlerde çalışmak istememesi istihdam konusunda yapısal sorunların oluşmasına neden olmakta,bu nedenle “bilgi-yoğun” sektörlere öncelik verilmesi yoluyla ekonomide yapısal bir değişiklik sağlanarak yerli işgücünün istihdamı ve yabancı işgücünün azaltılması amaçlanmaktadır.

Petrol, BAE'nde de önemli yer tutmasına rağmen, GSYİH içerisindeki payı 1993'de yaklaşık % 36'ya, 1998'de ise % 22'ye kadar düşmüştür. Petrolün GSYİH içerisindeki payı, dünya petrol fiyatlarına ve üretim seviyesine bağlı olarak, % 20-30 arasında değişmektedir.

⁵⁹Aykut Derezinci,"1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ile Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik İlişkileri", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 39.

Yine de kamu harcamaları doğrudan petrol gelirine bağlı olmaktadır. Bununla birlikte, kamunun ekonominin petrol dışı sektörlerinde de büyük ağırlığı vardır.1998 yılında GSYİH'nın % 18'in den fazlasını gerçekleştiren kamu tüketimi, ekonomideki talebin başlıca unsurunu teşkil etmiştir.⁶⁰ Buna rağmen önemli bir petrol ihracatçısı olan BAE ekonomisi içerisinde dış ticaret de çok önemli bir yer tutmaktadır.

BAE'nin dış ticareti sürekli fazla vermektedir.Bunda da en büyük etken ise, toplam petrol ihracatının yüksek olmasıdır.Ülkenin temel ekonomik kaynağı petrol olduğu için, devlet gelirlerinin temini ve ihtiyaç duyulan tüketim mallarının büyük bir bölümünün yurt dışından sağlanıyor olması dolayısıyla dış ticaret hayati öneme sahiptir.Ayrıca BAE'nin dış ticaretinde, özellikle reeksport, ekonomiye son yıllarda önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamıştır.

2005 yılında 132 milyar dolar olan ülkenin milli geliri 2006 yılında %23 oranında artışla 163 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.Bu kapsamda, petrol dışı sektörün milli gelir içindeki payı %63 (102 milyar dolar) olup, imalat sektörünün payı %19, emlak sektörünün ise %12'dir. Ekonominin 2006 büyüme oranı sabit fiyatlarla %8,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.⁶¹

Tüm Körfez ülkelerinde söz konusu olan petrolün ekonomide ki egemenliği; BAE'nde ekonomik yapının çeşitlendirilmesi, üretim ve ihracat tabanının genişletilmesi çabaları ile petrolün mili gelirdeki payının düşürülmesi başarılı olmuştur.İmalat sanayinin en önemli alt sektörleri petrol üretimine paralel olarak kimyasal ve plastik üretimi olurken, gıda işleme, tekstil, mobilya, çimento, alüminyum, seramik, demir-çelik ve cam gibi sektörleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Turizm de son yıllarda hızlı büyüyen bir alandır. İnşaat ve inşaat malzemeleri devam eden arazi geliştirme ve altyapı projeleri nedeniyle hareketli sektörlerdir. Su ve elektrik üretimi sektörlerindeki özelleştirme çalışmaları devam etmektedir. Elektrik üretimi ve deniz suyunu tuzdan arındırma projeleri yabancı yatırımcılar için önemli yatırım alanları oluşturmaktadır.

⁶⁰ a.g.e.,s.39.

⁶¹ "BAE Milli Gelirinde Artış",

<http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=4642&dil=TR&ulke=DU>, (Erişim Tarihi: 17.06.2007)

2.3.1 Abu Dhabi Emirliği

BAE'nin başkentidir;ülkenin yüzölçümünün %80'ni kaplamakla birlikte,nüfusun da %40'ı bu emirlikte yaşamaktadır.Emirlik Basra Körfezinde bir ada olup anakaraya iki köprü ile bağlanmıştır.Ülkenin en büyük tarım merkezlerinden birisi olmasının yanında yine petrol ve doğalgaz rezervlerinin büyük çoğunluğu Abu Dhabi'de yer almaktadır. Abu Dhabi, Emirlikler içerisinde refah seviyesinin en yüksek olduğu Emirliktir ve GSYİH'nın % 60'a yakınına sağlamaktadır.

Gelecek dönemde turizm, emlak,hava taşımacılığı ve eğlence sektörüne yönelik projelerin yürürlüğe koyulması beklenmektedir.Özellikle,sahip emlak sektörünün ulusal ve yabancı sermaye yatırımlarına açılması bu yöndeki beklentileri kuvvetlendirmektedir.Yakın zamanda da yeni bir uluslararası havaalanı hizmete açılmıştır.

2.3.2 Dubai Emirliği

Dubai ikinci büyük emirlik olup, BAE'nin ticaret merkezidir. Emirliğin büyük bir çoğunluğu oturulamaz durumda çöl iklimine sahip olmasına rağmen, Dubai şehri kalabalık bir yapıya sahip olup, Arap Batı ve Güney Doğu Asya kültürlerini içinde barındıran önemli bir şehirdir. Dubai Emirliği Basra Körfezi kıyısında 72 km uzanmaktadır,BAE'nin %5'lik bir alanını kaplamaktadır.Dubai düşük petrol rezervlerine sahip olmasına rağmen, finans, ticaret, imalat merkezi ve turistik bölgesi olması dolayısı ile hızlı bir gelişme göstermektedir.

Toplam GSYİH'nın %25'i kadarını sağlamaktadır.Dubai'nin gelirlerinin yüzde 95'ini ticaret ve turizm oluşturmaktadır. Dubai Hükümeti kendi kurduğu firmalar eliyle bizzat ticaret yapmakta piyasanın kontrolünü elinde tutmaktadır.Ayrıca, serbest bölge ve limanlar işletme gelirleri, yabancılara gayri menkul satışları,bankacılık ve finans gelirleri,uluslararası yatırımlarından elde ettiği gelirleri vardır.⁶²

⁶² <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/DU/ULKE%20NOTU%202007.doc>.(Erişim Tarihi: 18.09.2007)

BAE, başta Dubai Emirliği olmak üzere, re-export ağırlıklı ticari yapıya sahiptir. Muhtelif ülkelerden gelen mallar BAE üzerinden farklı pazarlara ulaştırılmaktadır.Re-export işlemlerinin %80'i Dubai üzerinden gerçekleşmektedir;en büyük pazarı ise Hint Yarımadası ve Körfez ülkeleridir.

1985 yılında Dubai'de kurulan Jebel Ali Serbest Bölgesi (JASB), Arap Yarımadası'nda kurulan ilk serbest bölge özelliğini taşımaktadır. Jebel Ali Serbest Bölgesi dünyada ISO 9002 belgesini alan ilk serbest bölgedir. En modern ve gelişmiş haberleşme ve ulaşım ağlarının bulunduğu bölgede kişisel gelir ve servet vergisi alınmamakta ve ayrıca 15 yıl süreyle de kurumlar vergisi muafiyeti de uygulanmaktadır.⁶³

Aynı zamanda gelişmiş bir turizm sektörüne sahip olmakla birlikte Dubai'ye gelen turist sayısı yılda 5 milyon civarındadır.2010 yılına kadar gelen turist sayısının 15 milyona çıkarılması hedeflenmektedir.

2.3.3 Sharjah Emirliği

BAE'nin sanayi üretiminin %50 nin gerçekleştirildiği önemli liman ve sanayi merkezi olmakla birlikte BAE'nin üçüncü büyük emirliğidir.

Sharjah'da sanayide kullanılan su ve elektrik maliyetlerinin % 70'nin devlet tarafından karşılanması nedeniyle yapılan bir sanayi yatırımının maliyeti diğer emirliklerle karşılaştırıldığında % 35 oranında daha ucuzdur. Bu nedenle ülkedeki sanayi yatırımlarının %50'si Sharjah Emirliği'nde faaliyet göstermektedir. Sharjah 'ın GSYİH'ya katkısı % 9'unu civarındadır.Geriye kalan dört Emirlik oldukça küçük olup, toplamının GSYİH'ya katkısı % 6civarındadır.

Sharjah'ta Hamriyah ve Sharjah Havalimanı olmak üzere iki serbest bölge faaliyet göstermektedir. Her iki bölgede de % 100 yabancı sermayeli firmaların faaliyet göstermesine olanak sağlamaktadır.⁶⁴

⁶³Nesli Öztürk,“Birleşik Arap Emirlikleri Şubat 2007 Raporu”,Şubat 2007,İZTO, İzmir, s.5,
<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A76A108BECE322/8056/BAE1.pdf>,(Erişim Tarihi: 17.06.2007)

⁶⁴a.g.e,s.7

2.4 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Beşeri Yapısı

Daha önce de belirttiğimiz gibi BAE'nde de yerli işgücünün istihdam içerisindeki payının artırılması gündemdedir. Nüfusun %80'ini yabancı işçiler ve aileleri oluşturmaktadır. Petrol bulunmasından sonra gelen yabancı işçilerle ülke nüfusu 1965–1995 arasında 15 kat artmıştır. Ülke %90'ı yabancılardan oluşan yaklaşık 1,5 milyon kişilik genç bir işgücüne sahiptir. Yabancı işgücünün büyük bir bölümü özel sektörde çalışmaktadır, kamu çalışanlarının ise %70'i BAE vatandaşıdır.⁶⁵ Ekonomik sektörlere göre İş gücünün dağılımı incelendiğinde işgücünün büyük bölümünün ticarete yoğunlaştığını söyleyebiliriz.2004 yılında ticaret ve restoranlarda 621 000 kişi istihdam edilmiştir.İkinci önemli sektörün 362.000 kişi ile inşaat sanayi sektörü olduğu görülmektedir.Diğer önemli sektörler 298.000 kişi ile imalat sanayi ve 249.000 kişi ile devlet sektörü olarak sıralanmaktadır.Petrol sektörü ise sadece 28.000 kişiye iş imkanı sunabilmektedir.⁶⁶

2.5 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Sanayi Sektörü

BAE'nde hidrokarbonlara dayalı imalat sanayinin gelişmesi devam etmektedir. Ancak diğer bazı imalat sanayi alt sektörleri de büyümeye başlamıştır.2500 civarında fabrika 200.000'nin üzerinde kişiye iş imkânı yaratmıştır.Sanayi kuruluşlarının büyük bir çoğunluğu hafif sanayi sektörleridir.Bunlar içerisinde kimyasallar, ev aletleri, kâğıt, gıda, giyim ve yedek parça ürünleri verilebilir. Alüminyum üretimi de son 20 yıldır anahtar sektör durumundadır.Alüminyum,Dubai hükümetinin sahip olduğu Dubai Alüminyum (Dubal) şirketi tarafından üretilmektedir.2004 yılındaki 600 000 ton/yıl üretimi ile dünyanın ilk 10 üreticisi arasına girmeyi başarmıştır.2010 yılında ise 860 000 tona ulaşması beklenmektedir. Bunun dışında şimdiye kadar uygulanan en başarılı politikalardan birisi de serbest bölgelerin geliştirilmesidir. Bu bölgelerin içerisinde en gelişmiş ise Dubai'de kurulan Jebel Ali Serbest Bölgesidir.

⁶⁵Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,“**B.A.E Ülke Bülteni**”,Nisan 2002,DEİK, İstanbul, s.6
<http://www.adana-to.org.tr/TR/ULkeRaporlari/Raporlar/AE.pdf>, (Erişim Tarihi: 17.06.2007),

⁶⁶Vural Çekinmez,“**B.A.E Ülke Profili**”,2006,Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, ss. 6–7
<http://kobi.mynet.com/pdf/BAE.pdf>,(Erişim Tarihi: 17.06.2007)

1985 yılında kurulan bu bölge, 100'den fazla ülkeden 2500'in üzerinde firmaya ev sahipliği yapmaktadır. Gümrük vergilerinden ve vergi kontrollerinden muaf olmasının yanı sıra, dünya sıralamasında en iyi alt yapıya sahip serbest bölgelerden birisidir. Şimdiye kadar yapılan yatırım miktarı ise 272 milyon \$ civarındadır.⁶⁷

2.6 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Petrol Ve Enerji Sektörü

Birleşik Arap Emirlikleri 2,53 milyon varil/gün petrol üretimi ile dünyadaki önemli petrol üretici ülkelerinden biri durumundadır. Ancak OPEC üyesi olan ülkede petrol üretimi son yıllarda düşme eğilimine girmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da ülke gelirlerinde petrolün ağırlığı % 20'ler seviyesine düşmüştür.

BAE dünya kesin petrol rezervlerinin hemen hemen % 10 tutarında bir kısmına sahiptir. Petrol ihracı da ülke ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Petrol ilk olarak 1958 yılında Abu Dhabi'de, 1966 yılında ise Dubai'de keşfedilmiştir. Sharjah ve Ras alKhaimah'ta ise küçük miktarlarda rezervlere rastlanmıştır. Petrol üretimi ve rezervleri açısından ise Abu Dhabi hâkim durumdadır. Gelişmiş teknoloji ve devam eden araştırma çalışmaları neticesinde, son on yılda rezervleri iki kat artmış ve Dhabi'de özellikle deniz üzerindeki rezervlerin geliştirilmesi yönünde çalışmalara devam edilmektedir. Emirlik petrol üretim miktarının artırılması ve OPEC içerisindeki payının % 9'lara çıkarılması konusunda kararlı bir yapı göstermektedir.⁶⁸

Ülke doğal gaz rezervleri açısından da zengindir. Rusya, İran ve Katar'dan sonra dördüncü büyük üreticidir. 5.8 milyar m³ olan rezervlerin dünyadaki toplam rezervler içindeki payı ise %4 civarındadır. Rezervler mevcut üretim seviyesini 200 yıldan fazla karşılayabilecek durumdadır. Doğalgaz rezervlerinin de %90'ından fazlası Abu Dhabi'dedir. Fujairah ve Ras el-Khaimah'da bakır, Abu Dhabi' de magnezyum ve kuzeydeki tüm emirliklerde manganez yatakları olduğu bilinmektedir. Ülkede krom, demir ve uranyum da çıkarılmaktadır.⁶⁹

⁶⁷ a.g.e.,s. 8

⁶⁸ a.g.e.,s. 8

⁶⁹“Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Bülteni”,a.g.e.,s. 5.

2.7 Birleşik Arap Emirlikleri'nde Tarım Ve Hayvancılık

Birleşik Arap Emirlikleri ekonomisinde tarım ve hayvancılık milli gelirin çok küçük bir bölümünü temsil etmektedir. 90'lı yıllarla beraber bu sektörlerin payı %2'nin altında gerçekleşmiştir. Ekilebilir alanların kısıtlı olması, çekirge istilaları ve en önemlisi sulama eksikliği tarımsal gelişme önündeki en önemli engeller kabul edilmektedir.

Ülkede ekilebilir alanların kısıtlı olması sonucu federal hükümetler ve emirlik tarımsal üretimi sürekli teşvik etmektedir. Buna rağmen ülke tarımsal ihtiyacında büyük ölçüde dışa bağımlı olmayı sürdürmektedir. Bunun dışında balıkçılık da sahil kesimi boyunca yapılmaktadır. Ülkede yaklaşık olarak 10 bin balıkçı bulunmakta ve üretim yaklaşık 100 bin ton seviyesindedir. Tarım, hayvancılık ve balıkçılığın milli gelirdeki payı düşüktür; toprakların %1'inden azı ekilebilir durumdadır. Ancak, BAE vatandaşları için istihdam açısından önemlidir. Nitekim sektörün milli gelire katkısı düşüken istihdamın %8'ini sağlamaktadır. Ülke cömert destekleme politikaları ile sebze, yumurta ve süt ürünleri gibi pek çok gıda kategorisinde kendine yeterliliği sağlamayı başarmıştır. Tahıllar, domates, salatalık, patlıcan, biber, karpuz, hurma yetiştirilmektedir.⁷⁰

2.8 Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dış Ticareti

Birleşik Arap Emirlikleri ithalat ve ihracatında çok sınırlama getirmeyen bölgenin liberal ekonomilerinden biridir. KİK ülkeleri (Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt, Bahreyn, Katar ve Oman) arasında 1 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması kapsamında BAE ithalat vergi oranını %5 olarak uygulamaktadır.

BAE yirmi yılı aşkın bir süredir dış ticaretinde sürekli fazlalık veren bir ülkedir. Dış ticaret fazlası 1990–2004 yılları arasında 175 milyar \$'in üzerinde artmıştır. 1990 yılındaki bu ticaret fazlalığı 4 milyar \$'dan az iken, bu miktar 2004 yılında 29 milyar \$'a ulaşmıştır.⁷¹

Aşağıdaki tabloda 2004 yılında BAE'nin ihracatı 90,6 Milyar Dolar, ithalatı 63,4 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ihracat 111 Milyar Dolara çıkmış, ithalat ise 72,9 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

⁷⁰ a.g.e,s. 6

⁷¹ Çekinmez, "B.A.E Ülke Profili", a.g.e,s.11

Tablo 14
Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticareti (Milyar dolar)

Milyar Dolar	2003	2004	2005
İhracat	67,1	90,6	111
İthalat	45,8	63,4	72,9
Ticaret Hacmi	112,9	154	183,9
Ticaret Dengesi	21,3	27,2	38,1

Kaynak: <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-6A108BECE322/8056/BAE1.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.09.2007)

BAE'nin ihracatında en önemli ticari ortağı, Japonya'dır. Japonya petrol ihtiyacının % 30'unu BAE'den sağlamaktadır. Güney Kore de önemli bir petrol ithalatçısı konumundadır. İran pazarı ise BAE için ürünlerini reeksport yaptığı önemli pazarlar arasındadır. Dış ticaretinin artış sağladığı diğer ülkeler ise, eski Sovyetler Birliği'nin güneyinde bulunan ülkeler ve Körfez ülkeleri olarak verilebilir.⁷²

BAE ekonomisinde ihracatının çok büyük bir bölümünü de reeksport oluşturmaktadır. Yıllık ortalama 34,5 milyar dolar ithalat yapılırken, gerçekleşen reeksport miktarı yaklaşık 13 milyar dolar seviyelerindedir ve aradaki 33 milyar dolar tutarındaki fark ise iç piyasada tüketiliyor gibi görünmektedir. Ancak bu miktar 3,8 milyonluk nüfus için de çok yüksek görünmektedir. Nüfusun yarıdan daha fazlasının yabancı uyruklu olduğunu düşündüğümüzde bu durum ülkeden bavul ticareti yoluyla önemli miktarlarda ihracat yapıldığını göstermektedir.⁷³

Abu Dabi ve Dubai Emirliklerinin BAE dış ticaretinde çok önemli bir yeri vardır. Abu Dabi ihracatta, Dubai ise ithalat ve reeksportta önemli rol oynamaktadır.

⁷² a.g.e., s.15.

⁷³ Direzinci, a.g.e., s. 40.

Dubai hızla gelişen, canlı ve dinamik ticaret hayatı nedeniyle sadece B.A.E.'nin değil, tüm Arap Yarımadası, Basra Körfezi, Hindistan ve Doğu Afrika kıyı şeridinin önemli bir iş ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Dubai'nin ticaret merkezi niteliği birden çok ve geniş limanların yapımını da beraberinde getirmiştir. Port Rashid, Jebel Ali Port ve Hamriyat Port Emirliğin en büyük limanlarıdır.⁷⁴BAE'de her türlü ürünün ithalatı yapılmaktadır. Ülkeye İthal edilen ürünlerin büyük bir bölümü tüketim maddeleridir. Ülkede genel olarak uygulanan gümrük vergisi %5'tir. Bu oran alkollü içkiler için %50 ve tütün ürünleri için %100 dür. Bununla beraber işlenmiş gıda ile ilaç ürünlerini kapsayan bir takım mal grupları için gümrük vergisi alınmamaktadır.

BAE'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeleri incelediğimizde ise, toplam ithalatının %10,3'lük kısmının Çin tarafından sağlandığı görülecektir. Ürün grubunda ise çok değişik bir yelpazede ithal ürün çeşitliliğine rastlanmaktadır. ABD ve Japonya 2003 yılına kadar en önemli ithal kaynakları arasında yer alırken, son yıllarda Çin'in önlenemez yükselişi bu pazarda da kendini göstermiştir.⁷⁵

⁷⁴ a.g.e., s.16

⁷⁵ a.g.e., ss.16-20.

3. KUVEYT ÜLKE PROFİLİ

Basra Körfezi'nin batısında bulunan Anayasal monarşi ile idare edilen Kuveyt, Basra Körfezi'nin kuzey kıyısında 3 milyon nüfuslu Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi üyelerinden biridir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 9'una sahip olan Kuveyt'in ekonomisi de petrol üretimine ve petrole dayalı sanayi üzerine kurulmuştur. Bu açıdan bu bölümde Kuveyt'in tarihi gelişimi, ülkenin ekonomik yapısı, ardından sektörlere göre ülke ekonomisinin durumu ve dış ticareti incelenecektir. Ülkenin künyesi aşağıdaki gibidir.⁷⁶

Harita 4
Kuweyt

Resmi Adı: Kuveyt Devleti

Yönetim biçimi: Meşrutî Monarşi

Başkent: Kuveyt

Konum: Orta Doğu, Basra Körfezi kıyısında, Irak ve Suudi Arabistan arasında yer almaktadır.

⁷⁶<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html>, (Erişim Tarihi: 14.07.2007)

Yüzölçümü: 17,820 km²

Sınır komşuları: Irak ve Suudi Arabistan

Nüfus : 3,117 milyon (Eylül 2006 itibariyle)

Doğal kaynakları: petrol, balık, karides, doğal gaz

Din: Müslüman %85, Hıristiyan, Hindu, Pers, diğer %15

Diller: Arapça (resmi), İngilizce

Para birimi: Kuveyt Dinarı (KWD)

GSMH: 60.72 milyar \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: % 12.6 (2006)

Kişi Başı GSMH: 23,100 \$ (2006)

Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar:AFDB(Afrika Kalkınma Bankası),AFESD (Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu),AMF(Arap Ülkeleri Para Fonu),AEU (Arap Ülkeleri Ekonomik Anlaşmalar Konseyi),CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi),ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu),GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi),IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası),ICC (Milletlerarası Ticaret Odası),IDA(Uluslararası Kalkınma Birliği),IDB(İslam Kalkınma Bankası),IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu),İFC(Uluslararası Finansman Kurumu),ILO(Uluslararası Çalışma Örgütü),IMF(Uluslararası Para Fonu),IMO(Uluslararası Denizcilik Örgütü),Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü),Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı),ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü),OAPEC (Arap Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı),UN (Birleşmiş Milletler),UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü),UNIDO(Endüstriyel Kalkınma Örgütü),WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

3.1 Kuveyt'in Tarihi Gelişimi

Kuveyt; topraklarının yer aldığı jeopolitik konum bakımından etrafındaki istikrarsızlıklardan olumsuz etkilenen bir ülke olmuştur. Bölgenin İngiliz hâkimiyetinden kurtularak bağımsızlığın ilan edilmesi 19 Haziran 1961 tarihidir.

Kuveyt şehrinin 18.yy.'da Arabistan Yarımadası'nın iç bölgelerindeki bazı kabilelerin göçebelikten vazgeçip, Basra Körfezi'nin kıyılarına yerleşmesiyle kurulduğu söylenmektedir.

Ülkenin bugünkü idarecileri de olan “Sabah” ailesi halk tarafından seçilerek yönetime getirilmiştir.1756 yılında halk sabah soyundan bir şeyh seçmiştir. Bölgede belli dönemlerde İran'nın işgalleri gerçekleşmiştir. Yine bir süre Osmanlı Yönetimi'ne tabi olan Kuveyt 1899 yılında imzaladığı anlaşma ile dış ilişkilerinin kontrolünü İngiltere'ye bırakmıştır.1961 yılında ise İngiltere Kuveyt'in tam bağımsızlığını tanıyarak ilan ederken;Irak Kuveyt'in Irak'ın bölünmez bir parçası olduğunu iddia etmiştir.1963 yılında Kuveyt'in BM'e üye olmasının ardından Irak'da Kuveyt'in bağımsızlığını tanımıştır.Ancak 1990 yılına gelindiğinde Irak Kuveyt üzerinde yeniden hak iddia ederek Kuveyt topraklarını işgal etmiştir.BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilen 34 ülkeli koalisyon kuvvetlerinin ortak hareketi sonucunda ise Şubat 1991'de Kuveyt yeniden bağımsızlığına kavuşmuştur.⁷⁷

Petrolün bölgede keşfine kadar inci ticaretinin yaygın olduğu Kuveyt'te;1938 yılında petrolün bulunması ile ülkenin mevcut ekonomik sistemi değişmiştir. Petrolün bulunuşuyla birlikte Kuveyt Arap Bölgesinin en zengin devletlerinden birine dönüşürken;1953 yılında ülke Körfez Bölgesi'nin en büyük petrol ihracatçısı olmuştur.

3.2 Kuveyt'in Siyasi Yapısı

Kuveyt'in yönetim biçimi, anayasal monarşi olup;devletin başında Emir bulunmaktadır.Emir tarafından atanan Başbakan Hükümetin başı olarak Bakanlar Kurulu'nu yönetmekte ve Emir'e karşı sorumlu olmaktadır.

Kuveyt'in seçimle iş başına gelmiş bir meclisi bulunmaktadır, Meclis 50 üyelidir ve 4 yılda bir yenilenir.Meclisin başbakanı veya kabinedeki bakanları görevden alma yetkileri bulunmaktadır.Anayasaya göre yeni bir veliahtın tahta çıkması için meclis tarafından onaylanması gerekmektedir.⁷⁸

⁷⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kuveyt>,(Erişim Tarihi: 09.09.2007)

⁷⁸ a.g.s

Yasama yetkisi;Emir,Bakanlar Kurulu ve Ulusal Meclis tarafından paylaşılmaktadır.Kanunlar,meclis tarafından kabul edildikten sonra Emir tarafından onaylanmakta ve ancak bundan sonra resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmektedir.

Emir'in parlamentoyu feshetme yetkisi de bulunmaktadır.Ancak fesih için nedenlerin açık olarak belirtilmesi gerekmektedir.⁷⁹

Yürütme yetkisi de yine Emir'e verilmiştir.Emir yürütme yetkisini Bakanlar Kurulu vasıtasıyla kullanmaktadır.Hükümette 15 bakan yer almaktadır.Bakanların mutlaka seçilmiş olması şartı bulunmamakta, meclis dışından da atamaları yapılabilmektedir.

Yargı yetkisi ise Emir adına mahkemelere aittir.Çeşitli konularda ihtisaslaşmış mahkemeler bulunmaktadır.

Kuveyt İdari yapı olarak; altı idari bölgeye ayrılmıştır.Ana kentler başkent Kuveyt ve Jahrah'dır,diğer bölgeler ise Hawalli,Ahmadi,Farwaniya ve Mubarak Al Kabeer'dir.Bu bölgelerin her biri bakan düzeyinde bir vali ve bölge meclisi tarafından yönetilmektedir.

3.3 Kuveyt Ekonomisi

Kuveyt ekonomisi ve dış ticareti bölgenin diğer ülkelerine benzer şekilde petrol ve yan sanayine bağımlı bir durumdur. Ülke ihracatın tamamına yakınının petrol ve petrol ürünlerinden olduğu Kuveyt; tarıma elverişli alanların sınırlı olması nedeniyle de tarımsal ürünlerde tamamıyla dışa bağımlı durumdur.

Kuveyt, nüfus olarak küçük bir ülke olmakla birlikte, tüketim alışkanlıkları açısından, nüfusuna oranla, büyük bir pazar kabul edilmektedir.Özellikle gıda maddeleri açısından büyük bir açığın olduğu Kuveyt'te Ticaret Müşavirliği'ne ulaşan ithalat taleplerinde de gıda maddeleri ağırlıkla yer almaktadır.Gerçekte de bu sektör bakımından Kuveyt'te bulunan kooperatif birlikleri büyük bir potansiyele sahiptir. Her

⁷⁹T.C Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, **Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri**, Nisan 2007, Kuveyt, s.12
http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(Erişim Tarihi: 09.09.2007)

bölgede kurulmuş olan kooperatiflerin sayısı ve etkinliğini de dikkate alındığında; bu kooperatiflerin gereksinimi olan mal alımlarının yılda 10 milyon Kuveyt Dinarı'na ulaştığı kabul edilmektedir.⁸⁰

Kuveyt ekonomisi içerisinde bankacılık sektörü de önemli kabul edilmektedir. Finansal hizmetler GSYİH'nın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bankacılık sektörü, altısı %100 Kuveytlilere ait yedi ticari banka, sanayi, gayrimenkul, tasarruf ve İslami bankacılık alanlarında uzmanlaşmış özel bankacılık hizmetleri veren üç uzman ve bir İslami banka olmak üzere on bir kuruluştan oluşmaktadır. Bunlara ilave olarak, Kuveyt Merkez Bankası'na kayıtlı 38 yatırım şirketi, 36 yatırım fonu ve 31 döviz şirketi finans sektöründe hizmet vermektedir.⁸¹

Tablo 15
Kuveyt Genel Ekonomik Göstergeleri

Temel Makroekonomik Göstergeler	2001	2002	2003	2004*	2005*
GSYİH (milyar \$)	34,1	35,2	41,7	53,6	54,8
GSİYH (büyüme %)	-1	-0,4	9,7	7,8	5,8
Enflasyon (TÜFE)	1,7	1,4	1	2,2	1,8
İhracat (Milyon \$)	16,2	15,4	21,7	30,2	43,8
İthalat (Milyon \$)	7,1	8,1	9,8	10,9	12,2
Dış Borç (Milyar \$)	10,2	13,1	14,0*	14,2	14,9

Kaynak: “Kuveyt Ülke Bülteni”, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,
<http://www.turkarap.org/tr/publication.php>, (17.06.2007), s.2

* tahmini

Kuveyt ekonomisi 2005'de cari fiyatlarla %35 büyüyerek 23,6 milyar Kuveyt Dinarı (1KD=4,9 YTL) tutarında bir Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'ya ulaşmıştır. Yüksek petrol fiyatları ve petrol üretim düzeyi bu olağan dışı büyümeye yol açmıştır.

⁸⁰Direzinci, a.g.e., s.52.

⁸¹“Kuveyt Bankacılık Sektörü”, <http://www.turkish-embassy.org.kw/economic/KUVBANKA.htm>, (Erişim Tarihi: 08.06.2007)

Petrol sektöründe üretilen katma değer %60 artış göstererek toplam katma değer % 59'una ulaşmıştır. Reel değerlerle büyüme üst üste iki yıl %10 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kuveyt'in kişi başına düşen milli geliri 2005 yılında 8.227 Kuveyt Dinarı (28.058 ABD Doları) ile bölgede Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden sonra üçüncü sırayı almıştır.⁸²

Kuveyt ekonomisinin genel seyrine baktığımızda kişi başına gelirin gelişmiş ülkeler seviyesinde olduğu görülmektedir. Dış ticaret dengesinde de olumlu bir grafik çizen Kuveyt bu haliyle gelişmiş bir ekonomi sayılabilecektir. Bunun dışında Kuveyt ekonomisinde kaydedilen büyüme trendinin devam edeceği de öngörülmektedir. Kuveyt ekonomisi petrol fiyatlarındaki son dönemde gözlenen artışlar ve bundan kaynaklanan bütçe gelirlerindeki yükseliş nedeniyle büyük bir güven ve iyimserlik içerisinde olduğu söylenebilir.

Kuveyt petrol üretiminin büyük bölümü Büyük Burgan'dan sağlanmaktadır. Üretilen petrolün büyük bir kısmını Asya ülkelerine, özellikle Japonya, Hindistan, Singapur, Güney Kore, Tayvan, Tayland'a ihraç edilmektedir. OPEC'in belirlemiş olduğu kotaya göre, 2002 yılında ise günlük brüt 2,0 milyon varil petrol üretilmiştir. Ocak 2003'te Kuveyt'in günlük üretim kotası 1.966 milyon varil olarak belirlenmiştir. Kuveyt Petrol üretim kapasitesini artırma planlarına devam etmektedir. Zamanla petrol arama ve üretim çalışmaları diğer alanlara yayılmıştır. Bu açıdan üretilen petrolün 2020'de 4 milyar varil/gün'e çıkarma girişimleri devam etmektedir.⁸³

Kuveyt Merkez Bankası verilerine göre 2006 yılı içinde toplam gelirlerde petrol gelirlerindeki artıştan kaynaklanan önemli bir yükselme söz konusudur. 2007 Mart ayı sonu itibariyle 2006-2007 mali yılı geliri 53,5 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 51,688 milyar \$'ının petrol gelirlerinden elde edilmesi beklenmekte olup, petrol gelirleri toplam gelirlerin %94,3'üne tekabül etmektedir.⁸⁴

⁸² “Kuveyt Ekonomisi”,<http://www.turkish-embassy.org.kw/economic/KuveytEkonomisi.htm>, (Erişim Tarihi: 07.06.2007)

⁸³“Türkiye Kuveyt Ekonomik İlişkileri”, <http://www.ihracatdunyasi.com/guncel14.html>,(Erişim Tarihi: 09.06.2007)

⁸⁴“Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri”, a.g.e.,s.18

3.4 Kuveyt'in Beşeri Yapısı

Eylül 2006 yılı itibariyle Kuveyt resmi nüfusu 3,117 milyon olup, bunlardan 1.008.100'ü Kuveyt vatandaşıdır.Genel olarak nüfusun %45'iKuveytli, %35'i diğer Araplar %9'u Güney Asya, %11'i diğer etnik gruplar oluşturmaktadır.

Kuveytli işgücünün büyük bir kısmı kamuda çalışmakta olup, aynı anda özel sektörde de çalışma imkanına sahiptirler. İşsizliğin önlenmesi ve Kuveytli nüfusun özel sektörde çalışmasını teşvik etmek amacıyla "Kuwaitization" isimli bir proje başlatılmış ve özel sektör firmalarına belirli oranda Kuveytli çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kotalar sektörlere göre %2 gibi rakamlardan başlayarak, bankacılık gibi alanlarda %50'ye çıkabilmektedir.⁸⁵

Eğitimin zorunlu ve ücretsiz olduğu Kuveyt'te hükümet 2002 yılı toplam bütçe harcamalarının % 9,7'sini eğitime ayırmıştır.Okuma yazma oranı yine aynı yıl % 83,5 seviyelerine ulaşmıştır.Sağlık hizmetlerinin batı standartlarında olduğu Kuveyt'te hükümet 2002 yılı bütçe harcamalarının % 6,7'sini bu sektöre ayırmıştır.Bunun sonucunda da Kuveyt'te kişi başına düşen sağlık personeli (doktor ve hemşire) diğer Körfez ülkeleri ile kıyaslandığında daha fazladır.

3.5 Kuveyt'te Tarım Ve Hayvancılık

Son yıllarda tarım alanında önemli gelişmeler kaydedilmiş, modern usullerle ziraat yapılmaya başlanmıştır.Sebze üretimi için, hükümet destekleriyle seralar kurulmuştur.Aynı şekilde hayvan yetiştirilmesi için de çiftlikler kurulmuştur. Son yıllarda yılda ortalama 2 bin ton tahıl, bin ton meyve ve 40 bin ton sebze üretilmektedir. Tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin milli gelir içindeki payı % 1'dir.Kuveyt hükümeti, uyguladığı tarım teşvik politikaları çerçevesinde; sebze üretimi, balıkçılık ve hayvancılık alanlarında devlet tarafından sübvansiyonlar sağlamaktadır.Politikalar ve sübvansiyonlar sayesinde 2000-2005 yılı arasında bu sektörler tarafından yaratılan katma değer 140 milyon \$'dan 323 milyon \$'a yükselmiştir.⁸⁶

⁸⁵ a.g.e.,s.16

⁸⁶ a.g.e.,s.17

Çok yaygın olmamakla birlikte balıkçılık da yapılmaktadır. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektöründe çalışanlar tüm çalışan nüfusun % 1,5'ini oluşturmaktadır. Halkın içme ve kullanma suyu ihtiyacı büyük ölçüde denizden arıtılan sularla karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra bazı yerlerde yeraltı suları çıkarılarak şişelenip içme suyu olarak kullanılmaktadır.⁸⁷

3.6 Kuveyt'in Sanayi Sektörü

Ülkede sanayide ağırlığını yine petrol hissettirmektedir. Kuveyt'in imalat sanayi içindeki en önemli sektörler, petrole dayalı olan petro-kimya ve petrol arıtma sektörleridir. Petrol arıtma sektörü dışındaki üretimin GSYİH'ya katkısı % 2,5 gibi düşük bir seviyededir. Petrol dışı sanayi gıda işleme ve inşaat malzemeleri gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca orman ürünleri, mobilya, metal ürünleri ve makineler önemli ürünlerdir. Petrol ve petrokimya dışında tarım, kimya, plastik, tekstil, metal ürünler, çeşitli inşaat malzemeleri üretimi konularında faaliyet gösteren çeşitli firmalar bulunmaktadır. 1999'dan bu yana kurulan şirketler en fazla temel metaller, ağaç ürünleri, tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinde faaliyet göstermektedirler. İlk olarak 1960'ların sonlarına doğru kurulan ve pek de verimli olmayan petrokimya sektörünün, 1991 Körfez Savaşından sonra devlet tarafından stratejik sebeplerle geliştirilmesine karar verilmiştir.

Kuveyt'te Al Ahmadi, Shaiba ve Mina Abdullah olmak üzere toplam 3 adet petrol rafinerisi bulunmaktadır. Bu rafinerilerin toplam üretim kapasitesi 890 bin varil civarındadır. Proje çalışmaları devam eden Al Zour bölgesinde inşa edilmesi planlanan 4. rafinerinin 630 bin varil kapasiteli olması planlanmaktadır.⁸⁸

Kuveyt sanayi üretimi içerisinde önemli yer tutan diğer sektör ise Kuveyt Petrol Şirketi (KPC)'nin petrokimya alanında faaliyet gösteren iştiraki olan Petrochemical Industries Co. (PIC) ve PIC, Boubiyan Petrolchemicals ve Dow Chemicals ortaklığı ile kurulan Equate isimli firmalar tarafından üretilen gübre, etilen, polipropilen, vb. petrokimya ürünlerinin dahil olduğu kimya sektörüdür. Üretilen etilen, etilen glikol ve polipropilenin büyük kısmı Avrupa ve Asya'ya ihraç edilmektedir.

⁸⁷ "Kuveyt", <http://www.enfal.de/kuveyt.htm>, (Erişim Tarihi: 17.06.2007)

⁸⁸ "Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri", a.g.e., s.33

Kuveyt için önemli olan bir sektör de desalinasyon tesisleridir. Deniz suyundan tatlı su elde etmek için halihazırda beş tesis mevcut olup, toplam kapasiteleri günde 1.19 milyon metreküptür. Ülkede kişi başına su tüketimi günlük ortalama 650 litredir. Üretim maliyetinin yaklaşık %85'i devlet tarafından karşılanmakta ve sübvansede edilmektedir.⁸⁹

3.7 Kuveyt'in Petrol Ve Enerji Sektörü

2007 yılı başı itibariyle Kuveyt'in ispatlanmış petrol rezervinin 101.5 milyar varil olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu rezerv kapasitesi ile Kuveyt dünyanın dördüncü büyük petrol ülkesidir.⁹⁰ Kuveyt petrol üretim kapasitesinin 2020 yılına kadar 4 milyon varile çıkarmak amacıyla; üretim altyapı modernizasyonu, stoklama, üretim kapasitesi artırımı, petrol alanında uluslararası firmalarla işbirliği ile ihraç ve rafineri kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik 30 milyar dolarlık bir yatırım programı başlatılmıştır. 20 yıllık proje döneminde Rawdatain, Abdali, Sabriya ve Ratqa'yı kapsayan Kuzey petrol sahalarından elde edilen petrol üretiminin 530 binvarilden'den 900 bin varile çıkarılması ve 6 yıl süreyle bu seviyede tutulması amaçlanmaktadır. Ülkenin en büyük petrol üretim bölgesi Kuveyt şehrinin güney batısındaki Burgan bölgesidir. Önemli petrol arıtma tesisleri ve petrole bağlı sanayi işletmeleri de Kuveyt şehrine yakın Ahmadi ve Shuaiba bölgelerinde bulunmaktadır.

Kuveyt'in mevcut üç tane rafinerisi bulunmaktadır, bunlar; Mina Al Ahmadi, Mina Al Abdullah ve Shuaiba 'dır. 4. rafinerinin Al Zour bölgesinde tesis edilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Günlük 615.000 varil kapasiteli olması düşünülen yeni rafineri gerçekleştiği takdirde bölgenin en büyük rafinerisi olacaktır.

Kuveyt, 1975 yılında ülkedeki petrol faaliyetlerini devletleştirmiştir. 1980 yılında tamamlanan devletleştirme sonrasında Petrol ile ilgili faaliyetler yürütmek amacıyla Kuwait Petroleum Corporation (KPC) isimli firma kurulmuştur. Başbakanın başkanlığında toplanan Petrol Yüksek Konseyi (Supreme Petroleum Council) üretim politikasına ve yatırıma yönelik kararları almaktadır.⁹¹

⁸⁹ a.g.e.,s.22

⁹⁰ a.g.e.,s.23

⁹¹ a.g.e.,s.22

Üretilen 2,5 milyon varil petrolün 290-300 bin varili yurt içinde kullanılmakta, kalanı ise rafine petrol ürünleri veya ham petrol olarak ihraç edilmektedir.

Tablo 16
Kuveyt Petrol Rezerv-Üretim İhracat Durumu

Enerji	2004	2005	2006
Petrol rezervi	96.5 Milyar Varil	99 Milyar Varil	104 Milyar Varil
Petrol Üretimi	837,655 Milyon varil	939,276 Milyon varil	
Petrol ihracatı	7,861 Milyar KD	12,392 Milyar KD	15,418 Milyar KD

Kaynak: http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(Erişim Tarihi: 09.09.2007)

3.8 Kuveyt'in Dış Ticaret

Kuveyt'in ihracatında 2004 yılında 28,5 Milyar \$, 2005'de 44,868 Milyar \$ iken 2006 yılında ulaşılan ihracat rakamı ise 55.667 milyar dolar olmuştur. Bu rakamlar içerisinde petrol ihracatının payı çok büyüktür. 2006 yılı toplam ihracatının %95,6 lık bir yüzdesine tekabül eden 53,130 milyar \$'ı petrol ihracı olarak gerçekleştirmiştir. Aynı yıl ithalatın 15,982 milyar \$ olarak gerçekleşmesi ile 39,685 milyar \$ dış ticaret fazlası verilmiştir.

2006 yılı petrol dışı ürün ihracatına bakıldığında yıl sonu itibariyle bir önceki yıla göre %5.2'lik artışla 2,536 milyar \$'a ulaşıldığı görülmektedir. Bu rakamın 218 milyon \$'ı gübre, 1,199 milyar \$'ı etilen ürünleri ve 477 milyon \$'ı diğer ürünler olup toplam 1,895 milyar \$'ı yerli üretimdir. 640 milyon \$'lık kısım ise re-export olarak ihraç edilmiştir.

Kuveyt'in 2006 yılı ithalatı bir önceki yıla göre yaklaşık %8 lik bir azalışla 15,98 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Kuveyt'in ithalat trendinde ciddi bir değişiklik olmadığını göstermektedir. İthalat içerisinde ağırlığın tüketim malları ve ara mallar arasında paylaşıldığı bunları yatırım mallarının izlediği görülmektedir.

Kuveyt ithalatını en çok Almanya, ABD, Suudi Arabistan, Japonya,Çin, İtalya, İngiltere,Fransa,Hindistan,Birleşik Arap Emirlikleri ve Güney Kore'den yapmaktadır. ⁹²

Tablo 17
Kuveyt Dış Ticaret Verileri

Milyon \$	Petrol İhracatı	Diğer	Re-Export	Toplam İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
1998	8,470.7	1,082.1	225.7	9,552.8	8,616.4	936.7
1999	11,027.0	1,138.0	212.2	12,165.0	7,616.4	4,548.6
2000	18,183.0	1,253.0	208.6	19,436.0	7,156.1	12,279.9
2001	14,976.2	1,236.1	203.2	16,212.3	7,872.7	8,339.9
2002	14,056.7	1,294.2	216.1	15,351.0	9,000.3	6,351.0
2003	19,002.1	1,672.6	420.1	20,675.0	10,985.2	9,689.8
2004	26,674.9	2,054.3	631.2	28,729.2	12,005.4	16,723.8
2005	42,275.6	1,798.6	612	44,868.2	17,488.0	27,380.4
2006	53,130.9	2,536.1	640.9	55.667.0	15.982.0	39.685.0

Kaynak : [http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,\(09.09.2007\)](http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(09.09.2007))

Tablo 18'i inceleyerek 1998-2006 yılları arasında Kuveyt dış ticaretinin, petrol fiyatları ve bölgedeki ekonomik-politik gelişmelere bağlı olarak oldukça değişkenlik gösterdiğini söyleyebiliriz.1998 yılında petrol fiyatlarının düşmesi ile birlikte 8,4 milyar \$'a kadar düşen ihracat,2000 yılında 18,2 milyar \$'a yükselmiştir.2001 yılında fiyatların tekrar düşmesi sonrasında 2001 ve 2002 yıllarında ihracat olumsuz etkilenmiştir.2002 yılı sonundan itibaren petrol fiyatlarının artışı, 2003-2006 yıllarında ihracatın hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur.2006 yılında ise Kuveyt tüm zamanların en yüksek ihracat rakamını ve 39.6 milyar \$ ile en yüksek dış ticaret fazlasını gerçekleştirmiştir.

⁹² “Kuveyt Ekonomisi”<http://www.turkish-embassy.org.,a.g.s>

4. KATAR ÜLKE PROFİLİ

Bu kısımda Körfez Ekonomik İşbirliği Konseyi'nin bir diğer üyesi olan Katar'ın tarihi gelişimi, ekonomik yapısı, ardından sektörlere göre ülke ekonomisinin durumu ve dış ticareti incelenecektir. Ülkenin künyesi aşağıdaki gibidir.⁹³

Harita 5
Katar

Resmi adı: Katar Devleti

Yönetim biçimi: İslam Hukukuna Dayalı Anayasal Monarşi

Başkent: Doha

İdari bölümler: 9 belediye; Ad Dawhah, Al Ghuwayriyah, Al Jumayliyah, Al Khawr, Al Wakrah, Ar Rayyan, Jarayan al Batinah, Madinat ash Shamal, Umm Salal

Konum: Orta Doğu, Basra Körfezi kıyısında yarımada, Suudi Arabistan sınırında yer alır.

Yüzölçümü: 11,437 km²

Sınır komşuları: Suudi Arabistan

⁹³<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>, (Erişim Tarihi: 4.07.2007)

İklimi: Çöl iklimi

Nüfus: 907,229 (Temmuz 2007)

Din: Müslüman %95

Diller: Arapça (resmi), İngilizce

Para birimi: Katar Rialı (QAR)

GSMH: 26.37 milyar \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: %7,1 (2006)

Kişi Başı GSMH: 38.293 \$ (2006)

Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar: AFESD (Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu),AMF (Arap Ülkeleri Para Fonu),ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu),GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi),IDB (İslam Kalkınma Bankası),IMF(Uluslararası Para Fonu,Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı),Intelsat(Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı),ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), OAPEC (Arap Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı), UN (Birleşmiş Milletler),UNCTAD(Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı),UNESCO(Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

4.1 Katar'ın Tarihi Gelişimi

Katar 1971 yılında İngilizlerin Basra Körfez'in den çekilmesi ile bağımsızlığını ilan etmiştir.Emirliğin başına ise Halife Bin Hammad getirilmiştir.

İslamiyet'in yayıldığı yıllarda Arap yarımadasının diğer ülkeleri gibi Katar'da İslamiyet'i kabul etmiş ve İslam Devleti'nin yönetiminden sonra bölge uzun süre aşiret beylerinin emri altında yönetilmiştir.Bir dönem Bahreyn'e tabi olan Katar Osmanlı Devleti'nin Arap Yarımadasındaki hakimiyeti dönemlerinde Osmanlı'nın hakimiyeti altına girmiştir.1916 yılında ise İngiltere ile yapılan antlaşma ile Katar; dış ilişkilerinde İngiltere'ye bağımlı iç ilişkilerinde ise serbest bir ülke olmuştur.1970 yılında İngiltere'nin bölgeden çekilmesi Katar'ın bağımsızlığının yolunu açmıştır.

3 Eylül 1971'de Ahmed bin Ali'ye emirlik ünvanı verilerek Katarın bağımsızlığı ilan edilmiştir.1972 yılında ise Emir'liğe Halife Bin Hammad getirilmiştir.

4.2 Katar'ın Siyasi Yapısı

Katar'ın yönetim şekli anayasal monarşi olup,ülke 1970 yılında yürürlüğe konulan Anayasa ile yönetilmektedir.Hükümet Emir tarafından tayin edilmektedir,yine tayinle üyelerinin belirlendiği bir danışma meclisi bulunmaktadır.Meclis sınırlı bir yasama yetkisine sahiptir ve Emir'in meclisin kabul ettiği yasaları veto etme hakkı bulunmaktadır.

4.3 Katar'ın Ekonomik Yapısı

Katar da diğer Konsey üyeleri gibi ekonomisi petrole dayalı bir Körfez ülkesidir.Katar ekonomisinin petrole olan bağımlılığı devletin uluslararası petrol piyasasındaki fiyat hareketlerine karşı ülke ekonomisini hassas hale getirmiştir.Düşük petrol fiyatlarının olduğu yıllarda büyük bütçe açıkları oluşmuştur.Ülkenin petrol gelirlerine olan bağımlılığını azaltmak için, devlet ekonomiyi çeşitlendirmeyi planlamaktadır.Doğal gaz kaynaklarının gelişmesi ve gaza dayanan sanayilerin gelişmesi işine odaklanılmaktadır.Büyük oranlı borçlanmalar,devleti 1990'lı yıllarda yerli altyapı harcamalarını düşürmesine neden olmuştur.⁹⁴

Katar'ın genel olarak son yıllarda ekonomik büyüme göstermesinin nedeni petrol fiyatlarının yüksek seyretmesidir.Ülke diğer petrol ülkeleri gibi ürün çeşitlendirilmesine gitmek amacı ile hızlı bir çalışma içerisine girmesine rağmen, ekonomideki petrole olan bağımlılık çok yüksek seviyelerdedir.Ayrıca Katar bölgede önemli bir gaz üreticisi ülkesi haline gelmiştir.1975 yılında petrol fiyatlarının dört katına çıkmasıyla;petrol GSYİH'nın % 71,9'nu karşılamıştır.

1990'ların sonlarında ise petrol fiyatlarının düşmesi petrol ve gaz sektörünün payını % 50'lerin altına indirmiş ve takip eden üç yıl içerisinde de tekrar petrol fiyatlarının yükselmesi ile birlikte yükselişe geçmiştir.2004 yılında petrol ve gaz sektörünün GSYİH'daki payı % 60 seviyelerindedir.⁹⁵

⁹⁴Vural Çekinmez, **Katar Ülke Profili**, 2006,TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, s.2,

<http://www.igeme.gov.tr/tur/rapor/ulke/katar.pdf>,(Erişim Tarihi: 01.06.2007)

⁹⁵a.g.e,s.2

Katar'da 70'li yıllardan itibaren petrol dışı sanayinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda petrol ve gaz sektörüne yapılan yatırımın değeri 10 milyar \$'ı aşmıştır. Yatırımın çoğunluğu gaz ile ilişkili ürünlere yönelmektedir. Enerji ve Sanayi Bakanlığı, 1992 yılında sanayileşmenin geliştirilmesi amacı ile kurulmuş; büyük projelerin dışında özel sektörü teşvik ederek küçük ve orta ölçekli firmaları geliştirmek amacı ile fizibilite çalışmalarına devam edilmektedir.⁹⁶

4.4 Katar'ın Beşeri Yapısı

Katar'da diğer Körfez ülkeleri gibi nüfusunun önemli bir bölümünün göçmenlerden oluştuğu bir ülkedir. Ülkede Katar kökenlilerin çoğunluğu Suudi Arabistan gibi Vahabi mezhebine dâhildir. Katar'da Araplar %40, Pakistanlılar %18, Hintliler %18, İranlılar %10 yaşamaktadır ve bu durum zaman zaman yerel halkın tepkisine neden olmaktadır. Ülkede eğitim ücretsiz ve zorunlu 12 yıl sürmektedir.

4.5 Katar'ın Sanayi Sektörü

1970'li yılların başından beri petrol dışı sanayi sektörlerinin gelişmesi için çaba sarf edilmektedir. Orta dönemde petrol ve gaz sektörüne yapılan yatırımın değeri 10 milyar \$'ı aşmıştır. Yatırımın çoğunluğu gaz ile ilişkili ürünlere yönelmektedir. Enerji ve Sanayi Bakanlığı, 1992 yılında sanayileşmenin geliştirilmesi amacı ile kurulmuştur. Büyük projelerin dışında özel sektörü teşvik ederek küçük ve orta ölçekli firmaları geliştirmek amacı ile fizibilite çalışmalarına devam edilmektedir. Katar Sanayi Kalkınma Bankası 1996 yılında borçlanmalara aracılık etmesi amacı ile kurulmuştur. Katar gaza dayalı ürünlerin sayısını arttırarak ihracata yönelmeyi amaçlamaktadır. Rezervlerin geliştirilmesi 1992 yılında 8 gaz kuyusu ve iki kuyu platformu ile başlatılmıştır.

⁹⁶ a.g.e,s.5

Günde 22,6 milyon m³ gaz ve 50 000 varil/gün yoğunlaştırılmış gaz üretimi vardır.Devlet bütün çabalarını üç ana başlık altında yoğunlaştırmıştır. Sıvılaştırılmış doğal gaz, boru gazı ve gaz sıvı arası bir ürün. Ayrıca Kuzey sahalarındaki gaza dayalı ürünleri geliştirmek için de çaba içerisindedir.⁹⁷

4.6 Katar'da Petrol Ve Enerji

Katar, ekonomisinde ağırlığı büyük olan petrolün yanı sıra diğer enerji kaynakları açısından da zengin bir coğrafyadır.

Petrol Dukhan'da,Doha'nın 85 km güney batısında karada bulunmuştur.10 yıl sonra da ilk yüklemelere başlanmıştır.Denizdeki araştırmalar 1952 yılında başlamış ve ilk olarak Idd alSharqi'de bulunmuştur. Maydan ve Bul Haninel isimli iki offshore bölgesi 1965 ve 1969 yıllarında keşfedilmiştir.⁹⁸15,2 milyar varil civarında petrol rezervine sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Petrol üretimi 1970'li yılların tamamında 400.000 varil/gün ile 500.000 varil/gün arasında değişmekteydi.1980 yıllarında bu üretim düşmeye başlamış ve 1985 yılında 290.000 varil/güne kadar gerilemiştir.Daha sonraki yıllarda ise üretim seviyeleri tekrar artmaya başlamış ve 400.000 varil/güne yükselmiştir. 1991 yılında Fransız Elf şirketi Al Khaleej'de yaklaşık olarak 1 milyar varil tutarında bir rezerv keşfetmiştir.

2000 yılındaki üretim ise 690.000 varil/güne kadar çıkmıştır.Bu seviye 2002'de 640 000 varil olarak gerçekleşmiştir.2003 yılında üretim tekrar yükselişe geçmiş ve 2004 yılının ilk 10 ayında ise üretim 780.000 varil/güne çıkmıştır.Katar'ın şu andaki üretimi 800 000 varil/gün olarak verilmekte ve kapasitesini 875.000 varil/güne yükseltmesi düşünülmektedir.

Katar'ın kuzey bölgeleri dünyanın en büyük tek (birleşik olmayan) konsantrasyon doğal gazı rezervlerine sahiptir.Ayrıca dünyada da üçüncü büyük doğal gaz rezervlerine sahip ülkesidir.Tahmini rezervi ise 900 trilyon feet küptür.

⁹⁷ a.g.e.,s.5

⁹⁸ a.g.e.,s.4

Katar, 10 yıl içinde halen 10 milyon ton civarında olan doğal gaz üretim kapasitesini, çoğunluğu sıvılaştırılmış olmak üzere yıllık 80 milyon tona çıkartmayı düşünmektedir. Bu üretim kapasitesiyle, dünyada birinci sıraya yerleşmeyi hedeflemektedir. Bu miktarın, ülkenin milli gelirini yıllık 80 milyar dolara çıkaracağı düşünülmektedir.

4.7 Katar'da Tarım Ve Hayvancılık

Tarım Katar'ın GSYİH'nın % 0,2'sini sağlamaktadır. Ülke iklimi ve kıt su kaynakları bu sektörün gelişmesini önlemektedir. Resmi raporlara göre Katar'ın toplam alanının % 0,7'si ekilebilir alana sahiptir. Tarım üretimini teşvik etmek amacı ile ekilebilir alanların tamamı devlete aittir. 1975 yılında 338 olan küçük çiftliklerin sayısı, 1995 yılında 891'e yükselmiştir. Çiftçilerin büyük bir çoğunluğu işlerini terk etmiş ve tarım sektörünü ülkeye göçen işçilere bırakmıştır. Yerel kişiler devlet tarafından verilen teşviklere rağmen tarım sektörüne girmemektedirler. Sektör önündeki sınırlamalara karşın, tahıl üretiminde son zamanlarda artış yaşanmaktadır. Hububat üretimi 1995 yılında 4256 ton iken, 2003 yılında 6385 tona yükselmiştir. Kuru arazilerde geleneksel hurma üretimi de 1995 yılında 12533 ton iken, 2003 yılında 16.500 ton olarak gerçekleşmiştir.

Sebze üretiminde ise karnabahar, lahana ve domates ürünleri dâhil olmak üzere 1995 ve 2003 yılları arasında % 17'lik bir artış yaşanmıştır. Bu üretim artışına rağmen, gıda ürünlerinde ve canlı hayvan ithalatı 2000 yılında 330 milyon \$ gerçekleşmiş ve toplam ithalatının % 10'unu gıda ürünleri oluşturmaktadır.⁹⁹

⁹⁹ a.g.e.,s.4

4.8 Katar'ın Dış Ticareti

Katar'ın dış ticareti de diğer petrol üreten ülkelerde olduğu gibi petrol sektörünün performansına dayalıdır. Ham petrol ise ülkenin en önemli ihracat kalemi olmayı sürdürmektedir. Katar'ın en önemli ticaret ortakları incelendiğinde ihracatında en önemli ülkenin Japonya olduğu görülecektir. 1990'lı yıllarda ihracatının hemen hemen yarısı bu ülkeye yapılmıştır. 2003 yılında Japonya'ya gerçekleştirilen ihracatın büyük bir kısmının enerji ürünlerinden oluştuğu ve Emirliğin gerçekleştirdiği toplam ihracatın % 41,4'ünün Japonya'ya yapıldığı belirtilmektedir. 1998 yılından beri ikinci önemli ihracat pazarı Güney Kore'dir. 2003 yılında toplam ihracatında % 16,6 paya sahip olmuştur. Katar ihracat ürünleri için üçüncü Pazar Singapur olup, payı % 8,7 dördüncü önemli pazarı olan Fransa'nın ise payı % 3,1 civarındadır.¹⁰⁰

¹⁰⁰ a.g.e.,s.8

5. BAHREYN ÜLKE PROFİLİ

Bir ada ülkesi olan Bahreyn modern yaşam tarzıyla diğer Körfez ülkelerinden ayrılmaktadır. Bu kısımda da Bahreyn'in tarihi gelişimi, ekonomik yapısı, ardından sektörlere göre ülke ekonomisinin potansiyeli ve dış ticareti incelenecektir. Ülkenin künyesi aşağıdaki gibidir.¹⁰¹

Harita 6
Bahreyn

Resmi adı: Bahreyn Devleti

Yönetim Biçimi: Mutlak Monarşi

Başkent: Manama

İdari bölmeler: 12 belediye; Al Hadd, Al Manamah, Al Mintaqah al Gharbiyah, Al Mintaqah al Wusta, Al Mintaqah ash Shamaliyah, Al Muharraq, Ar Rifa' wa al Mintaqah al Janubiyah, Jidd Hafş, Madinat Hamad, Madinat 'Isa, Juzur Hawar, Sitrah

Konum: Orta Doğu'da, Basra Körfezinde, Arabistan Yarımadası kıyısı açıklarında Bahreyn Adası ile 30 kadar küçük adadan oluşan bir takımadada yer alan ülkedir.

¹⁰¹<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html>, (Erişim Tarihi: 14.07.2007)

Yüzölçümü: toplam: 665 km²

İklimi: Bahreyn'de yıl boyunca nem oranı yüksektir. Kış ayları ılımandır. Egemen rüzgâr kuzeybatıdan esen nemli şamal rüzgarıdır. Güneyden esen rüzgarlar ise hem sıcak, hem de kurudur; bazen kum ve toz getirir.

Nüfus: 708,573 Bahreynliler %63, Asyalılar %19, diğer Araplar %10, İranlılar %8

Din: Şii Müslümanlar %70, Sünni Müslümanlar %30

Dil: Arapça, İngilizce, Farsça, Urduca

Para birimi: Bahreyn Dinarı (BHD)

GSMH: 18 milyar \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: %7.8 (2006)

Kişi Başı GSMH: 25.800 \$ (2006)

Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar: AFESD (Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu), AMF (Arap Ülkeleri Para Fonu), ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IMF (Uluslararası Para Fonu), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), OAPEC (Arap Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

5.1 Bahreyn'in Tarihi Gelişimi

Bahreyn'in yer aldığı topraklar antik zamandan buyana insanlar için bir yerleşim yeri olmuştur. Asur, Babil, Yunan ve Pers medeniyetlerinin bölgeye etkileri olmuştur. 1500'lerde Portekizlilerin eline geçen ada 1971 yılında Birleşik Krallık hakimiyetinden çıkarak bağımsızlığını elde etmiştir.

10.yüzyıla kadar İslam devleti'ne bağlı kalan Bahreyn bundan sonraki dönemler içinde Karmatilerin,Uyunilerin,Salgurluların,Tabeliler ve Cebrilerin hakimiyeti altında yaşamışlardır.

Basra Körfezi'ndeki stratejik konumu nedeniyle Osmanlı,İran,Arap yönetimleri ve Avrupa ülkeleri arasında bölgenin hakimiyeti konusunda bir rekabet ortamı oluşmuştur.

Bu günde iktidarda bulunan El-Halife ailesi 1783 itibariyle iktidara geçmiştir.1970 yılından itibaren İngiltere'nin bu bölgelerden çekilmesi üzerine Körfezdeki küçük ülkelerin kurduğu Körfez Ülkeleri Federasyonunda yer aldı,ancak 15 Ağustos 1971 yılında yayınladığı deklarasyon ile federasyondan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti.

Emir Seyh İsa bin Salman Al-Khalife 'nin 2002 yılında ölümü üzerine yerine oğlu Hamin bin İsa Al-Khalife yönetime geçmiştir.

5.2 Bahreyn'in Siyasi Yapısı

Bahreyn'in yönetim biçimi anayasal monarşidir.Devletin başında bütün yetkileri elinde toplayan emir bulunmaktadır.Emirlik babadan oğula geçmektedir.

Hükümet emir tarafından tayin edilir,otuz üyelik bir danışma konseyi bulunmaktadır.Yürütme Emir ve Hükümet tarafından gerçekleştirilirken yasama Emir'e aittir.Meclis daha çok danışma organı niteliğindedir.

Siyasi parti kurmak ve bu şekildeki politik hareketler yasaklanmış durumdadır.Mevcut anayasa 2001 yılı itibariyle referanduma sunulmuş ve çoğunluk sağlanarak kabul edilmiştir.Bu temel yasa doğrultusunda çeşitli kanunlarda düzenlemeler yapılacağı taahhüt edilmiştir.¹⁰²Modernleşme ve gelişme programı çerçevesinde politik liberiliasasyon çalışmalarında bulunmaktadır.

Yargı sisteminde ise geleneksel konular şeriat hukuku,ticari konular ise İngiliz hukukuna göre sonuçlandırılmaktadır.

¹⁰²Cengiz Ersun ve Selçuk Tayfun Ok , **Körfez Ülkeleri İhracat Pazar Araştırması**, İ.T.O yayını no:2001-22, İstanbul, Ayhan Matbaası, s.147

5.3 Bahreyn Ekonomisi

Ortadoğu bölgesinde, özellikle de petrol ihracatçısı ülkelerde ekonomi yönetiminde ve ekonomik faaliyetlerde kamu çok ağırlıklı bir paya sahip bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik kurumlar ve politikalar kamu odaklı kabul edilmektedir. Kamu, daha çok enerji sektörünün her alanında üretici olarak yer almakta; ekonomik kalkınma ve büyüme için gerekli olan rekabetçi özel sektör ise sınırlı oranda ekonomik katma değer yaratabilmektedir. Bu açıdan özel sektör için uygun yatırım ve işletme koşulları sınırlıdır. Böyle bir ortamda yerli ve yabancı sermayenin yatırım olanakları da kısıtlanmaktadır. Bu nedenle bölgede yatırımların GSMH' ya oranı düşüktür.¹⁰³ Ancak gelecekte bölgede daha rekabetçi ekonomilerin oluşturulması ve özel sektörün geliştirilmesi amacıyla önümüzdeki süreçte özelleştirmelerin ve piyasaya girişlerinin serbestleştirilmesine başlanması beklenmektedir.

Bahreyn 2004 yılında The Heritage Foundation Bahreyn'i serbest ekonomiler sıralamasında 20. en serbest ekonomi olarak tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü ise 2003 yılında Kalkınma Endeksi'nde Bahreyn'i 40. sırada göstermiştir. Her iki veri açısından da Körfez bölgesinde olduğu gibi tüm Ortadoğu'da Bahreyn ilk sıradadır. Ayrıca 2005 yılı için Standard&Poors Bahreyn'e uzun vadeli kredi derecelendirmesinde A notu vermiştir.¹⁰⁴ Ancak Bahreyn ekonomisine finans sektörü hariç hala büyük oranda kamu kuruluşları hâkim durumdadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün kurucu üyesi olan Bahreyn, genel olarak ekonomiyi çeşitlendirmeye, liberalleştirmeye ve yabancı yatırımı ülkeye çekmeye yönelik politikalar uygulamaktadır. 2004 yılında yıllık % 7,5 artışla GSYİH'sını 11 milyar dolar ve kişi başına düşen milli gelirini 15 bin dolara çıkartan Bahreyn'in GSYİH'nın % 15,7'si petrol ve doğalgaz gelirlerinden sağlanmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰³ Usta, a.g.e., ss.49-50.

¹⁰⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Bahreyn Ülke Bülteni", Ocak 2007, DEİK, İstanbul, s.3
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>, (08.06.2007),

¹⁰⁵ a.g.e., s.3

Tablo 18
Bahreyn Temel Ekonomik Göstergeleri

	2001	2002	2003	2004	2005
GSYİH (Milyar\$)	7.9	8.4	9.6	10.2	11.0
GSYİH artış oranı (%)	4.6	5.2	6.8	5.3	5.9
Enflasyon	-1.2	-0.5	1.6	4.9	2.7
İhracat (milyar \$)	5.6	5.8	6.6	7.4	11.2
İthalat (milyar \$)	4.1	4.6	5.1	6.1	7.8
Döviz Kuru	0.376	0.376	0.376	0.376	0.37
Döviz Rezervi (altın hariç)	1.6	1.7	1.7	1.9	2.4
Dış Borç (Milyar\$)	3.0	3.8	4.6	6.1	3.7

Kaynak:“Bahreyn Ülke Bülteni”,<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>, (08.06.2007),s.2.

Tablodan görülebileceği gibi Bahreyn’in 2005 yılında Gayrı Safi Milli Hâsılası 11 milyar dolara ulaşmıştır.Bahreyn 1935’ten bu yana petrole dayalı bir ekonomiye sahip olmasına rağmen 1992’de kanıtlanmış petrol rezervinin 200 milyon varil olduğu açıklanmıştır.Bu durum hükümeti yeni arayışlara yöneltmiştir.¹⁰⁶ Bahreyn, petrol gelirlerini etkin biçimde yöneterek bölgenin telekomünikasyon, finans ve ulaştırma konularında en gelişmiş ülkesi haline gelmiştir. Düşen petrol rezervlerinin ve çok küçük bir ülke olmasının getirdiği dezavantajı bir bölgesel hizmet merkezi haline gelerek aşmaya çalışan Bahreyn, finans özellikle kıyı bankacılığı (off-shore banking) alanında ihtisas sahibi olmuştur.

¹⁰⁶ “Bahrain: Petroleum Industry, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+bh0033\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+bh0033)), (Erişim Tarihi: 07.06.2007)

Bahreyn, bölgesinin finans merkezi olmayı hedeflemektedir. Bankacılık ve finans sektörünün GSYİH' ya katkısı % 19,2 oranındadır.İslami bankacılık hariç, 2004 yılı sonu itibariyle bankacılık sektörünün toplam konsolide bilânçosu 118,9 milyar dolar seviyesindedir.¹⁰⁷

5.4 Bahreyn'in Beşeri Yapısı

Bahreyn'nin 700.000 civarındaki nüfusunun yaklaşık %80'ni şehirlerde yaşamaktadır.Bahreyn'de ki şehirler ,çok modern ve gelişmiştir.Petrolden sağlanan gelirler şehirlerin Planlanmasında ve modernleştirilmesinde kullanılmıştır.

Etnik olarak dağılımına bakıldığında %63 Bahreyn doğumlu araplar,geri kalanı ise Asyalılar,İranlılar,Hintliler,Pakistanlı ve Ummanlı diğer araplardır. Bahreyn nüfusunun % 70'ini Şii Müslümanlar ve % 30'unu Sünni Müslümanlar oluşturur.Nüfusun büyük çoğunluğu Şiilerden oluşurken Şeyh sülalesi ise Sünni'dir.

Toplam nüfusun çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır,erkek nüfusundaki bu fazlalık yabancı uyruklu iş gücü ile açıklanabilir.

Ana dili Arapça olan ülkenin Eğitimin ücretsiz olduğu ülkede sosyal hizmetler en üst seviyededir. Kadınlar açısından Bahreyn'de diğer Körfez ülkelerine göre farklı bir görüntü vardır. Kadınlar Bahreyn'de uzun yıllardan beri toplum yaşamının her alanında oynadıkları aktif rolle öne çıkmaktadırlar.¹⁰⁸

5.5 Bahreyn'in Sanayi Sektörü

Geliştirilmesine öncelik verilen sanayi kolları ise alüminyum işleme ve petrokimyadır. Alüminyum üretimi ülkenin en önemli sanayi koludur. 30 yıllık bir geçmişe sahip olan alüminyum üretimi ucuz doğal gaz girdisini bir avantaj olarak kullanmaktadır. Alüminyum ihracatı Bahreyn toplam ihracatında %15'lik bir paya sahiptir. Ülkedeki ALBA Alüminyum Tesisi Doğu Avrupa dışında dünyadaki en büyük alüminyum işleme tesisidir.

¹⁰⁷“Bahreyn Ülke Bülteni”,a.g.e,s.3

¹⁰⁸a.g.e.,s.2

Ayrıca 1985'te kurulan Körfez Petrokimya Sanayii Şirketi 1,3 milyon metreküplük üretimi ve 184 milyon dolarlık petrokimya ürünü ihracı ile ekonomideki yerini belirlemiştir. İşlenmiş petrol ihracının öne çıkması ile birlikte petrol nakliyatı yapan tankerlerin bakım onarım çalışmalarını sağlamak amacıyla kurulan Arap Gemi İnşa ve Bakım Tersanesi de sanayiye önemli katkılar sağlamıştır.¹⁰⁹

5.6 Bahreyn'de Petrol Ve Enerji Sektörü

Petrol üretmeye başlayan ilk Körfez ülkesi olan Bahreyn'de petrol sektörü Bahreyn ekonomisinin belirleyicilerinden biri durumundadır. Petrol üretimi diğer Körfez ülkeleri ile kıyaslandığında daha az olan Bahreyn'in tek petrol bölgesi Avali'dedir. Bahreyn resmi otoriteleri 15 yıl yetecek kadar petrol rezervleri olduğunu ifade etmektedirler. Bahreyn, Suudi Arabistan ile birlikte Ebu Safa petrol bölgesinin sahibi ve işletmecisidir. 1997'den beri ise Suudi Arabistan bölgenin tüm üretim hâsılatını sivil huzursuzluklara çözüm olması umuduyla bu küçük komşu ülkesine bırakmaktadır. 2001 yılında Bahreyn, Petrona Nasional Bernhard ve Texaco ile anlaşarak ülkenin güney ve güneydoğu kesiminde petrol arama çalışmaları başlatmış; ancak Petrona Nasional Bernhard kullanılabilir petrol rezervlerine ulaşamamıştır. Ayrıca İki devlet kurumu olan Bahreyn Ulusal Petrol Şirketi ve Bahreyn Petrol Şirketi (Bapco), Bapco bünyesinde birleştirilerek Bahreyn'deki tüm petrol aktivitelerinin sorumlusu haline getirilmişlerdir.¹¹⁰

5.7 Bahreyn'de Tarım Ve Hayvancılık

1960'lı yıllardan itibaren üretimde bir düşüş ile devam etmektedir. Ülkenin en verimli toprağına sahip kuzey kesiminde de birçok çiftlik 1970'li yılların sonunda tasfiye edilmiştir. Bugün balık, süt ve süt ürünleri ile tavukçuluk alanında iç talebin % 50'si ancak yerel olarak karşılanmaktadır.

Balıkçılık sektörü de Körfezde artan kirlilik nedeniyle bir düşüş yaşanmış ancak Muhharaq'da inşa edilen yeni liman ve Sitra'da oluşturulan yeni tesis sayesinde yeniden toparlanmıştır. Hükümetin bu konudaki yeni düzenlemeleri ile de gelişmeye devam

¹⁰⁹ a.g.e.,s.5

¹¹⁰ a.g.e.,s.4

etmektedir.Bahreyn’de kişi başına düşen balık tüketimi yılda 25 kg ile dünyadaki en yüksek seviyelerinden biridir.¹¹¹

5.8 Bahreyn’in Dış Ticareti

Bahreyn, bağımsızlığını kazanmasından bu yana batı yanlısı bir dış politika benimsemiş;ABD ve İngiltere ile yakın siyasi ve askeri ilişkiler geliştirmiştir.ABD’nin Afganistan ve Irak’ta yürüttüğü askeri operasyonlara destek vermiştir.ABD ile bu yakın ilişkiler çok yakında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile pekişmiştir.Bahreyn, ABD’nin Ortadoğu’da bir serbest ticaret bölgesi yaratılması yolundaki politikası çerçevesinde, serbest ticaret müzakerelerini başlattığı ilk ülkedir.¹¹² Bu açıdan ülke ekonomisi için dış ticaret serbestisi tam olarak sağlanmıştır.

Diğer Körfez ülkelerinin aksine Bahreyn işlenmiş petrol ihraç etmektedir. İşlenmiş petrolün yalnızca %15’i yerel rezervlere aittir. Geri kalan kısım Suudi Arabistan’dan piyasa fiyatının altında alınan ham petrolden elde edilmektedir. Sitra’da bulunan rafineri 1997’den beri ciddi bir modernizasyon sürecine girmiştir. 2004 yılında ise dizel benzin üretiminde benzindeki sülfür oranının düşürülmesi için Japon JGC firması üretim tesisi kurmaya hak kazanmıştır.¹¹³

¹¹¹ a.g.e.,s.4

¹¹² a.g.e.,s.2

¹¹³ a.g.e.,s.4

Tablo 19
Bahreyn Dış Ticaret Göstergeleri

Yıllar (Milyar \$)	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
1990	3,7	3,7	7,4	0,49
1995	4,1	3,7	7,8	0,39
2000	6,1	4,6	10,8	1,5
2001	5,5	4,3	9,8	1,2
2002	5,7	5,1	10,8	0,78
2003	6,601	5,3	11,9	1,2
2004	7,6	6,1	13,7	1,5
2005	11,2	7,8	19,0	3,4

Kaynak:“Bahreyn Ülke Bülteni”,<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>,(Erişim Tarihi: 08.06.2007),s. 6.

Bahreyn dış ticaretinde son yıllarda önemli bir ivme yakalanmış durumdadır.2004 yılında 7,6 milyar dolarlık ihracat yapan Bahreyn’de petrol toplam ihracat gelirlerinin % 74’ünü oluşturmaktadır. Petrol dışı ihracat ise 1,9 milyar dolar seviyesindedir. Bahreyn’in 2004 yılı ithalatının 3,7 milyar doları petrol dışı ithalattır. Başlıca ihracat ortakları ABD, Hindistan, Suudi Arabistan ve Güney Kore’dir.Başlıca ithalat ortakları ise Suudi Arabistan, ABD, Japonya, Almanya ve İngiltere’dir.¹¹⁴

¹¹⁴a.g.e.,s.6

6. UMMAN ÜLKE PROFİLİ

Türkiye'nin dış ticaret ilişkisinde olduğu diğer bir üye ülke de Umman'dır ve bu bölümde kısaca Umman hakkında genel bilgilere ve ekonomisine yer verilecektir.ülke künyesi aşağıdaki gibidir.¹¹⁵

Harita 7
Umman

Resmi adı: Umman Sultanlığı

Yönetim biçimi: Meşrutî Monarşi

Başkent: Muskat

İdari bölümler: 6 bölge ve 2 vilayet Ad Dakhiliyah, Al Batinah, Al Wusta, Ash Sharqiyah, Az Zahirah, Masqat, Musandam, Zufar

Konum: Orta Doğu, Arap denizi, Umman Körfezi, Basra Körfezi kıyısında, Yemen ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında yer alır.

Yüzölçümü: 212,460 km²

¹¹⁵<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html>, (Erişim Tarihi: 14.07.2007)

Sınır komşuları: Suudi Arabistan 676 km, Birleşik Arap Emirlikleri 410 km, Yemen 288 km

İklimi: Kuru çöl iklimi, kıyıda sıcak ve nemli, iç kısımlarda sıcak ve kuru iklim görülür.

Doğal kaynakları: Petrol, Bakır, asbest, mermer, kireçtaşı, krom, alçıtaşı, doğal gaz

Para birimi: Umman Riyalı (OMR)

GSMH: 44.53 milyar \$ (2006)

Reel Büyüme Oranı: %6.6 (2006)

Kişi Başı GSMH: 14.400 \$ (2006)

Üye Olduğu Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar: AFESD (Arap Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu), AMF (Arap Ülkeleri Para Fonu), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), ESCWA (Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu), GCC (Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), OIC (İslam Konferansı Örgütü), OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

6.1 Umman'ın Tarihi Gelişimi

1700'lü yıllardan bu yana Al Bu Said aşireti tarafından yönetilen Umman'da Sultan bin Kabus Said Al-Said 1970 yılında kansız bir darbe ile iktidara gelmiştir. Umman'ın bugünkü kabile sisteminin köklerinin Ms. 2.yüzyılda başlayan göç hareketlerine kadar uzandığını söyleyebiliriz. Yedinci yüzyıla kadar kabile çekişmeleri ve İran'dan gelen saldırılar sözkonusu olmuştur. Sonrasında ise İmam seçilmesiyle kabileleri bir araya getiren dinsel rejimlerin öne çıktığı bir dönem yaşanmıştır.

18.yy'da kabileler arasında başlayan iç savaş;İran hükümdarının Umman'ı ele geçirmesiyle sonlandırılmıştır.İran kuvvetlerini yenilgiye uğratan ve tarafların uzlaşmasıyla İmamlığa seçilen Ahmed bin Said güçlü bir yönetim kurarak Said hanedanlığının temellerini atmıştır.¹¹⁶

19 ve 20.yy'ın başlarında büyük borçları nedeniyle İngiltere'nin etkisinin arttığı Umman'da;1932 yılında iktidara gelen Said bin Taimur tarafından dış borçlar temizlenerek İngiltere'nin iç politikadaki etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

1965 yılında Dofar bölgesinde sol eğilimli isyanların çıkması üzerine 1970 yılında Sultan Kabus darbe ile yönetimi devralmıştır, isyanların bastırılmasında ise İngiltere'den yardım istenilmiştir.1971 yılında Arap birliği ve Birleşmiş Milletlere katılan Umman 1981 yılında Körfez İşbirliği Konseyinde yer almıştır.

6.2 Umman'ın Siyasi Yapısı

Umman Said aşireti tarafından yönetilen meşruti bir monarşidir.Başbakanlık,Maliye,Dış İşleri ve Savunma Bakanlığı Sultan tarafından yürütülmektedir.Ülkede siyasi partilere izin verilmemekle birlikte aşiretler ve ticaret ile uğraşan aileler politik olarak söz sahibi güçlerdir.

Umman Devlet meclisi Sultan tarafından atanırken danışma kurulu niteliğindeki Şura meclisi üç yılda bir yapılan seçim ile belirlenmektedir.Ülkenin ilk Anayasa'sı 1996 yılında Sultan Kabus tarafından yayınlanmıştır.Temel yasaya göre devletin dini İslam olmakla birlikte Umman vatandaşlığı için Müslüman olma zorunluluğu getirilmemiştir.

Yargı sürecinde bağımsız bir başsavcı ve yüksek mahkeme bulunmaktadır. Yüksek mahkemenin altında ceza, ticaret, şariat ve idari mahkemeler bulunmaktadır. Askeri suçlar için ise askeri mahkemeler vardır.

¹¹⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Umman>,(Erişim Tarihi: 09.09.2007)

6.3 Umman Ekonomisi

Umman'ın ekonomik yapısı, her ne kadar ülkenin petrol kuyularının dağınık, düşük verimli olması ve ürünün oldukça zor çıkarılabilmesi gibi dezavantajlarına rağmen, diğer Körfez Ülkeleri'nde olduğu gibi petrole dayalıdır. Bununla birlikte, özellikle 2000 yılından bu yana, gerek petrol üretiminde maliyetlerin giderek artması, gerek yeni rezervlerin bulunamaması sonucu mevcut kaynağın daha ekonomik kullanılmasına yönelik arayışlar sonucunda, petrol üretimi giderek azalmaktadır.¹¹⁷

Umman ekonomisi 1974 yılından beri serbest rekabete ve fırsat eşitliği stratejisine dayanmaktadır. Sultanlığın uyguladığı beşer yıllık kalkınma planlarına ve ekonomik ve sosyal alanda sağladığı olağanüstü gelişmelere rağmen ekonomideki bazı güçlükler devam etmektedir. Bu ülkede de petrol ve doğalgaz ekonominin belirleyicisi konumundadır. 1998'de petrol fiyatlarındaki düşüş hükümetin özel sektör öncülüğünde ülkenin ekonomisini çeşitlendirmek için yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu amacın gerçekleşmesi için de yeni yatırım teşvik yasaları yürürlüğe konmuştur.¹¹⁸

Umman'da 2001–2005 yılı Beş Yıllık Altıncı Kalkınma Planına uygun olarak, Rusail Elektrik Santrali projesi için 70 milyon U.R.(yaklaşık olarak 180 milyon dolar) Ghubrah Elektrik ve Tuzlu Su Arıtma istasyonu için 190 milyon U.R. (yaklaşık 490 milyon dolar) ve Sultanlığın Elektrik üretimi ve dağıtımını için 345 milyon U.R. (yaklaşık 890 milyon dolar),yatırım ve geliştirme projeleri özel sektör yatırıma yerli ve yabancı yatırımların Umman'a çekilmesi için gereken adımlar atılmıştır.Ticari şirket yasası ve Yabancı Sermaye Yatırım Yasası da değiştirilerek yabancılara da % 49'a kadar pay sahibi olma olanağı tanınmıştır.Böylece yabancı yatırımcıların kurmuş olduğu şirketler Ummanlı şirketler gibi işlem görmüş ve istedikleri sektörde yatırım yapma olanağına sahip olmuşlardır.¹¹⁹

¹¹⁷T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı “**Oman Sultanlığı Ülke Raporu**”,Mart 2005, Muskat Büyükelçiliği DTM Ofisi, Umman, s.16

<http://www.turkarap.org/tr/publication.php>,(Erişim Tarihi: 16.06.2007)

¹¹⁸ Derezinci,a.g.e.,s.69.

¹¹⁹ Derezinci,a.g.e.,ss.70-71.

6.4 Umman'ın Beşeri Yapısı

Umman nüfusunun %75'ini İbadhi Müslümanlar, %25'ini ise Sünni ve Şii Müslümanlar ile Hindular oluşturur. Ana dili Arapça olan bu ülke nüfusunun %42,6'sını 0 – 14 yaş, %54,9'unu 15 – 64 yaş ve %2,5'ini ise 65 yaş üstü insanlar oluşturur. Eğitimin ücretsiz olduğu Umman'da okuma yazma oranı 2002 yılında % 75,8 seviyelerine ulaşmıştır. Sağlık hizmetlerinin genel olarak iyi olduğu Umman'da 2002 yılı ortalama insan ömrünün 73 yaş olduğu belirtilmiştir.¹²⁰

Umman nüfusunun %71,49'u şehirlerde yaşamaktadır. Ekonomik kalkınmaya bağlı olarak geniş iş imkânları, genç Ummanlıların başta başkent Muskat olmak üzere, şehirlere yönelmesine neden olmaktadır. Nüfusun yarısından fazlası başkent Muskat civarında yaşamakta olup, Sohar, Salalah, Nizwa ve Sur da ekonomik gelişmenin hızlanması ile birlikte giderek önemli hale gelmektedir.¹²¹

6.5 Umman'ın Sanayi Sektörü

Sanayi üretiminde LNG, çimento, bakır ve kablolar önemli yer tutmaktadır. Başlıca yatırımlar petrol, alüminyum ve üre rafinerileri, metanol tesisi, demir-çelik tesisi, çimento fabrikası, petro-kimya tesisleri kurulması için yapılmıştır. Ülkede halen, Mina el-Fahal bölgesinde faaliyet gösteren tek bir rafineri mevcuttur. Fakat Sohar Bölgesi'nde günde 75.000 varil kapasiteye sahip olacak ikinci bir rafinerinin kurulması çalışmalarına başlanmıştır.¹²² Ülkenin imalat sanayinin hemen hemen yarısını doğalgazın sıvılaştırılmasına yönelik olarak faaliyet gösteren tesisler ile petrol rafinajı oluşturmakta olup, 2003 yılında GSYİH içerisindeki payı %4,8 'dir. Tüm sanayi faaliyetlerinin GSYİH içerisindeki payı 2003 yılında %12,1 olarak gerçekleşmiş, imalat sanayinin GSYİH'ya katkısı ise %8,3 olarak kaydedilmiştir.¹²³

¹²⁰Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, "Oman Ülke Bülteni", Eylül 2005, DEİK, İstanbul, s.2, <http://www.turkarap.org/tr/publication.php>, (Erişim Tarihi: 16.06.2007)

¹²¹"Oman Sultanlığı Ülke Raporu", a.g.e., s. 7.

¹²²"Oman Ülke Bülteni", s. 4

¹²³"Oman Sultanlığı Ülke Raporu", s.17

6.6 Umman'da Petrol Ve Enerji Sektörü

Diğer Körfez ülkeleri gibi ekonomide petrolün belirleyici olduğu olan Umman, 2004 yılında petrol fiyatlarının artması sonucunda petrol ihracatı azalmasına rağmen petrol gelirlerinde önemli bir artış kaydetmiştir. 2004 yılı başında 4,3 milyar dolar olarak öngörülen petrol geliri, 7,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Petrolün yanı sıra doğalgaz rezervlerine de sahip olan Umman 1990 yılından bu yana önemli bir LNG ihracatçısı konumundadır. Bununla birlikte Umman'ın son derece kısıtlı (yaklaşık 5,6 milyar varillik petrol, 850 milyar metreküplük doğalgaz) rezervinin kaldığı bilinmekte ve petrolünün 20 yıl içinde tükeneceği belirtilmektedir.¹²⁴

2.843 kuyuda günde ortalama 275 varillik verimle üretilen petrol, ülkenin ihracat gelirlerinin %66'sını, GSYİH'ın ise %38,6'sını sağlamaktadır. Ülkenin petrol üretimi 2004 yılında 779.700 v/g olarak gerçekleşmiştir. Üretilen 285,4 milyon petrolün % 92'si (263,6 milyon varil) ihraç edilmiş, geri kalanı ise ülkenin hâlihazırda tek rafinerisi olan Mina el Fahal'de işlenerek iç tüketimde kullanılmıştır. Umman'ın tek faaliyet gösteren ilk ve tek rafinerisi 1982 yılında başkent Muskat'ta kurulan 85.000 varil/gün kapasiteli Mina al Fahel Rafinerisidir.¹²⁵

1990'lı yılların başında bulunan doğalgaz ülkenin en önemli enerji kaynağını teşkil etmektedir. 850 milyar m³'lük rezervleri bölge ülkeleri ile kıyaslandığında az olan Umman, söz konusu kaynağı gerek ihraç ederek, gerek sanayi tesislerinde enerji girdisi olarak kullanmak suretiyle ülke ekonomisinin petrole bağımlılığını azaltmak amacıyla kullanmaktadır. Bu çerçevede, Sur-Qalhat'ta LNG tesisleri kurulmuş olup yılda hâlihazırda 6,6 milyar m³, sıvılaştırılmış doğalgaz ihraç edilmekte olup, Sohar Bölgesi'nde doğalgazı enerji üretiminde kullanacak pek çok sanayi tesisi inşa halindedir. Umman hedefi 2020 yılında doğalgazın ekonomideki payını %10'a çıkarmaktır.¹²⁶

¹²⁴“Oman Ülke Bülteni”,ss.2-3

¹²⁵“Oman Sultanlığı Ülke Raporu”,s.7.

¹²⁶a.g.e.,s.9

6.7 Umman'da Tarım Ve Hayvancılık

Hâlihazırda, tarımsal üretim Batinah ve Salalah (kuzey ve güney batı) bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, sektörün GSYİH'e katkısı son derece kısıtlı olup (2003 yılında %1,9), su kaynaklarının giderek azalması, bu sektörün geleceğini doğrudan etkilemektedir.¹²⁷ Bununla birlikte, çalışan nüfusun %7,9'unu (43.904 yabancı, 14.210 Ummanlı) istihdam eden sektör, lojistik hizmetleri ve diğer ilgili hizmetler de hesaba katıldığında Umman toplumunda önemli bir yere sahip kabul edilmektedir.¹²⁸ Tarım sektöründeki genel sorun, yeraltı sularının yoğun olarak kullanılması ve bu çerçevede toprağın tuzlanmasının artmasıdır. Geleneksel sulama yöntemlerinin kullanıldığı dönemlerde su arz ve talebinde bir denge olmasına rağmen, pompa sistemlerinin kullanılması ile birlikte yeraltı kaynakları ciddi oranda tükenmiş, tuzlanma ise sahil boyunca yaşanan önemli bir sorun haline gelmiştir. Batinah bölgesinde tuzlanma önemli boyutlara ulaşmış ve tuza dayanıklı bir bitki olan hurma ağaçlarına dahi zarar verir hale gelmiştir.

Ülkede büyük baş hayvan yetiştiriciliği güneyde yapılmakta, küçükbaş hayvan sürüleri ise daha engebeli bölümlerde bulunmaktadır. Hükümet Dhofar bölgesinde yaşayan 216.000 kişilik nüfusun 2/3'lük kısmının hayvancılık yoluyla geçimini sağladığını belirtmektedir. Ülkede tavukçuluk da yapılmakta olup, FAO verilerine göre 2003 yılında 3,4 milyon tavuk yetiştirilmiştir.¹²⁹

6.8 Umman'ın Dış Ticareti

Umman'ın dış ticaretinde petrol halen önemini korumaya devam etmektedir. Yıllar içerisinde petrol ihracatı % 60–70 arasında gerçekleşmektedir. Ülkenin petrol dışı diğer önemli ihraç kalemleri ise; hayvansal ürünler, taze meyve-sebze, çeşitli gıda mamulleri, mineral ve madenler, kimyasal maddeler, tekstil ve çeşitli makine ve aletlerdir.¹³⁰

¹²⁷ a.g.e., s.17

¹²⁸ a.g.e., s.30

¹²⁹ a.g.e., ss.30–31

¹³⁰ a.g.e., s.49

2004 yılı ihracatı 13,3 milyar dolar olan Umman'ın 2003 yılından bu yana petrol dışı ihracatı %38 oranında artmıştır. İhracat gelirlerinin %80'ini petrol ve gaz ihracatından kaynaklanmaktadır. Umman petrolü Çin, Japonya, Güney Kore, Tayland ve Tayvan'a; LNG ise Güney Kore'ye satılmaktadır.İhracat gelirlerinin %8,8'ini oluşturan petrol dışı ihracatta Umman'ın başlıca ortakları BAE, İran, Suudi Arabistan, ABD, İngiltere, Yemen, Hong Kong, Ürdün, Singapur, Kuveyt'tir. Deniz ürünleri, süt ve krema, çimento, kablolar, deterjan, mobilya gibi kalemler başlıca ihraç ürünleridir. Reeksport, tıpkı BAE'de olduğu gibi ülkenin ihracatında büyük bir ağırlık taşımaktadır.Toplam ihracat gelirlerinin %11,4'ü reeksporttan kaynaklanmaktadır. ¹³¹ Umman'ın ithalatı ise, tüketim malları, imalat sanayine dönük yatırım malları ve gıda ürünleri başta olmak üzere hemen hemen her sektörde tüm malları kapsayan bir yapıya sahiptir. Ülkenin ithalatı 1994 yılından 2003 yılına kadar yılda ortalama % 6,4'lük artış kaydetmektedir. Bu yapı, temel olarak ekonominin büyümesinin ve refahın artmasının yanı sıra hızlı artan nüfusun da bir etkisi olarak değerlendirilmelidir. ¹³²

¹³¹“Oman Ülke Bülteni”,s.7

¹³²“Oman Sultanlığı Ülke Raporu”,s.50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ ÜLKELERİ ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Suudi Arabistanla ekonomik ilişkilerimiz petrol fiyatlarının artmaya başladığı 1973 yılından itibaren müteahhitlik hizmetleri ve işçi gönderilmesi şeklinde başlamış ve bu ilişkiler 1985 yılında zirveye ulaşmıştır.¹³³Petrol gelirlerindeki artışa paralel olarak Suudi Arabistan'ın yatırım imkanlarındaki artışın Türk müteahhitlik firmalarının faaliyetlerinde de bir artışa sebep olacağı ve Türk firmalarının 2007 yılında iki milyar \$ civarında inşaat işleri yapmaları tahmin edilmektedir.

Türkiye ve Suudi Arabistan arasında gerçekleşen dış ticaret yıllar içerisinde artış göstermiştir. Ancak yine de genel olarak değerlendirdiğimizde rakamlar göreceli olarak düşük kabul edilmektedir.

Körfez İşbirliği Konseyi üyelerinden biri olan Suudi Arabistan'da;Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerinden ihraç edilen mallar,bu ürünlerin en az % 40'ının Konsey ülkelerinden birinde katma değer kazanmış olması ve üretici firmanın en az % 51'inin Konsey üyesi devletlerin vatandaşları tarafından kurulmuş olması koşuluyla tüm vergilerden muaftır. Konsey, üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, işgücünün ve sermayenin serbest dolaşımı üzerindeki engellerin azaltılmasını sağlamak yoluyla bölgesel ekonomik işbirliğinin güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Suudi Arabistan'a ithal edilen malların çoğunluğu ortalama %12 oranında gümrük vergisine tabidir.Temel gıda maddeleri ve ilaçlar gibi diğer başlıca ürünler ve kalkınma projeleri için sermaye ekipmanı gümrük vergisinden muaftır.Yerli sanayinin korunması amacıyla çimento, yumurta, makine yağı, tel kafesler, halılar, parmaklıklar, çitler, çelik borular, sabun ve sülfürik asit gibi ürünlere %20 oranında gümrük vergisi uygulanmaktadır.

¹³³ T.C Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği,"Suudi Arabistan'ın Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri",Temmuz 2007,Cidde, s.27
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/Yillik%20Rapor%202006.doc>,(Erişim Tarihi: 17.09.2007)

Türkiye'nin Suudi Arabistan'la ticari ilişkilerine baktığımızda, Türkiye son yıllarda azalmakla birlikte sürekli dış açık vermektedir; tabloda da görebileceğimiz gibi iki ülke arası ticarete denge açısından Suudi Arabistan'ın bariz bir üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin Suudi Arabistan ile dış ticaretindeki açığın temel nedeni de Türkiye'nin enerji açısından dışa bağımlı yapısıdır. Suudi Arabistan'dan da ithal ettiği petrol ve petrol ürünleri iki ülke arasında Suudi Arabistan lehine bir denge yaratmaktadır.

Tablo 20
Türkiye ve Suudi Arabistan Dış Ticareti

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2000	386.554	961.682	1.348.236	-575.128
2001	500.642	729.645	1.230.287	-229.003
2002	554.643	793.790	1.348.433	-239.147
2003	740.341	967.863	1.708.204	-227.522
2004	768.369	1.231.507	1.999.876	-463.138
2005	961.464	1.888.577	2.850.041	-927.113
2006	982.809	2.244.670	3.227.479	-1.261.861

Kaynak: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu: "Suudi Arabistan Ülke Bülteni",
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214165841SuudiArabistan-subat07.pdf>, s.11,(19.05.2007)

Görüldüğü gibi Suudi Arabistan ile olan iki ülke arasındaki dış ticaret 1997 yılında 1.5 milyar dolar iken daha sonraki yıllarda 2003 yılına kadar bu rakama ulaşamamıştır. 2003 yılında 1.7 milyon dolara ulaşarak önemli bir artış gösteren ticaret hacmi 2004 yılında ise 2 milyar doları bulmuştur. 2006 yılında ise 3.2 milyar dolarlık bir ticaret hacmine ulaşılmıştır.

1.1 Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı

Suudi Arabistan'a yapılan ihracat rakamları incelendiğinde önemli olan bu pazardan Türkiye'nin oldukça küçük bir pay sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber iki ülke arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve serbest ticaret anlaşması imzalaması halinde iki ülke arasındaki ticaret hızla artma potansiyeline de sahiptir.

En önemli ithal kalemleri arasında taşıt araçları ve yan sanayi, elektrikli güç sistemleri, su arıtma donanımları, tedavide kullanılan ilaçlar, kâğıt, karton yer alan Suudi Arabistan'a bu ürünlerin ihracatının artırılması, Türk menşeli ürünlerin bu pazarda tanıtımının doğru bir şekilde ve yoğun olarak yapılmasıyla mümkün olabilecektir. Bu ülkeye ayrıca kumaş ihracatını artırmak da mümkün kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra Suudi Arabistan inşaat sektörü açısından da önemli bir Pazar kabul edilmektedir

Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatında motorlu kara taşıtları, demir ve çelik, meyvalar, kabuklu yemişler, turunçgiller, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları, mineral yağlar, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, hububat, sebzeler, elektrikli makina ve cihazlar gibi ürünler önem taşımaktadır.

Bilgisayar, otomotiv, tıbbi ekipman, malzeme, araç ve gereçleri, telekomünikasyon, tekstil, giyim, çevre teknolojisi ve gıda sektörleri Suudi Arabistan'a ihracat açısından önemli potansiyele sahip sektörlerdir.

Tablo 21
İşkollarına Göre Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı (\$)

Ürün ve İşkolu	2005
Demir Çelik	149.375.273
Motorlu Kara Taşıtları, Traktör,Bisiklet,Motosiklet Ve Diğer	119.167.582
Halılar Ve Diğer Dokumaya Elverişli Maddeden Yer Kaplamaları	80.629.421
Yenilen Meyveler, Kabuklu Yemişler, Turunçgil Ve Kavun Kabuğu	59.041.415
Kazan;Makina Ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	57.643.844
Elektrikli Makine Ve Cihazlar, Aksam Ve Parçaları	50.954.673
Demir Veya Çelikten Eşya	39.978.551
Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar Ve Müstahsalları, Mumlar	34.578.674
Kauçuk Ve Kauçuktan Eşya	29.394.871
Örülmemiş Giyim Eşyası Ve Aksesuarları	26.581.201

Kaynak: Vural Çekinmez, **Suudi Arabistan İş Kültürü**, Dış Ticaret Müsteşarlığı İGEME, 2006, s.4

Tablo 22
Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı

Aylar	2006	2007	% Artış
Ocak	46.992	96.759	105,9
Şubat	63.682	106.512	67,3
Mart	108.940	118.933	9,2
Nisan	61.145	81.140	32,7
Mayıs	85.860	113.116	31,7
Haziran	82.324	102.643	24,7
Temmuz	81.157	153.276	88,9
Ağustos	99.401	173.704	74,8
İlk Sekiz Ay	629.501	946.082	50,3
Eylül	78.782		
Ekim	72.847		
Kasım	82.241		
Aralık	183.665		
Toplam	1.046.528		

Kaynak:http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/AGUSTOS%202007_raporu.doc

Suudi Arabistan'a ihracatımız 2006 yılında bir önceki yıla göre hemen hemen aynı kalırken 2007 yılının Ağustos ayında bir önceki yılın Ağustos ayına göre %74,8'lik ve 2007 yılının ilk yedi ayında da bir önceki yılın aynı dönemine göre %50,3'lük bir artış gözlenmektedir.

1.2 Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan İthalatı

2006 yılında Suudi Arabistan'dan İthalatımız 2.245 Milyon \$ olarak gerçekleşmiş olup 2005 yılına kıyasla ithalatımız %18,8 artmıştır.2007 yılı Temmuz ayında Suudi Arabistan'dan ithalatımız 204 Milyon \$ olup, geçen yılın aynı dönemindeki ithalatımızdan %2,9 daha fazladır. 2007 yılı ilk yedi ayında Suudi Arabistan'dan ithalatımız 1.204 Milyon \$ olup, geçen yılın aynı dönemindeki ithalatımızın %91,6'sı kadardır.¹³⁴

¹³⁴T.C Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği,"Ağustos 2007 Raporu",Eylül 2007,Cidde,s.10
http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/AGUSTOS%202007_raporu.doc,(Erişim Tarihi: 15.09.2007)

Tablo 23'e baktığımızda her iki ülkenin de ticaretinde diğerinin önemli bir payı yoktur ve her iki ülke de birbirinden aldıkları malları başka bir ülkeden de kolayca temin edebilirler.2006 yılında,Suudi Arabistan'a yönelik ihracatımız bir önceki yıla göre %2.2 oranında artarak 958 milyon dolardan 983 milyon dolara ulaşmış, ithalatımız ise % 19 oranında artış kaydederek 1.8 milyar dolardan 2.2 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 23

Suudi Arabistan ile Dış Ticaretimizin Gelişimi

Milyon \$	1985	1990	1995	2000	2005	2006
İhracatımız	430	338	470	387	958	983
İthalatımız	226	724	1.383	962	1.886	2.245
Denge	204	-386	-913	-575	-928	-1.262
İhracatımızdaki Suudi Payı (%)	5,4	2,6	2,2	1,4	1,3	1,2
İthalatımızdaki Suudi Payı (%)	2	3,2	3,9	2,3	1,6	1,6
Suudi İthalatındaki Payımız (%)	1,9	1,4	1,7	1,3	1,8	1,6
Suudi İhracatındaki Payımız (%)	0,9	1,6	2,8	1,2	1	1,1

Kaynak:http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/AGUSTOS%202007_raporu.doc

Tablo 24'de yer aldığı şekliyle Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan en büyük ithalat kalemini petrol ve petrol-kimya endüstrisine bağlı ürünler oluşturmaktadır.Yıllar içerisinde Türkiye'nin ithal ettiği petrol miktarına göre de iki ülke arasındaki dış ticaret açığı şekillenmektedir.

1990 yılında yaşanan Körfez Krizi sonucu Birleşmiş Milletler tarafından Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle Türkiye'nin petrol ithalatı Suudi Arabistan'a kaymıştır.

Bu sebeple Türkiye'nin dış ticaret dengesi aleyhimize dönmüş ancak 1998 yılında petrol fiyatları genel düzeyinde ortaya çıkan düşüş ile birlikte dış ticaret açığında belirgin bir azalma olmuştur.¹³⁵

Tablo 24
Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan İthalatı (\$)

İşkolu	2005
Mineral Yakıtlar	1.472.733.363
Plastikler	230.440.033
Organik Kimyasallar	115.399.084
Emdirilmiş,Sıvanmış,Kaplanmış Mensucat,Bunlardan Teknik Eşya	22.134.689
Debagat Ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasa,Boya,Macun,Sakızlar	13.904.823
Sentetik Ve Suni Devamsız Lifler	13.242.479
Vatka,Keçe,Dokunmamış Mensucat,Özel İplik,Sicim Ve Mamulleri	5.637.786
Kazan;Makina Ve Cihazlar,Aletler,Parçaları	2.887.490
Adi Metallerden Çeşitli Eşya	2.146.208
Halılar Ve Diğer Dokumaya Elverişli Maddeden Yer Kaplamaları	1.598.205

Kaynak: Vural Çekinmez, **Suudi Arabistan İş Kültürü**, Dış Ticaret Müsteşarlığı İGEME, 2006, s. 4.

¹³⁵Öztürk, "Suudi Arabistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye Suudi Arabistan Dış Ticareti", a.g.e, s.8

1.3 Yapılan İkili Anlaşmalar

İki ülke arasında, 1 Mayıs 1974 tarihinde Riyad'da imzalanan Ticaret Anlaşması ile Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması mevcuttur. Ayrıca, Karma Ekonomik Komisyon toplantıları dönüşümlü olarak her iki ülkede düzenlenmekte olup, 8. Dönem Toplantısı 18-19 Mayıs 2004 tarihlerinde Cidde'de gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Suudi Arabistan arasında 1 Mayıs 1974'te Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, 19 Mart 1986'da Deniz Taşımacılığı İşletmeciliğinin Koordine Edilmesi ve Düzenlenmesi Anlaşması ve aynı tarihte Karayolu Ulaşımının Koordinasyonu ve Düzenlenmesi Anlaşması ve 11 Ocak 1989 Hava Taşımacılık Teşebbüslerinin Faaliyetleri Dolayısıyla Alınan Vergilerde Muafiyet Anlaşması yapılmıştır.

1.4. Ticari İlişkilerde Bilinmesi Gerekli Konular

1.4.1 Ticari Engeller (Sektörel)

Alkollü ve uyuşturucu maddeler, silah ve İslam Dini'ne göre yenmesi şüpheli maddeler gibi Suudi Arabistan'a ithalatı yasak mallar dışında, ithalatın kotalarla sınırlanması veya ithalatı tamamen önlemeye yönelik ağır gümrük vergileri söz konusu değildir. Suudi Arabistan piyasası yabancı mallara genel olarak açık bir pazardır.

1.4.2. İthalat Mevzuatı ve Ticarete Uygulanan Standartlar

Suudi Arabistan sanayinin daha ziyade başka vasıtalarla takviye edilmesi ve kamu harcamalarını karşılamak bakımından ihtiyaç içinde olunmaması sebebiyle gümrük vergileri düşüktür. İşlenmemiş gıda maddelerinde ve ilaçlarda gümrük vergisi genellikle yoktur. Buğdayda ve kümes hayvanı etinde %20, buğday ununda %25, çizme türü ayakkabılarda, demir-çelik ürünlerinde, freonlu klimalarda, bazı buzdolaplarında %12, metal mobilya, ahşap yatak odası mobilyasında %15, ahşap yemek odası mobilyasında %8 gümrük vergisi vardır. Bunun dışında gümrük vergileri genellikle %5'dir.¹³⁶

¹³⁶”Suudi Arabistan’ın Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri”, a.g.e., s.30

Suudi Arabistan’da alınan vergiler İslami esasların gereği olarak ve belki bazan diğer ülkelere öykünüldüğü için alınmaktadır.KDV ve başka bazı tüketim vergileri yoktur.¹³⁷

Uluslararası standartlara uygunluk yanında Avrupa ve ABD standartlarına uygunluk gerekmektedir.Kamu kurumlarının alımlarında dışlayıcı bazı standartlar belirlendiği söylenmektedir.

Gıda Maddeleri İthalatında Muhteviyat (ingredients) Sertifikası, İnsan Tüketimine uygunluk Sertifikası, fiyatların ihracatçı ülkedeki pazar fiyatlarıyla aynı olduğuna dair belge,

Et İthalatında Helal Et Belgesi, kesilen hayvan hakkında bilgi veren ve kesimden önce sağlıklı olduğunu belirten bir veteriner belgesi,

Tohum ve Hububat İthalinde Teftiş Belgesi, Fotoseniteri Belgesi, Tohum Analiz Sertifikası, Ağırlık Sertifikası,

Yem Katkı Maddeleri İthalinde Serbest Satış Sertifikası, Ürün Tescil Sertifikası, Ürün Güvenlik Verileri Belgesi,

Canlı Hayvan İthalinde, Ağırlık Sertifikası, Sağlık Sertifikası, Yol Sertifikası, Üretim Raporu ve Teftiş ve Kabul Deklerasyonu,

Meyve ve Sebze İthalinde, Mantar ve Böceksizlik Sertifikası,

Elektrikli Aletler İthalinde, SASO (Suudi Arabia Standard Organisation) Uygunluk Belgesi,

Motorlu Vasıtalar İthalinde, SASO Motorlu Taşıtlar Uygunluk Belgesi,

İlaç İthalinde, Serbest Satış Belgesi,ihracatçı ülkede aynı isim ve formülle satış yapıldığına dair Belge,talep edilmektedir.¹³⁸

¹³⁷ a.g.e.,s.31

¹³⁸ a.g.e.,s.31

1.5 Suudi Arabistan Piyasasının Genel Özellikleri ve Karşılaşılan Sorunlar

- Kefil sisteminin kaldırılması;Suudi Arabistan'da faaliyet göstermek isteyen yabancı bir iş adamının kendisine bir Suudi Arabistan vatandaşının kefil olması gerekmektedir.Buda Türk firmaları için önemli bir engel oluşturmaktadır.
- Bürokratik engellerin azaltılması;özellikle Türkiye ve Suudi Arabistan ithalat ve ihracat mevzuatlarından kaynaklanan bürokratik engellerin azaltılması,sadeleştirilmesi ve uyumlaştırılması, tarife dışı engellerin kaldırılması.
- Suudi Arabistan'da Türk ürünlerine karşı daha önceden oluşan negatif önyargı bulunmaktadır. Türk ürünlerine Suudi Arabistan pazarında eşit rekabet ortamının sağlanması, Türk malı imajının ve markasının yaygınlaştırılması yönünde girişimlerde bulunulması,
- Türk bankalarının mektuplarının Suudi Arabistan makamlarınca kabul görmesine yönelik girişimlerde bulunulması, iki ülke arasındaki bankacılık sisteminin iş adamlarının ihtiyaçlarına en uygun şekilde karşılık verebilecek hale getirilmesi, bu çerçevede Türk bankalarının akreditasyon işlemlerinin Suudi Arabistan bankalarınca daha etkin şekilde ele alınması,
- Çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmasının iki ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe girmesi, ikili ticari ilişkileri artırabilecektir.
- Taşımacılık boyutunda iyileşme sağlanması; özellikle uçakların yetersiz kapasiteleri - tekstil ürünlerinin- mallarının zamanında karşı tarafa ulaştırılmasında çekilen zorluklar, Türkiye'den giden nakil araçlarının yetersizliği nedeniyle ödenen yüksek navlun, kara nakliye imkânlarının olmaması,
- Genel finansman sorunlarının asılması (özellikle taahhütler için ihtiyaç duyulan banka garantilerinin temininde zorluk, Türk bankalarının kontrgarantilerinin kabul edilmemesi),

- Vize alımında karşılaşılan zorlukların giderilmesi; Suudi Arabistan'a ya umre vizesiyle, ya da davetli olarak işadımı sıfatıyla gelinebilmektedir. Umre vizesi almanın oldukça yüksek bir parasal maliyeti ve işadımı vizesi almanın da davetçi bulma gibi güçlükler söz konusudur.

2. TÜRKİYE-BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Birleşik Arap Emirlikleri tarımsal ürünler bakımından dışa bağımlı ülkeler arasında kabul edilmektedir. Bu durum ülkenin Türkiye ile dış ticaretine de yansımıştır ve 2002 yılında Türkiye 74 milyon dolarlık tarımsal ürünü Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç etmiştir. Ayrıca inşaat sektöründe gelişme gösteren ülke bu haliyle de çok yakın gelecekte Türkiye için fırsatlar sunmaktadır.

Ülkemiz ile BAE arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, 9 Ağustos 1984 tarihli Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Söz konusu Anlaşma uyarınca kurulmuş olan Karma Ekonomik Komisyonun 6. Dönem Toplantısı 1923 Kasım 2000 tarihlerinde Abu Dabi'de yapılmıştır. 2005 yılı Eylül ayında Abu Dabi'de Yatırımların Karşılıklı Korunması Anlaşması imzalanmıştır.¹³⁹

Yıllara göre Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında gerçekleştirilen dış ticaret de aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹³⁹Çekinmez, "Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili", a.g.e,s.20.

Tablo 25
Türkiye Birleşik Arap Emirlikleri Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıl	İhracat (\$)	İthalat(\$)	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2000	315.974	39.745	355.719	276.229
2001	380.145	65.140	445.285	315.005
2002	457.328	100.805	558.133	356.523
2003	702.908	113.597	816.505	589.311
2004	1.139.465	183.485	1.322.950	955.980
2005	1.675.187	205.442	1 880 629	1 469 744

Kaynak: Vural Çekinmez, Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili, TC Başbakanlık İhracatı Geliştirme Etüt Başkanlığı, 2006, <http://www.igeme.org.tr/tur/rapor/ulke/BAE.pdf>,s. 21(12.06.2007)

Tablo 25 ve 26'dan da görüleceği gibi 2000 yılında gerçekleşen 355.719 milyon \$'lık ticaret hacmi artarak 2005 yılında 1,8 milyar \$ 2006 yılında ise 2.2 milyar \$'a ulaşmıştır.Dış ticaret dengesi ise Türkiye'nin lehine gerçekleşmiştir.2006 yılında Türkiye BAE ile olan ticaretinden 1,6 milyar \$'lık dış ticaret fazlası elde etmiştir.

Bunun yanı sıra Suudi Arabistan'da olduğu gibi BAE'nde de inşaat sektörü çok canlı durumdadır. İnşaat malzemeleri piyasa talebinin kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan ihaleler neticesinde büyümesi beklenmektedir.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Güleç ve Oğuz,a.g.e.,s.24.

2.1 Türkiye'nin BAE'ne İhracatı

Ülkemizin en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında BAE onbirinci sırada yer almaktadır. Genel olarak tarım ürünlerinde ithalat bağımlısı olan BAE, bitkisel yağlar, dondurulmuş tavuk eti ve parçaları, dana eti ve meyve gibi ürünlerde önemli potansiyele sahiptir.

Türkiye'nin BAE'ne ihracatı 2001 yılında 380 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2002 yılından sonra da artış grafiği devam etmiştir ve 2006 yılında 1,9 milyar gibi önemli bir rakama ulaşmıştır.

Tablo 26
Türkiye-BAE Ticareti

Milyon dolar	2003	2004	2005	2006
İhracat	700	1,129	1,600	1.958
İthalat	109	170	200	322
Toplam Dış Tic Hacmi	809	1,299	1,800	2,280

Kaynak: <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/DU/ULKE%20NOTU%202007.doc> (19.09.2007)

Tablo 27'de de görüldüğü gibi Türkiye'nin BAE'ne ihracatında demir çeliğin ciddi bir önemi bulunmaktadır. Toplam ihracatın 1 milyar \$'lık kısmı demir-çelik ihracatından sağlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda da Türkiye'nin BAE'ne ihracatında ilk altı kalemin 2003-2006 yılları arasında sıralanışı gösterilmiştir.

Tablo 27
Türkiye'den BAE'ne ihraç edilen başlıca ürünler

Milyon dolar	2003	2004	2005	2006
Demir Çelik	377	598	920	1.089
Değerli metaller (mücevherat)	74	96	151	162
Makine-Ulaş. Araç.	68	74	109	116
Tarımsal ürünler (gıda)	35	45	51	61
Hazır giyim	19	21	23	29
Tüketim malları	99	161	224	208

Kaynak: <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/DU/ULKE%20NOTU%202007.doc> (19.09.2007)

2.2 Türkiye'nin BAE'den İthalatı

Türkiye'nin BAE'ne 2000 yılında 39 milyon \$ olan ithalatı takip eden yıllarda artarak 2005 yılında 200 milyon \$,2006 yılında ise ciddi bir artışla 322 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

BAE'den ithalatımızda; işlenmemiş alüminyum, demir dışı metaller ve mamulleri,kahve, çay, baharat, kakao, tekstil elyafı ve mamulleri, hayvansal ve bitkisel hammaddeler, büro makinaları, motorlu kara taşıtları, kıymetli taş ve metaller, kazanlar,makinalar, mekanik cihazlar ile mineral yakıt ve yağlar ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 28
Türkiye'nin BAE'nden İthalatı (2005)

İnci, Kıymetli Taş ve Metal Ürünler	81.573.904
Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar Ve Müstahsalları, Mumlar	49.063.107
Alüminyum Ve Alüminyum Eşya	42.642.120
Pamuk	14.085.176
Plastik Ve Plastikten Mamul Eşya	4.563.365

Kaynak: Vural Çekinmez, Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili, TC Başbakanlık İhracatı Geliştirme Etüt Başkanlığı, 2006, <http://www.igeme.org.tr/tur/rapor/ulke/BAE.pdf>,s. 25,(12.06.2007)

2.3 İkili Anlaşmalar Ve Protokoller

Ülkemiz ile BAE arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, 9 Ağustos 1984 tarihli Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir.Ülkemiz ile BAE arasında imzalanması öngörülen Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması

Anlaşmasına ilişkin ikinci tur görüşmeler 2002 yılı Eylül ayı içinde yapılmış olup, imzaya hazır hale gelmiştir.¹⁴¹

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Antlaşması,	09/08/1984
Türkiye – Birleşik Arap Emirlikleri Hava Ulaştırma Anlaşması,	26/10/1986
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması,	29/01/1993
KEK VI. Dönem Toplantısı,	19.11.2000

2.4 BAE Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar, Öneriler

BAE bölgedeki diğer ülkelerin de önemli ölçüde mal ve hizmet tedarik ettiği bir ticaret merkezi konumundadır. Başta Amerikalı ve Avrupalı firmalar olmak üzere çok sayıda yabancı firma özellikle Dubai'de temsilcilik açmak suretiyle BAE pazarı ile birlikte Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ile yakın Afrika ülkelerine ait piyasaları buradan takip etmektedir. İhracatçılarımızın da BAE pazarına girişte göz önünde bulundurmalarında fayda görülen bazı konular olarak şunlar gösterilmektedir:¹⁴²

- Piyasada rekabet çok yoğundur ve piyasada tutunabilmek için mutlaka çok ciddi rekabet üstünlüğüne sahip olunması gerekmektedir.
- Ürün kalitesi çok önemlidir çünkü müşteri kesimi genelde yüksek gelire sahiptir. Kalite, satış sonrası hizmet, standarda uygunluk gibi faktörlerin önemi göz ardı edilmemelidir.
- Fiyat belirlenirken rakip ürünlerin fiyatları ve kur değişiklikleri dikkate alınmalıdır. Fiyatın egemen bir faktör olduğu bilinmelidir. Pazarda dürüstlük ve güven çok önemlidir. Piyasanın güvenini kaybetmiş bir marka veya firmanın bu piyasaya bir daha girmesine imkân bulunmamaktadır.

¹⁴¹ Suudi Arabistan'ın Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri", a.g.e., s.5

¹⁴² Çekinmez, "Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili", a.g.e., ss.31-32.

- Kişisel ilişki kurmaya (özellikle de üst düzey aile üyeleri ile) önem verilmelidir. Bu açıdan sık yüz yüze görüşme zemini hazırlanmalıdır. Bundan dolayı müşterinin Türkiye'ye davet edilmesinin, en az BAE ziyareti kadar verimli ve etkili olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır.
- Nüfus yapısı ve tüketici özellikleri nedeniyle ülke içi talepten ziyade ülke üzerinden sağlanacak dış talepleri yakalamak için girilmesi daha uygun görülmektedir.
- Ülkedeki ticaret büyük ölçüde ticaret merkezleri, marketler ve mağazalarda gerçekleşmekte ve açık pazar semt pazarı vb. ticaret alanları hiç bulunmamaktadır.

3. TÜRKİYE-KUVEYT EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Kuveyt arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler 1982 yılında imzalanan Ekonomik ve Sınâî, Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Söz konusu anlaşma uyarınca ve uygulamanın kolaylaştırılması amacıyla, Ekonomik, Sınâî ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu oluşturulması kararlaştırılmıştır. İki ülke arasında 1977 yılında Karma Ekonomik Komisyon toplantıları yapılmıştır.

Gerçekte Kuveyt, petrol ve petrol ürünleri üretimi dışında sanayisi çok gelişmiş bir ülke değildir. Ödeme sorunlarının bulunmaması nedeniyle, kalite ve fiyat açısından diğer yabancı ülke mamulleri ile rekabet edebilen her mala, Kuveyt pazarının açık olduğu söylenebilir. Kuveyt, nüfus olarak küçük bir ülke olmakla birlikte, tüketim alışkanlıkları açısından, nüfusuna oranla, büyük bir pazardır. Bu husus gıda maddeleri konusunda da geçerlidir. Kuveyt Ticaret Müşavirliği'ne ulaşan ithalat taleplerinde de gıda maddeleri ağırlıkla yer almaktadır.

Kuveyt'te bulunan kooperatif birlikleri büyük bir potansiyele sahiptir. Zira her bölgede kurulmuş bulunan kooperatiflerin sayısı 46'ya ulaşmıştır. Bunun dışında Kuveyt'te inşaat sektörü açısından da önemli bir potansiyel bulunmaktadır.¹⁴³

¹⁴³ Güleç ve Oğuz, a.g.e.,s.43.

3.1 Türkiye'nin Kuveyt'e İhracatı

Körfez krizi öncesi 1987 yılında 247,5 milyon dolar düzeyine ulaşan Kuveyt'e yönelik ihracatımız Körfez Savaşı nedeniyle 1991'de 16 milyon dolar seviyesine kadar düşmüştür. 1992 yılından itibaren tekrar artmaya başlayan ihracatımız 2002 yılında 139 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Kuveyt'e 2006 yılı ihracatımız ise bir önceki yıla göre %4.2'lik bir artış gerçekleştirerek 218.97 milyon ABD \$'ına ulaşmıştır. Kuveyt Gümrük İdaresinden alınan rakamlara göre ülkemizin 2006 yılı Kuveyt'e ihracatı 231,617 milyon ABD \$'ı olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 29
Kuveyt-Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi

Milyon \$	2002	2003	2004	2005	2006
Kuveyt'e İhracatımız	139,04	165,94	266,09	210,09	218,97
Değişim-%	% 32,7	% 19,3	% 59,9	% -21	% 4.2
Toplam İhracatımız (Milyar \$)	36	47	63	73.4	85.2
Değişim-%	% 15,1	%31,0	% 32,8	% 16,8	% 16
Kuveyt'in Toplam İthalatı (Milyar \$)	9.1	10.69	12.63	17.488	15.982
Değişim-%	% 13,36	% 17,44	% 7,41	% 38,4	%-8.6
Kuveytten İthalatımız	26,52	15,90	25,69	41,40	56,03
Türkiye-Kuveyt Ticaret Hacmi	165,56	181,84	291,78	251,49	275

Kaynak: http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(19.09.2007)

Genel olarak 2006 yılı ihracatımızda demir çelik ürünlerinin 80.96 milyon \$, demir çelikten mamul eşyaların 32.86 milyon \$, tekstil konfeksiyon ürünlerinin 27.9 milyon \$, gıda ürünlerinin 26.2 milyon \$, makine ve cihazların 20.89 milyon \$ ile önemli ürün gruplarını oluşturdıkları görülmektedir.

2004 yılında 150.76 milyon dolar olan demir çelik ihracatımız, Kuveyt demir çelik üreticisi United Steel Industrial Co. firmasının pazar payını yükseltmesi ve diğer KİK ülkeleri üreticilerinin üretimlerini arttırmaları sonucu 2005 yılında 71.29 milyon dolara gerilemiştir. Burada KİK ülkeleri üreticilerinin Kuveyt pazarına gümrüksüz

girebilmeleri, üretimde en önemli maliyet unsurlarından olan enerjiyi çok ucuza kullanmaları ve pazara yakın olmaları en önemli etkenler olmuştur.¹⁴⁴

Bunun dışında Kuveyt'in ülkemize 2006 yılı ihracatının 36.3 milyon doları organik kimyasal müstahzarlar 18,8 milyon doları ise plastik ürünleri oluşturmaktadır.İhracatı yapılan diğer ürünlere ait rakamlar ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 30
Başlıca Maddelere Göre Türkiye'ye İhracat

Fasıl	ÜRÜN (Milyon \$)	2002	2003	2004	2005	2006
27	ORGANİK KİMYASAL MÜSTAHZARLAR	10,8	8,2	13,5	18,4	36,03
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	4,2	5,5	9,8	22,8	18,8
04	SÜT VE SÜT MAMULLERİ,KUŞ VE KÜMES HAY.YUMURTALARI,BAL VB.	4,931	5,712	6,035	7,44	8,11
07	YENİLEN SEBZELER VE BAZI KÖK VE YUMRULAR	0,738	1,872	1,280	1,207	2,87
08	YENİLEN MEYVALAR,KABUKLU YEMİŞLER,TURUNÇGİL VE KAVUN KABUĞU	2,751	3,089	2,027	2,811	1
15	HAYVANSAL VE BİTKİSEL YAĞLAR VE BUNLARIN MÜSTAHSALLARI	1,058	1,232	1,220	0,935	1,21
16	ET,BALIK,KABUKLU HAYVAN,YUMUŞAKÇA VB HAYVANSAL MÜSTAHZARLAR		0,064	0,086	0,109	0,071
17	ŞEKER VE ŞEKER MAMULLERİ	2,025	1,963	2,445	2,396	2,98
18	KAKAO VE KAKAO MÜSTAHZARLARI	0,664	0,819	1,040	1,164	1,49
19	ESASINI HUBUBAT,UN,NİŞASTA,SÜT TEŞKİL EDEN MÜSTAHZARLAR	1,188	1,751	2,115	2,121	2,45
20	SEBZE,MEYVA,BİTKİ PARÇALARI,SERT KABUKLU YEMİŞ KONSERVELERİ	2,582	3,345	3,814	2,811	3,38
21	YENİLEN ÇEŞİTLİ GIDA MÜSTAHZARLARI	0,215	1,515	1,406	2,752	2,34
22	MEŞRUBAT,ALKOLLÜ İÇKİLER VE SİRKE	0,022	0,640	0,021	0,006	0,341
25	TUZ,KÜKÜRT,TOPRAK VE TAŞLAR,ALÇILAR VE ÇİMENTO	0,274	0,281	0,288	0,265	0,230
28	İNORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR,ORGANİK,İNORGANİK BİLEŞİKLER	0,133	0,051	0,733	0,396	1,153
30	ECZACILIK ÜRÜNLERİ	0,098	0,191	0,035	0,034	0,049
32	DEBAGAT VE BOYACILIKTA KULLANILAN HÜLASA,BOYA,MACUN,SAKIZLAR	0,205	0,235	0,149	0,329	0,261
33	UÇUCU YAĞLAR,REZİNOİTLER,PARFÜMERİ,KOZMETİKLER VB	0,235	0,249	0,557	0,821	0,580
34	SABUNLAR,YÜZEY AKTİF ORGANİK MADDELER,YIKAMA-YAĞLAMA MADDE.	0,386	0,602	0,648	0,627	0,681
38	MUHTELİF KİMYASAL MADDELER	0,249	0,041	0,066	0,267	0,396
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	2,358	4,463	4,860	5,298	5,65
40	KAUÇUK VE KAUÇUKTAN EŞYA	0,650	1,232	1,981	2,285	2,39
42	DERİ EŞYA,SARACIYE EŞYASI,SEYAHAT EŞYASI,BAĞIRSAKTAN EŞYA	0,179	0,162	0,246	0,047	0,119
44	AĞAÇ VE AĞAÇTAN MAMUL EŞYA;ODUN KÖMÜRÜ	0,074	0,063	0,251	0,087	0,141
48	KAĞIT VE KARTON;KAĞIT HAMURUNDAN KAĞIT	0,367	0,118	0,237	0,246	0,245

¹⁴⁴“Kuveyt'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri”,a.g.e.,s.68,

	VE KARTONDAN EŞYA					
49	BASILI KİTAP,GAZETE,RESİM VB BASKI SANAYİ MAMULU,EL YAZMALARİ	0,058	0,056	0,072	0,025	0,018
51	YÜN,KİL,AT KILI;BUNLARIN İPLİK VE DOKUMALARİ				0,240	0,195
52	PAMUK	0,192	0,230	0,471	0,327	0,267
54	DOKUMAYA ELVERİŞLİ SUNİ VE SENTETİK LİFLER	5,540	4,612	2,885	1,866	0,868
55	SENTETİK VE SUNİ DEVAMSIZ LİFLER	2,493	1,811	0,758	0,928	0,749
56	VATKA,KEÇE,DOKUNMAMIŞ MENSUCAT,ÖZEL İPLİK,SİCİM VE MAMULLERİ	0,019	0,037	0,075	0,196	0,101
57	HALILAR VE DİĞER DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDEDEN YER KAPLAMALARİ	4,416	4,766	6,373	8,36	11,56
58	ÖZEL DOKUNMUŞ MENSUCAT, DANTELA			1,561	1,594	2,37
60	ÖRME EŞYA	0,149	0,050	0,509	0,177	0,014
61	ÖRME GİYİM EŞYASI VE AKSESUARLARİ	1,948	2,509	3,297	3,366	4,53
62	ÖRÜLMEMİŞ GİYİM EŞYASI VE AKSESUARLARİ	8,177	6,744	7,512	7,33	6,17
63	MENSUCATTAN MAMUL DİĞER EŞYA,KULLANILMIŞ EŞYA,PAÇAVRALAR	0,378	0,561	0,469	0,717	1,12
64	AYAKKABILAR,GETRİLER,TOZLUKLAR VB EŞYA VE AKSAMİ	0,819	0,444	0,416	0,785	1,10
68	TAŞ,ALÇI,ÇİMENTO,AMYANT,MİKA VB MADDELERDEN EŞYA	1,994	1,962	2,886	2,331	3,03
69	SERAMİK MAMULLERİ	0,311	0,558	0,779	1,419	1,60
70	CAM VE CAM EŞYA	1,129	0,796	0,978	0,832	0,995
71	İNCİLER,KIYMETLİ TAŞ VE METAL MAMULLERİ,MADENİ PARALAR	0,690	0,561	0,292	0,100	0,149
72	DEMİR VE ÇELİK	67,57	82,52	150,76	71,29	80,96
73	DEMİR VEYA ÇELİKTEN EŞYA	7,861	3,435	4,280	17,48	32,86
74	BAKİR VE BAKIRDAN EŞYA	0,027	0,099	0,054	0,134	0,059
76	ALUMİNYUM VE ALUMİNYUM EŞYA	1,044	1,572	1,719	3,425	2,63
82	ADİ METALLERDEN ALETLER,BIÇAKÇI EŞYASI,SOFRA TAKIMLARİ	0,043	0,055	0,124	0,154	0,131
83	ADİ METALLERDEN ÇEŞİTLİ EŞYA	0,196	0,243	0,533	0,609	0,424
84	NÜKLEER REAKTÖRLER,KAZAN;MAKİNA VE CİHAZLAR,ALETLER,PARÇALARİ	3,392	7,395	10,918	8,841	9,17
85	ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR,AKSAM VE PARÇALARİ	3,169	1,988	9,469	9,202	11,72
87	MOTORLU KARA TAŞITLARİ,TRAKTÖR,BİSİKLET,MOTOSİKLET VE DİĞER	1,304	7,497	17,048	15,94	2,41
88	HAVA TAŞITLARİ,UZAY ARAÇLARİ,AKSAM VE PARÇALARİ			0,170		
89	GEMİLER,SUDA YÜZEN TAŞIT VE ARAÇLAR		0,029	6,208	14,14	1,05
90	OPTİK,FOTOĞRAF,SİNEMA,ÖLÇÜ,KONTROL,AYAR CİHAZLARİ,TİBBİ ALET.	0,278	0,364	0,445	0,360	0,514
94	MOBİLYALAR,AYDINLATMA,REKLAM LAMBALARİ,PREFABRİK YAPILAR	1,650	2,233	2,374	1,666	3,15
95	OYUNCAKLAR,OYUN VE SPOR MALZEMELERİ,AKSAM VE PARÇALARİ	0,046	0,005	0,020	0,005	
	TÜRKİYE'DEN TOPLAM İHRACAT	139	165,9	266	210	218.9

Kaynak:http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(19.09.2007)

3.2 Türkiye'nin Kuveyt'ten İthalatı

Türkiye'nin Kuveyt'ten yaptığı ithalat ham petrol ithalatına paralel olarak değişmektedir. Bu açıdan ithalat grafiklerinde dalgalı bir yapı görülmektedir. Örneğin 2003 yılında 114 milyon dolarlık petrol ve petrol ürünü ithalat edilmesi ile toplam ithalat 123,3 milyon dolar olarak gerçekleşirken, 2002 yılında petrol ve petrol ürünleri ithalatının sadece 9,4 milyon dolarda kalması nedeniyle toplam ithalat 26,5 milyon dolar düzeyinde kalmıştır. Tablo 29 da da görüldüğü gibi Kuveyt'ten 2006 yılı ithalatımız bir önceki yıla göre 14.6 milyon \$ artarak, 56 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. İthalatı yapılan kalemler ise genel olarak organik kimyasal müstahzarlar (Etandiol) ile esas itibarıyla polietilen olmak üzere plastik ve plastikten mamul eşyalardır.

Tablo 31
Maddelere Göre İthalat Miktar ve Değerleri

ÜRÜN	Miktar(KG)	Değer(\$)
DİĞER KABUKSUZ FINDIKLAR	3120	29176
DİOLLER-ETİLEN GLİKOL (ETANDİOL)	39627976	35408315
-'2,2OKSİDİETANOL (DİETİLEN GLİKOL,DİGOL)	1217514	968026
KİMYA SANAYİ/BAĞLI SANAYİLERDE KULLANILAN KİMYASAL ÜRÜN VE MÜSTAHZARLAR	43890	28.613
LİNEER POLİETİLEN (ÖZGÜL KÜTLESİ < 0, 94 (İLK ŞEKİLDE)	2986500	3763149
YÜKSEK YOĞUNLUK POLİETİLEN-ÖZGÜL KÜTLE=>0.94	11369875	14678239
PROPİLEN KOPOLİMERLERİ (İLK ŞEKİLLERDE)	123750	160752
KUZULARIN YÜNÜ ALINMIŞ PİKLE DERİLERİ	25450	127627
HAVA TAŞIT.TURBO JETLER VE PROPULSÖRLER VD PNÖMATİK STARTERLE	870 (adet)	436569
DİĞER AMAÇLI ELEKTRİK İLETKENİ-BAĞLANTI PARÇALI,GERİLİM<80V	227	19528
KUVEYT'TEN TOPLAM İTHALAT		56.038.401

Kaynak:http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc,(19.09.2007)

3.3 Türkiye İle Kuveyt Arasında İkili Anlaşmalar Ve Protokoller

Türkiye ile Kuveyt arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, 22.3.1982 tarihinde imzalanmış olan Ekonomik, Sınai, Teknik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir.

Türkiye-Kuveyt Ticaret Anlaşması 3 Aralık 1997 tarihinde Kuveyt'te imzalanmıştır.

Eşya ve Yolcuların Transit Nakliyatına ve İki Ülke Arasındaki Nakliyata Mütedair Anlaşma 8 Haziran 1970 tarihinde Kuveyt'te imzalanmıştır.

Türkiye-Kuveyt Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ise 27.10.1988 tarihinde imzalanarak, 25.4.1992'de yürürlüğe girmiştir.

Bu anlaşmada yatırımların teşviki ve korunmasına ilişkin hükümlerin yanı sıra, kamulaştırmaya, transferlere ve yatırım anlaşmazlıklarının çözümüne ilişkin hükümler de yer almaktadır. Bu hükümler çerçevesinde taraflar; yatırımdan doğan net kazanç, temettü, royalti, teknik yardım, teknik hizmet ücretleri ve diğer hasılat ile yatırımcının, yatırımının satışından veya tasfiyesinden elde edeceği meblağın , serbest konvertibl para cinsinden transferine izin vermektedir.¹⁴⁵

Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması 07 Ekim 1997 tarihinde imzalanmıştır.

TOBB ile Kuveyt Ticaret ve Sanayi Odası arasında 30 Nisan 1995 tarihinde Kuveyt'te bir İşbirliği Protokol'u imzalanmıştır.

Söz konusu Protokol ile iki ülke iş adamları arasında ticari, ekonomik ve teknik işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması uyarınca kurulan Karma Ekonomik Komite bugüne kadar dört defa toplanmış olup, KEK 5. Dönem Toplantısı

¹⁴⁵a.g.e.,s.64,

20-22 Mart 2002 tarihlerinde Ankara’da yapılmıştır.Türkiye-Kuveyt 6. Dönem KEK toplantısı,22-24 Ocak 2007 tarihinde Kuveyt’te gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁶

3.4 Kuveyt Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar, Öneriler

Kuveyt ile ilgili yapılan pek çok değerlendirmede,ülkenin uyguladığı gümrük vergisi oranlarının düşük olması nedeniyle Kuveyt’in serbest bir ticaret sistemine sahip olduğu belirtilmektedir.Kuveyt,KİK (Körfez İşbirliği Konseyi) ülkeleri arasında oluşturulan Gümrük Birliği kapsamında ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır.Önemli kısmı gıda ve tarım ürünlerinden oluşan 417 ürüne ise herhangi bir gümrük vergisi uygulanmamaktadır.Tütün mamullerine uygulanan vergi oranı %100,bu ürünlerin dışında kalan ürünlere uygulanan vergi oranı %5’tir.

Ülkede yabancı faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar, ticaret ve ekonomik faaliyetleri düzenleyen uygulamaların değişkenliği ve açık olmayışı, vergi sistemi, kamu alımlarında yerli firmalara sağlanan avantajlar, acentalık sistemi gibi pek çok husus nedeniyle Kuveyt’in serbest bir ekonomi olmaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Kuveyt ülkedeki ekonomik duruma bağlı olarak bazı malların ihracatına yasaklamalar getirebilmektedir. Demir çelik ürünleri ihracatı, ülkenin demir çelik ihtiyacının karşılanmasında yaşanabilecek sıkıntıların önlenmesi ve demir çelik hurdaları ihracatı ülkedeki sanayicilerin uygun fiyattan hammadde bulabilmelerinin sağlanması amacıyla yasaklanmıştır.¹⁴⁷

Yabancıların Kuveyt’te mallarını pazarlayabilmeleri ancak Kuveyt’li bir acenta aracılığı ile mümkün bulunmaktadır. Benzer şekilde yalnızca Kuveyt’liler ve Kuveytli firmalar ithalat yapabilmektedir. Bu düzenlemeler Türk firmalarının Kuveyt’e olan ilgisinin düşük olmasına neden olmaktadır.

¹⁴⁶ a.g.e.,s.64,

¹⁴⁷ a.g.e.,s.73,

Yabancı firmaların, bazı istisnalar dışındaki kamu alımlarına yönelik ihalelere acentaları aracılığıyla katılabilmelerine ilişkin düzenlemeler ise müteahhitlik sektöründen yeterince pay alınamamasının en önemli nedenlerindedir.

Ülkemiz ile Kuveyt arasında en uygun ulaşım güzergahı olan Türkiye-Irak-Kuweyt güzergahının 1. Körfez Savaşı sonrasında kapanması ve fiili olarak bir süre daha güvenlik nedeniyle etkin kullanılamaması iki ülke arasındaki ticareti olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte Uluslararası firmaların Kuveyt pazarındaki konumları, pazara yeni girmek isteyen firmaları engelleyici olabilmektedir. Kuveytli işadamları ile uzun süredir pazarda bulunan yabancı firmalar arasındaki köklü ve kapsamlı ilişkiler, ülkede yaşayan batılıların genellikle üst düzey karar alıcılar olmaları, pek çok projenin batılı firmaların danışmanlığında gerçekleştirilmesi Kuveyt pazarına girişi zorlaştırmaktadır.

Ülkemiz ve firmalarımızın gıda, tekstil, bazı ev eşyaları, demir çelik, gibi belirli sektörler dışında yeterince tanınmaması da Kuveyt'e olan ihracat kapsamını artırma yönünde sıkıntılar yaratabilmektedir.

Bütün bu hususlarla beraber, Kuveyt uzun yıllar boyunca birçok tüketim ürününü ithal etmeye devam edecek, ayrıca petrol ve doğal gazla bağlı zenginliğiyle artan oranda yeni yatırım ve iş imkanları sunmayı sürdürecektir. Mal ve hizmet ihracatımız için yarattığı pazar potansiyelinin yanısıra, yatırım ve sermaye ihtiyacının karşılanması açısından da önemli bir ülke olmaya devam edecektir. Kişibaşı gelir zengin ülkeler arasında yer alan Kuveyt pazarının, bugün geçmişe kıyasla daha fazla ülkemiz ihracatçılarının ilgi alanı içerisinde olması gerektiği düşünülmektedir.

4. TÜRKİYE-KATAR EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Katar kişi başına gelir ve gayri safi milli hasılası oldukça yüksek olan bir ülkedir. Bu bakımdan çok yüksek bir yatırım ve ithalat potansiyeline sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'nin bu ülke ile olan ekonomik ilişkileri ise istenen düzeyde olmamasına karşın ticari ilişkiler 2003 yılından itibaren hızlı bir artış göstermeye başlamıştır. 1994 yılına kadar 6 milyon \$ düzeyinde gerçekleşen ticaret hacmi bir artış periyoduna girerek 1998 yılında 73 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Sonrasında bir önceki yıla göre dış ticaret hacminde bir azalış söz konusu olmuştur ve 21 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında yeniden yükselişe geçen ticaret hacmi 2005 yılında ciddi bir artış ile 132 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Yapılan ikili ticarete dış ticaret dengesine baktığımızda ise 1999, 2000, 2001 yılları dışında Türkiye hep dış ticaret fazlası vermiştir. En yüksek fazla 2005 yılında 31 milyon \$ iken en fazla açık 53 milyon \$ ile 1998 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 32
Türkiye – Katar Dış Ticaretinin Seyri

Yıl	İthalat (\$)	İhracat(\$)	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
1990	686.757	6.114.866	6.801.623	5.428.109
1991	1.885.636	4.735.447	6.621.083	2.849.811
1992	1.098.994	5.637.582	6.736.576	4.538.588
1993	1.296.192	5.014.010	6.310.202	3.717.818
1994	706.672	9.131.365	9.838.037	8.424.693
1995	1.640.518	16.687.007	18.327.525	15.046.489
1996	2.157.241	11.443.385	13.600.626	9.286.144
1997	14.070.403	9.428.436	23.498.839	4.641.967
1998	63.407.676	10.246.752	73.654.428	-53.160.924
1999	14.167.985	7.551.059	21.719.044	-6.616.926
2000	11.312.970	9.963.071	21.276.041	-1.349.899
2001	5.778.600	8.401.617	14.180.217	2.623.017
2002	10.659.114	15.572.109	26.231.223	4.912.995
2003	8.310.338	15.688.124	23.998.462	7.377.786
2004	17.727.120	35.026.233	52.753.353	17.299.113
2005	50.724.941	82.018.873	132.743.814	31.293.932

Kaynak: Vural Çekinmez, **Katar Ülke Profili**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 2006, s. 11.(Erişim Tarihi: 19.07.2007)

4.1 Türkiye'nin Katar'a İhracatı

2002 yılına kadar yapılan Kuveyt'e yapılan ihracatta inişli çıkışlı bir periyod yaşanmıştır.2003 yılındaki ihracatımız % 123 artarak 2004 yılında 35 milyon \$'a ulaşmıştır.İki ülke arasında ticarete 2005 yılında daha yüksek bir seviye yakalanmış ve % 134 artışla 82 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

İhracatımızda en önemli kalemler arasında demir-çelik, motorlu kara taşıtları, elektrikli makinalar,demir veya çelikten eşya,mobilyalar yer almaktadır.Bunların dışında plastik ve plastikten mamul eşya kauçuk ve kauçuktan eşya,giyim eşyası ve aksesuarları,süt ve süt mamulleri,kuş ve kümes hayvanları,yumurta,bal vb. gıda ürünleri de diğer ihracat kalemlerimiz arasındadır.

4.2 Türkiye'nin Katar'dan İthalatı

Türkiye'nin Katar'a gerçekleşen en yüksek ithalat 63 milyon \$ ile 1998 yılında olmuş; daha sonra 2003 yılına kadar bir azalma yaşanmıştır. 2003 yılından itibaren de ithalatta da, ihracatla paralel bir artış gerçekleştirilmiştir.

İthalatını yaptığımız ürünlere baktığımızda petrol ve ürünlerinin payı %50 olarak gerçekleşmektedir. Yine bu ürünlerden üretilen plastik ürünlerin payı %44,ham derinin payı ise %2 civarındadır.¹⁴⁸

4.3 Türkiye İle Katar Arasında İkili Anlaşma Ve Protokoller

11 Mart 1985 tarihinde Ankara'da Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile kurulmuş olan "Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu" nun I. Dönem toplantısı 1991 yılının Mayıs ayında Doha'da yapılmıştır.Türkiye-Katar II. Dönem toplantısı ise 2001 yılında Ankara'da yapılmıştır.

25 Aralık 2005 tarihinde Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması imzalanmış,fakat henüz yürürlüğe girmemiştir

25 Aralık 2005 tarihinde Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalanmış, fakat henüz yürürlüğe girmemiştir.

¹⁴⁸Çekinmez,"Katar Ülke Profili",a.g.e,s.13

4.4 Katar Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar,Öneriler

Düşük nüfusu olmasına karşın yüksek kişi başına düşen gelir seviyesi ile Katar, özellikle her türlü gıda tüketim ürünleri bakımından Türkiye için gözardı edilemez bir Pazar niteliğindedir.Ancak Türkiye'nin ihraç ürünleri diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi Katar'da da yeterince tanınmamaktadır.Geniş ölçüde fuarlara katılım ve bu ürünlerin tanıtımı ihracatı da arttıracaktır.

Öte yandan 70 milyonluk nüfusu ve tüketici profili ile Türkiye Katar için dinamik bir Pazar olmasının yanında Avrupa ve Orta Asya'ya açılan kapıdır.Katar sermayesinin yatırım yapması için bu durumun vurgulanması,Türkiye'nin ve ürünlerinin tanıtımı ciddi bir önem arz etmektedir.

Katar ortak girişim ve yabancı katkısına sıcak bakan ülkelerden biri olarak aşağıda sayacağımız kolaylıkları sağlamaktadır¹⁴⁹:

- Ortak Girişimlerde Uygulanan Teşvikler
- Gelişmiş bir altyapı
- Makine, donanım ve yedek parça ithalinde gümrük vergisi alınmaz
- Önceden belirlenen süreler için şirket karları için gümrük vergi uygulanmaz
- Yatırımcılara ihtiyacı olan her türlü bilgi ve veri temin edilmektedir.
- Gerekli garantileri içeren açık ve istikrarlı yasa ve kurallar uygulanmaktadır
- Yabancı para ve oranlarında istikrara ve esnekliğe sahiptir
- Üretim makineleri, yedek parçaları ve ara malları gümrük vergilerinden muaftır.
- Gelir vergilerinden beş yıl süre ile muafırlar
- Serbest para transferi
- İşletmelerin ihraç ürünlerinde uygulanan vergilerden muaftır.
- Ucuz maliyetle yabancı iş gücü temini
- Katar Sanayi Kalkınma Bankasında borçlanma imkânı

¹⁴⁹ a.g.e.,s.16

5. TÜRKİYE-BAHREYN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye Bahreyn ticari ilişkilerinin temelini her iki ülkeninde Dünya Ticaret Örgütü üyesi olması oluşturmaktadır.Genel olarak çok istikrarlı bir ilişki olmamakla birlikte düşük düzeyde bir ticaret hacmi söz konusudur.Tablo 33'te de yer aldığı gibi 2000 yılında yaklaşık 58 milyon dolar olarak gerçekleşen ikili ticaret 2000 yılında azalmış ardından tekrar artış eğilimine geçerek 2006 yılında 78 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.Dış ticaret dengesinde Türkiye 2003,2004,2005 yıllarında fazla verirken diğer yıllarda açık vermiştir.2006 yılında yapılan ikili ticarettten Türkiye'nin 7,5 milyon dolarlık açığı gerçekleşmiştir.

Bahreyn paylaşılmış bir Pazar niteliğindedir ve Türk ihracatçısı bu pazarda keskin bir rekabet ile karşı karşıyadır.Türkiye açısından gelişmiş sanayi ülkeleriyle fiyat açısından rekabet etmek güçken,Hindistan ve Suudi Arabistan ile ise Bahreyn'in kişisel ilişkilerin istikrarı nedeniyle rekabet zor hale gelmektedir.

Tablo 33

Türkiye-Bahreyn Dış Ticareti (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2000	26.6	31.3	57.9	-4.7
2001	11.2	14.6	25.8	-3.4
2002	16.9	19.0	35.9	-2.1
2003	28.9	15.2	44.1	13.7
2004	54.3	18.1	72.4	36.2
2005	41.6	18.9	60.5	22.7
2006	35.3	42.8	78.1	- 7.5

Kaynak:<http://www.deik.org.tr/ikili/20075216532ikili-2006.doc>,(Erişim Tarihi: 20.09.2007)

5.1 Türkiye'nin Bahreyn'e İhracatı

Türkiye'nin Bahreyn'e yapmış olduğu ihracat 2006 yılı itibariyle bir önceki yıla göre %15 oranında azalarak 35.3 milyon dolar seviyesine gerilemiştir.Aynı dönemde, Bahreyn'den ithalatımız ise %22.5 oranında artarak 78.1 milyon dolar seviyesine çıkmıştır.

2000-2006 dönemi içinde ise en yüksek ihracat 2004 yılında 54 milyon dolar olarak gerçekleşirken,18 milyon dolarlık ithalata yapılmış ve 36 milyon dolarlık bir fazla elde edilmiştir.

Türkiye'nin en önemli ihraç ürünü demir-çeliktir.Bunu tekstil, elektrikli aletler, makine aksamı ve gıda maddeleri takip etmektedir.Aşağıda ki tabloda İhracata konu olan ilk beş ürün yer almaktadır.

Tablo 34
Başlıca İhracat Kalemleri (2006)

Elektrikli Makineler	5.656.400	37,20%
Demir Çelik	3.331.908	21,91%
Kazanlar, Makineler	965.066	6,35%
Süt Ürünleri	476.771	3,14%
Örülmemiş Giyim Eşyası	372.853	2,45%
Seker ve Seker Ürünleri	366.732	2,41%

Kaynak: "Bahreyn Ülke Bülteni",
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf>,s.7,(Erişim Tarihi: 08.06.2007)

5.2 Türkiye'nin Bahreyn'den İthalatı

İhracatta olduğu gibi ithalatta da inişli çıkışlı bir grafik yer almaktadır.2000 yılında bu yana 20 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşen ithalatımız 2006 yılında 42 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

İthalat açısından ürün gruplarına baktığımızda ise sınırlı mal grubunun olduğu görülecektir. Bunların içerisinde de alüminyum ve alüminyum mamullerinin büyük bir payı vardır. Bahreyn'den petrol ithal ise yapılmamaktadır.

Tablo 35
Başlıca İthalat Kalemleri (2006)

Alüminyum ve ürünleri	8.321.050	79,69%
Baskı, Kitap, Gazete vs.	2.790	0,03%
Cam ve Cam Eşya	207	0,00%
Çeşitli Mamul Eşya	391	0,00%
Halılar	2.317	0,02%
Ham Postlar	82.500	0,79%
Kâğıt Karton	692	0,01%
Örülmemiş Giyim Eşyası	565	0,01%
Pamuk	2.015.533	19,30%
Sent. Suni Devamsız Lifler	15.664	0,15%
TOPLAM	10.441.709	100.00%

Kaynak:“Bahreyn Ülke Bülteni”,

[http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf,s.8.\(08.06.2007\)](http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf,s.8.(08.06.2007))

5.3 Türkiye İle Bahreyn Arasında İkili Anlaşma ve Protokoller

8 Ocak 1990 tarihinde Türkiye ile Bahreyn arasında “Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması” Bahreyn’de imzalanmıştır.

Söz konusu Anlaşma ile kurulmuş olan Karma Komitenin III. Dönem Toplantısı 11-14 Şubat 2000 tarihlerinde Manama’da KEK IV. Dönem Toplantısı ise 24-25 Kasım 2004 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye ile Bahreyn arasında bir Çifte Vergilendirmeyi Önleme (ÇVÖ) Anlaşması, KEK IV. Dönem Toplantısı sonunda imzalanmaya hazır hale getirilmiş ve Anlaşma 14 Kasım 2005 tarihinde Manama’da imzalanmış ve 1 Mayıs 2007 tarihinde TBMM’nin onayıyla yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁰

5.4 Bahreyn Piyasasının Genel Özellikleri Ve Karşılaşılan Sorunlar, Öneriler

Bahreyn, oldukça küçük bir nüfusa sahip olmasına rağmen, kişi başına düşen 15.000 \$ civarındaki gelir seviyesi ve 4,5 milyar Dolarlık tüketim mallarına dayalı ithalatı ile ihracatçı firmalarımız için önemli olanaklar sunmaktadır. Bahreyn işadamları ürünlerimizin Bahreyn Pazarı için uygun olduğunu vurgularken sağlık, ilaç, makine sanayi, aksam ve parçaları, inşaat ve yapı malzemeleri, maden, mobilya ve gıda sektörlerine ilgi daha yoğundur.

Bahreyn’e demir-çelik ürünleri, gıda maddeleri, sebze ve meyve, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ve dayanıklı tüketim maddeleri sektörlerinde ihracatımızın hızla artırılması mümkün görülmektedir. Ayrıca sağlık, eğitim, turizm, bilgi teknolojileri ve tarım da iki ülke arasında önemli işbirliği alanlarını teşkil etmektedir.¹⁵¹

Ortadoğu Bölgesinin ekonomik açıdan en istikrarlı ülkelerinden biri olarak Bahreyn ekonomisindeki en belirgin sektörlerden birisi bankacılık ve finans sektörüdür.

¹⁵⁰ <http://www.deik.org.tr/ikili/20075216532ikili-2006.doc>,(Erişim Tarihi: 20.09.2007)

¹⁵¹ “Bahreyn Ülke Bülteni”,a.g.e.,s.10.

Diğer taraftan, Körfez İşbirliği Ülkeleri ile arasında gümrük birliği bulunması, coğrafi konumu nedeniyle bölge ülkelerine geçiş kolaylığı ve ayrıca bölge ülkeleri içerisinde oldukça liberal bir ekonomiye sahip olması ve üretim çeşitliliğinin de bulunmaması gibi nedenlerle ülkemiz ihracatçıları açısından önemli fırsatlar içermektedir.

6. TÜRKİYE UMMAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Umman ile olan ekonomik ilişkileri diğer Konsey ülkeleri ile benzerlikler göstermektedir. Yıllar içerisinde bu ülkeye gerçekleştirilen ihracat artış eğilimi göstermekteyse de rakamsal olarak yakın dönemde bir artış gözlenmemiştir. Dış ticaret dengesinde de Türkiye lehine bir durum gözükmektedir. Çünkü bu ülkenin Türkiye'ye ithalatı çok sınırlı seviyededir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi büyük ölçüde ülkemizden Umman'a yapılan ihracat temelinde şekillenmektedir.

Tablo 36
Türkiye -Umman Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıl	İhracat (\$)	İthalat(\$)	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
1995	10.547	0.072	10.619	10.475
1996	20.034	0.033	20.067	20.001
1997	19.084	0.651	19.735	18.433
1998	21.630	0.065	21.695	21.565
1999	29.036	0.127	29.163	28.909
2000	24.508	0.021	24.529	24.487
2001	30.682	0.224	30.906	30.458
2002	31.373	0.072	31.445	31.301
2003	22.484	1.293	23.777	21.191
2004	29.111	1.387	30.498	27.724

Kaynak: Aykut Derezinci, **1990–2004 Yılları Arasında Türkiye ile Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik İlişkileri**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s.117

1995 yılında 10 milyon \$ olan dış ticaret hacmi artarak 2004 yılında 30 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesinde ise Türkiye'nin hep fazla verdiğini görebiliyoruz; 2002 yılında 31 milyon \$ olan ticaret fazlası 2004 yılında artan ithalat nedeniyle 27 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

6.1 Türkiye'nin Umman'a İhracatı

1995 yılından 2000 yılına kadar olan dönem içerisinde artış eğilimi içinde olan ihracatımız 2000 yılında yaklaşık %5'lik bir düşüşle 24 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.2002 yılında 31 milyon \$ olan ihracatımız 2004 yılında ise 29 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizden Umman'a yönelik ihracatta başlıca kalemleri demir çelik ürünleri, makineler ve taşıt araçları,elektrikli cihazlar,oto lastikleri,halılar,gıda mamulleri ve sebze-meyve teşkil etmektedir.

Tablo 37
Umman'a Yapılan Başlıca İhracat Kalemleri (Milyon \$)

Kalemler	2004
Demir ve çelik	10.968.453
Enerji üreten makina ve cihazlar	2.734.689
Sebzeler,meyvalar ve mamulleri	2.351.575
Metallerden nihai ürünler	2.319.261
Kara ulaşım araçları	1.455.871
Yakmaya mahsus ağaçlar,tabii mantar	1.153.976
Tekstil elyafı ve mamulleri	995.041
Belirli sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar	821.436
Hububat ve mamulleri	688.246
Değişik sanayi kollarında kullanılan makina ve cihazlar	620.195
Metal dışı mineral mamuller	564.814
Elektrikli makina ve cihazlar	541.154
Kauçuk ve mamulleri	523.145
Kahve,çay,baharat,kakao ve hülusaları	511.480
Çesitli mamul esya	492.293

Kaynak:"Oman Ülke Raporu",T.C Muskat Büyükelçiliği DTM Ofisi,
<http://www.turkarap.org/tr/publication.php>,s.59,(Erişim Tarihi: 21.09.2007)

6.2 Türkiye'nin Umman'dan İthalatı

Umman'ın Türkiye'ye ithalatı çok azdır.1995 yılında sadece 72.000 dolar olan ithalatımız 2004 yılında 1,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizin Umman'dan gerçekleştirdiği ithalatta ise başlıca kalemleri ilaç hammaddeleri, balık ve deniz ürünleri, çeşitli kimyasallar oluşturmaktadır.

6.3 Türkiye ile Umman Arasında İkili Anlaşma ve Protokoller

- MTA ile Umman Petrol ve Madenler Bakanlığına Bağlı Madencilik Şirketi Arasında Teknik İşbirliği Anlaşması Kasım 1986
- Sivil Havacılık Anlaşması Haziran 1988
- Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması 24 Aralık 1995
- TOBB ile Umman Ticaret ve Sanayi Odası Arasında İkili İşbirliği Protokolü Aralık 1997
- KEK I. Dönem Protokolü 30 Nisan 1998
- KEK II. Dönem Protokolü 21 Eylül 1999
- Sivil Havacılık Anlaşması Değişiklik Protokolü 21 Eylül 1999
- Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı 21 Eylül 1999
- KEK III. Dönem Protokolü 28 Mayıs 2001
- KEK IV. Dönem Protokolü 13 Ocak 2004
- Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması (Revize) 13 Ocak 2004
- Uluslararası Kara Yolu Tasımacılığı Anlaşması 13 Ocak 2004

- Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması 13 Ocak 2004
- İGEME ile Umman Yatırımların Tesviki ve İhracatı Geliştirme Merkezi (OCIPED) Arasında Mutabakat Zaptı 13 Ocak 2004
- Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve Umman Sultanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,
- Spesifikasyonlar ve Ölçümler Genel Müdürlüğü (DGSM) Arasında Spesifikasyonlar ve Ölçümler
- Alanında Teknik İşbirliği Programı 13 Ocak 2004

Türkiye ile Umman arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal altyapısını teskil edecek en önemli anlaşmalardan Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve Yatırımların Karsılıklı Tesviki ve Korunması Anlaşmaları,her iki anlaşmanın müzakerelerinde de yerli ve yabancı firmalar arasında ayırım gözedilmemesini öngören madde üzerinde bir anlaşmaya varılamaması nedeniyle henüz sonuçlandırılmamıştır.

6.4 Umman Piyasasının Genel Özellikleri ve Karşılaşılan Sorunlar,Öneriler

Daha önce de belirtildiği üzere,Umman'ın izlediği liberal dış ticaret politikası, uyguladığı büyük kalkınma projeleri, coğrafi ve iklim özellikleri, ülkenin tamamen ithalata yönelik bir pazar olması sonucunu doğurmaktadır.Bu bağlamda başta gıda maddeleri, taze sebze ve meyve, inşaat malzemeleri, cam eşya, tekstil ve konfeksiyon ürünleri, mobilya ve dayanıklı tüketim maddeleri,makineler ve taşıt araçları ve kimyasal maddeler sektörleri olmak üzere hemen her alanda Umman önemli fırsatlar içermektedir.

Umman pazarının önemli bir özelliği de, ülkenin coğrafi konumu ve tarihsel geçmişi çerçevesinde sadece Arap Yarımadası için değil, Hint ve Doğu Afrika pazarları için uygun bir giriş kapısı teşkil etmektedir.

Türk ürünlerinin Umman pazarına girişte karşılaştıkları en büyük zorluk, ulaştırma maliyetlerinin yüksekliğidir.Türkiye ile Umman arasında düzenli denizyolu ulaşımı imkanı bulunmamaktadır.Suriye-Ürdün-SuudiArabistan-B.A.E-Umman

güzergahındaki karayolu taşımaları ise,geçiş ülkelerinin çokluğu,tahsil edilen geçiş ücretleri, sınır geçişlerinde yaşanan çeşitli beklentiler ve bazı keyfi uygulamalar nedeniyle ihracat sevkiyatlarına yüksek bir maliyet getirmektedir.Yüksek taşıma maliyetleri ürün fiyatına doğrudan yansdığından,Türk firmalarının küçük hacimli sevkiyatları maliyet avantajını yitirmekte, pazarın küçüklüğü ise büyük hacimli ihracat sevkiyatlarını engellemektedir.¹⁵²

Umman da diğer Körfez ülkeleri gibi yatırımcılar için çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bunlara kısaca baktığımızda da belirgin olarak şu unsurlar sayılabilecektir:¹⁵³

- Özelleştirme politikası,
- Fiyat istikrarı (Enflasyon oranı 1992'den beri % 1'dir),
- İstikrarlı nakit para ve tam konvertibilite,
- Kişilerin gelir vergisi muafiyeti ve serbest kambiyo kuru,
- Vergi ve dış alım harç muafiyeti,
- Faizsiz uzun süreli kredileri
- Yabancıların kısmen sahip olduğu endüstri ve turizm projeleri,
- Umman Kalkınma Bankasından düşük faizli krediler,
- Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkelerine ihraç edilen Umman mallarının gümrük vergisi muafiyeti,
- Yatırım teşviklerinin hızlı bir şekilde sonuca bağlanması,
- Dış satım kredi sigortası,
- Uzun süreli ve uygun fiyatlarla arsa tahsisi,
- Yatırımların yasayla korunması,
- Dünya Ticaret Örgütü üyeliği,

¹⁵²“Oman Sultanlığı Ülke Raporu”,a.g.e.,s.64

¹⁵³ Derezinci,a.g.e.,s. 71.

SONUÇ

Ortadoğu'nun petrol açısından en zengin bölgesi Körfez ülkeleri ve Arap Yarımadası bölgesidir. Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin bağlı oldukları en büyük ihraç kaynağı petroldür. Devlet gelirlerinin büyük çoğunluğunu bu ülkelerde petrol gelirleri oluşturmaktadır. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi ülkeleri ise artan petrol fiyatlarının sonucunda, önemli sermaye birikimine sahip ülkeler olmuşlardır.

Türk ekonomisinde dış ticaret hemen hemen her devirde Avrupa odaklı olmuştur. İhracatta ve ithalatta Türkiye'nin dış ticaretinde bölgeler açısından da bir istikrar görünmektedir. Ancak ithalatta özellikle petrol ihraç eden ülkelerin enerji arzları nedeniyle zaman zaman farklılaşmalar da yaşanmıştır. Bölge düzeyleri açısından ihracat ithalata nazaran daha istikrarlı bir grafiğe sahiptir. Bölgesel açıdan Avrupa'nın Türk dış ticaretinde etkin olmasının çeşitli nedenleri de bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber büyüme ve kalkınma stratejisinde Batı ülkeleri her zaman belirleyici olmuştur. Bu strateji zaman içerisinde Türkiye'nin dış ticaretinde de kendisini göstermiştir. Halen de Türkiye ihracatının yaklaşık yarısını Avrupa'ya yapmaktadır. Yeni üyeleri ile 480 milyonluk nüfusa sahip ve kişi başına düşen yüksek geliri ile dev bir pazar olan Avrupa Birliği'ne yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı giderek artma eğilimindedir. Hiç şüphesiz bunun temel nedenleri ihracat alışkanlıkları, geniş pazar, Gümrük Birliği Anlaşması olsa da diğer bölgelerle yapılan stratejik anlaşmaların yetersiz kalışı bir diğer önemli faktördür. Türkiye'nin Körfez ülkeleri ile gerçekleştirdiği dış ticaret Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığı zaman, bu ülkelere yapılan dış ticarete dengenin Türkiye'nin lehine bir artış eğiliminde iken Avrupa Birliği ile yapılan dış ticaret dengesinde Türkiye'nin aleyhine bir durum söz konusudur.

Elde edilen bulgular sonucunda, Konsey ülkeleri ile olan ikili ilişkilerimizin yeterli düzeyde olmadığını söyleyebiliriz. Ciddi bir sermaye birikiminin ve ithalat potansiyelinin olduğu bu ülkeler nerdeyse paylaşılmış Pazar niteliğindedir. Türkiye açısından ise gelişmiş sanayi ülkeleriyle fiyat açısından rekabet etmek güçlük yaratmaktadır. Konsey ülkelerine ihraç edilen malların farklılığının ithal mallarına oranla değişiklik arz ettiği, bu ülkelerinin ihraç mallarının yeraltı zenginliklerinden ve tarım ürünlerinden oluştuğu, sadece birkaç Ortadoğu ülkesinin ihraç kalemleri arasından

diğerlerine oranla daha avantajlı bir konuma sahip olduğu tespit edilmiştir.Bu durum Konsey üyesi ülkeler ile Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinin sınırlı olmasının temel sebebi olarak gösterilebilecektir.

Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkelerinin ekonomilerinin de ağırlıklı olarak kamu sektörüne odaklanması, imalat ve hizmet sektörlerinin yetersiz oluşu ekonomilerinin dinamizmini etkilemektedir. Yine bu ülkelerde emek verimliliğinin düşük olması, yabancı işçilerin oranı, kadın işgücünün çok sınırlı olması ve katı bir kamu ekonomisinin yürütülmesi yapısal sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Konsey ülkelerinin iktisadi yapılarının gelişmemiş olması ve sanayileşme konusunda yeterli alt yapıyı oluşturamamış olmaları nedeniyle diğer ticaret yaptığı ülkelerle rekabet edebilme güçleri sınırlıdır. Bu nedenle bu ülkelerin, dış ticaretinde petrol dışında avantajlı durumda oldukları ciddi bir sektör yoktur.

Türkiye'nin öncelikle hem bölgesel yakınlıktan dolayı hem de ekonomik çeşitliliğe sahip olmasından dolayı bu ülkelere yönelmesi ekonomisine ciddi avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca Türkiye'nin ekonomik gelişmişlik seviyesi, gelişmiş haberleşme ağına sahip olması ve kalifiye işgücü gibi unsurlarla bu sermayeyi çekecek yetenektir. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın son yıllarda Türkiye'ye gelen Ortadoğu kökenli yatırımcılar içinde, bu iki ülke yatırımcılarının, kurdukları firmalarının sermayeleri açısından da önemli bir yere sahip olması da bunu kanıtlamaktadır.

Türkiye'nin Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi üyesi ülkelere kıyasla tarımsal ürünler açısından olduğu gibi, sanayi ürünleri açısından da karşılaştırmalı üstünlüğü bulunmaktadır. Ancak şu anda bu durum Türkiye'nin ihracatına yansımamış; bölgeden yaptığı ithalat ise petrol ve petrol ürünleri ile sınırlı kalmıştır.

Türkiye'nin Batı siyasi ve iktisadi yapısına uyum sağlama çabalarının bir sonucu olarak Ortadoğu ülkeleri ile yapılan dış ticarete yeteri kadar önem vermemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren de Ortadoğu ülkeleri ile çok fazla siyasi ve sosyal ilişki içerisine girmekten kaçınmıştır. Bu durum ise Türkiye'nin bölge ülkeleri ile yaptığı ticari ilişkilere de yansımıştır.Ancak Türkiye 12 Eylül 1980 darbesi ardından Avrupa ile ilişkilerinde bir gerileme yaşamış ve bu durum ticari ilişkilere de yansımıştır. Bu nedenle Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine yönelik ekonomik girişimleri olumlu sonuç

vermiş ve özellikle Suudi Arabistan’da olmak üzere pek çok ihaleyi kazanarak döviz girdisinin artmasını sağlamıştır. Bu dönemde Türkiye’nin Ortadoğu bölgesine olan ihracatı da toplam ihracat içerisinde önemli oranda olmuştur.

Ortadoğu ile yapılan dış ticarete taşımacılığın tamamına yakınının karayolu ile yapılmaktadır. Bunun yanı sıra Kerkük-Yumurtalık boru hattı da ham petrol taşımacılığında önemli bir faktör olarak görülmektedir. Ancak bölge ile yaptığımız taşımacılığın karayolu ağırlıklı yapılıyor olması maliyetlere de yansımakta; bu açıdan da Türkiye’nin bölgedeki ihracatı açısından önemli bir engel olarak görülmektedir.

Yurtiçi üretimin çok sınırlı olması nedeniyle Türkiye’de tüketilen petrolün yaklaşık % 90’ı dışarıdan ithal edilmektedir. Enerjide dışarıya bu kadar bağımlı olunmasının en önemli ekonomik sonuçlarından biri de bu nedenle dış ticarete açık verilmesidir. Kuşkusuz Türkiye dış ticaretinde fazla verdiği Körfez ülkeleri ile dış ticaretini arttırması, toplam dış ticaret açığını azaltıcı bir etki yaratacaktır. Bu durum ise dış ticaret açığının yarattığı ekonomik zararların azalması açısından çok önemlidir. Belirtmemiz gereken bir konu da Türkiye’nin enerji ihtiyacının yakın gelecekte önemli ölçüde artacak olmasıdır. Bu nedenle Türkiye enerji ihtiyacının karşılanmasında dışarıya bağımlı bir ülke olarak Körfez bölgesinden petrol ve doğalgaz ithalatını sürdürecektir. Bu açıdan Türkiye’nin enerji ithal ettiği bu ülkelerle ikili ticari antlaşmalar yapması büyük ölçüde dış ticaretinde açık vermesini engelleyecektir.

Bölge ülkelerinin toplam ticaret hacmi 150 milyar dolar civarındadır ve ABD ve Avrupa piyasası için çok önemli olan bu pazara Türkiye’nin de girmesi çok önemli kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi yakın gelecekte Avrupa Birliği ile de serbest ticarete hazırlanmaktadır ve bu bölge ülkelerinin ticari potansiyelini daha da arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKLİN, Kerem, ATMAN, Sabit; **Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açıdan Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkileri**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2006

ARI, Tayyar, **Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004

ERSUN Cengiz, OK Selçuk Tayfun, **Körfez Ülkeleri İhracat Pazar Araştırması**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2001

HOURANI, Albert, **Arap Halklarının Tarihi**, Çev., Yavuz Alogan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003

Financial Systems and Labor Markets in the Gulf Cooperation Council Countries, Washington: International Monetary Fund Publications, 1997

GÜLEÇ, Mustafa, OĞUZ, Gencay, **Irak Savaşı'nın Gölgesinde Türkiye Ortadoğu Ülkeleri Ticari İlişkileri**, Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, 2003

Regional Currency Areas and the Use of Foreign Currencies, Switzerland: Bank for International Settlements Papers, No.17, 2003

Regional Monetary Integration in the Member States of the Gulf Cooperation, European Central Bank Occasional Paper Series: Frankfurt, 2005

SANDER, Oral, “**Siyasi Tarih: 1918–1994**, 6. baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1998

STURM, Michael, SIEGFRIA, Nikolaus, **Regional Monetary Integration in the Member States of the Gulf Cooperation**, European Central Bank Occasional Paper Series : Frankfurt, 2005

TURAN, Ömer, **Tarihin Başladığı Nokta: Ortadoğu**, Akka Yayıncılık, İstanbul, 2002

ZORGBIBE, Charles, **Körfezin Tarihi ve Jeopolitiği**, Çev. Yıldırım Büktel, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992

Sürelî Yayınlar

ABUMUSTAFA, Naser, “A Review of Regulation, Opportunity and Risk in Gulf Cooperation Council Stock Markets and Case of Kuwait, **International Research Journal of Finance and Economics**, Issue. 8, 2007

ÇEKİNMEZ, Vural, “**Birleşik Arap Emirlikleri Ülke Profili**”, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, 2006,
<http://kobi.mynet.com/pdf/BAE.pdf>, (17.06.2007)

ÇEKİNMEZ, Vural, “**Katar Ülke Profili**”, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, 2006
<http://www.igeme.gov.tr/tur/rapor/ulke/katar.pdf>, (01.06.2007)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, “**Bahreyn Ülke Bülteni**”, DEİK, İstanbul, Ocak 2007
<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214164621Bahreyn%20-%20bulten-ocak2007.pdf> .(08.06.2007)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,“**B.A.E Ülke Bülteni**”,DEİK,İstanbul,Nisan 2002

<http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/AE.pdf>,(17.06.2007)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,“**Suudi Arabistan Ülke Bülteni**”,DEİK,İstanbul,Şubat 2007,

<http://www.deik.org.tr/bultenler/2007214165841SuudiArabistan-subat07.pdf>,

(19.05.2007)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,“**Oman Ülke Bülteni**”, DEİK,İstanbul, Eylül 2005,

<http://www.turkarap.org/tr/publication.php>,(16.06.2007)

ÖZTÜRK,Nesli,“**Birleşik Arap Emirlikleri Şubat 2007 Raporu**”,İzmir Ticaret Odası,İzmir,Şubat 2007,

<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A76A108BECE322/8056/BAE1.pdf>,(17.06.2007)

ÖZTÜRK,Nesli,“**Suudi Arabistan’ın Temel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye Suudi Arabistan Dış Ticareti**”,İzmir Ticaret Odası,İzmir,Mayıs 2001,

<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/9144A90D-B3E2-4B78-BEE0-1CF1FA60D018/486/SARABISTAN.pdf>,(17.06.2007)

T.C Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği,“**Ağustos 2007 Raporu**”,Cidde,Eylül 2007http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/AGUSTOS%202007_raporu.doc,(15.09.2007)

T.C Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ateşeliği,“**Suudi Arabistan’ın Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri**”,Cidde,Temmuz 2007,

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/Yillik%20Rapor%202006.doc>,

(17.09.2007)

T.C Cidde Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği,“**Suudi Arabistan 2006 Nisan Raporu**”,Cidde,Mayıs 2006,

http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/NISAN%202006_rapor.doc, (01.06.2007)

T.C Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği,“**Kuveyt’in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik Ticari İlişkileri**”,Kuveyt,Nisan2007,
http://www.counsellors.gov.tr/upload/KWT/2006_Yillik_Rapor.doc, (09.09.2007)

T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı “**Oman Sultanlığı Ülke Raporu**”, Muskat Büyükelçiliği DTM Ofisi,Umman, Mart 2005,
<http://www.turkarap.org/tr/publication.php>,(16.06.2007)

İnternet Kaynakları

“**AB Körfez Ülkelerinin Danışmanı**”,

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/04/060418_ecb_gulf.shtml,
(07.06.2007)

“**Arap Fonu**”, <http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/16arapfon.htm>,(02.11.2006)

“**BAE Milli Gelirinde Artış**”,

<http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=4642&dil=TR&ulke=DU>, (17.06.2007)

“**Bahrain: Petroleum Industry**”,

[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+bh0033\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+bh0033)), (07.06.2007)

“Basra Körfezi”,http://tr.wikipedia.org/wiki/basra_körfezi,(28.05.2007)

“B.A.E”,http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Arap_Emirlikleri (25.08.2007)

“B.A.E”,<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/DU/ULKE%20NOTU%202007.doc>.
(18.09.2007)

“BP Statistical Review of World Energy June 2007”,
<http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6848&contentId=7033471>,
(18.06.2007)

“Charter of Cooperation Council for the Arab States of the Gulf”, Cooperation
Council Resmi Web Sitesi, <http://www.gcc-sg.org/CHARTER.html>,
(19.05.2007)

“Council of Arab Economic Unity”

<http://www.caeu.org.eg/english/achievements/>,(02.11.2006)

“Direction of Trade for GCC With Selected Partners”, GCC Information Center,
<http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/tradestat/tr68.htm>, (19.05.2007)

ERÇEL,Gazi,**“Suudi Arabistan Ekonomisi”**,

<http://www.digimedya.com/Content/Articles/1528.aspx>,(16.06.2007)

“Intra GCC Trade (Exports) ”, Cooperation Council Resmi Web Sitesi,
http://www.gcc-sg.org/achievement_stat2003/achvmt5.html, (19.05.2007)

“Intra GCC Trade (Imports), Cooperation Council Resmi Web Sitesi”,
http://www.gcc-sg.org/achievement_stat2003/achvmt6.html, (19.05.2007)

“Kuveyt”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kuveyt>,(09.09.2007)

“Kuveyt Bankacılık Sektörü”,

<http://www.turkish-embassy.org.kw/economic/KUVBANKA.htm>, (08.06.2007)

“Kuveyt Ekonomisi”,

<http://www.turkish-embassy.org.kw/economic/KuveytEkonomisi.htm>, (07.06.2007)

“Kuveyt”,<http://www.enfal.de/kuveyt.htm>,(17.06.2007)

“Organizational Structure”,Cooperation Council Resmi Web Sitesi,
<http://www.gcc-sg.org/Organisational%20.html>, (22.05.2007)

“Suudi Arabistan”, <http://ansar.de/sarab.htm>,(03.08.2007)

“Total Number of Population”, GCC Information Center, <http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/genstat/G1.htm>,(19.05.2007)

“Total Public Revenues and Expenditures”, GCC Information Center,
<http://library.gcc-sg.org/gccstatvol15/EcoStat/eco81.htm>, (19.05.2007)

“Türkiye Kuveyt Ekonomik İlişkileri”,

<http://www.ihracatdunyasi.com/guncel14.html>,(09.06.2007)

“Umman”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Umman>,(09.09.2007)

“Türkiye-Bahreyn Ticari İlişkileri”,

<http://www.deik.org.tr/ikili/20075216532ikili-2006.doc>,(20.09.2007)

TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **“Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi”**,

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1068&icerikID=1178&dil=TR>, (28.05.2007)

“World Factbook United Arab Emirates”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>,(14.07.2007)

“World Factbook Saudi Arabia”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>,(14.07.2007)

“World Factbook Kuwait”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html>,(14.07.2007)

“World Factbook Qatar”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>,(14.07.2007)

“World Factbook Bahrain”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html>,(14.07.2007)

“World Factbook Oman”,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html>,(14.07.2007)

Diğer Kaynaklar

CANBEK, Şamil, **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Örgütlenmelere Bir Örnek: Körfez İşbirliği Konseyi**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Enstitüsü Ortadoğu İktisadi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, 2006

DİREZİNCİ, Aykut, **1990–2004 Yılları Arasında Türkiye ile Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik İlişkileri**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005

USTA, Ahmet, **Büyük Ortadoğu Projesinin Bölge Ekonomilerine Etkisi**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006